

шекспир

Кар 2533

ОТЕЛІО

Вильям
Шекспир
Отелло

Беш акты трагедия

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ БАСМАНЫ
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЁЛЮМЮ
ЧЕРКЕССК • 1983

Къарачай тилге

КЪОБАНЛАНЫ АХМАТ

кёчюргенди.

Суратларын

НИКОЛАЙ КРИЦКИЙ

салганды.

исар: 2533

В переводе на карачаевский язык печатается по изданию: Вильям Шекспир, трагедии, сонеты; библиотека всемирной литературы, серия первая, том 36, издательство «Художественная литература», Москва, 1968.

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бёлюмю, 1983

КЪОШУЛЛУКЪ АДАМЛА

Венецияны дожу (тамадасы, бийи).

Брабанцио — сенатор.

Вашха сенаторла.

Грациано — Брабанциону къарнашы.

Лодовико — Брабанциону джууугъу.

Отелло — Венециан къуллукъдагъы асыл тукъумлу мавр.

Кассио — аны лейтенанты, болушчусу.

Яго — аны поручиги.

Родриго — венецианлы акъсюекледен.

Монтано — Кипрни алгъыннгы тамадасы.

Чамчы — Отеллода ишлеген адам.

Дездемона — Брабанциону къызы, Отеллону юй бийчеси.

Эмилия — Ягону къатыны.

Биянка — Кассиону тосу.

Тенгизчиле, къуугъунчула, къодучула, аскерчиле, чиновникле, башха адамла, музыкантла, джумушчула.

Биринчи кёрюнюу Венецияда барады.

къалгъанлары уа — Кипрде.

БИРИНЧИ КЕРЮНЮУ

Венецияда орам.

Родриго бла **Яго** чыгъадыла.

Родриго

Сёз да айтма, учузлукъду, **Яго**, бу, —
Ачханы алыб, къююб олтурдунг къуру.

Яго

Билмей эдим ишни былай боллугъун, —
Бармыд энтда сени манга сорлугъунг?

Родриго

Суймейме деб бош айтханса сен аны...

Яго

Суйгенни къой, бир да кёрюб болмайма!
Ол келгенли, мен бир джерде онгмайма.
Талай адам теджегенед мени анга,
Лейтенантлыкъ эталыр деб бу санга.
Ол а билмейд бир кесинден ёзгени, —
Ангыламад была айтхан сёзлени.
Бош затла бла баиларындан бездиргенд,

Ахырында — былай айтыб джибергенд:
«Не этейим, джюйюсханла, джокъ мадар,
Мен кесиме къурагъанма абычар...»
Кимди сора бу сайлагъан генезир, —
Адам тюлдю, сёзге салыб сёлешир;
Флоренциячыд, усталыгъы — тергеудю,
Мике улу Кассио деб биреудю.
Ариу кёрсе, эсин атхан бир хариб, —
Кирмегенди урушха да чырт джарыб.
Аскер ишде тюлдю къатындан онглу,
Айырмайды саф ичинде солну, онгну.
Мен а, ийнан, кёб урушда болгъанма,
Родосну да, Кипрни да алгъанма.
Християн, меджисуу къыраллада
Солутмайын бычакъланы къынлада,
Етгюр джюрек отча джаныб ёресине,
Къан тёкгенме Отеллону биргесине.
Сайланган а — ол...
Къалай чыдагъын мынга,
Тюзлюк ышан къайдады да, айт, мында?!
Ол маврны лейтенанты, мен а — ким?
Поручиклей къалыб кетген бир мискин!

Р о д р и г о

Поручикми?!
Андан эсе, джаллат болсанг игиед!

Я г о

Тюз айтаса, мен маврны къылыгъын
Таб кёрмейме, — тюз бардырмайд къуллаугъун.
Кёлтюреди кимни суйсе, аны ёрге,
Олтуртады хар хашгенни да тёрге,
Огъай, огъай, мен Маврны сюелмам.
Бу этгенин бир да кечиб къоялмам.

Родриго

Алай эсе,
Къуллугъунгу къой да кет.

Яго

Кёлюнгю бас!..

Хар ишни да хайырлысын излейме,
Мен бу иште, бил, кесиме ишлейме.
Хар адам да уллу болуб бармайды,
Хар бир джан да онглу къуллукъ табмайды.
Тумакъла да тюбейдиле джашауда:
Хар къуру да тюшмей тургъан ашаугъа.
Биреулеге джегилирге суйгенле,
Эшеклеча, төрт санларын туюгенле.
Джашауларын ач-джаланнгач ийгенле.
Аллайлагъа тыйыншлысы къамчиди!..
Башхала да тюбейдиле джашауда,
Хар къуру да батыб тургъан ашаугъа.
Джамагъатха ишлегенча кёрюнюб,
Джашайдыла ырысхыгъа кёмюлюб...
Аллайла уа телиликден кенгдиле,
Акъыл бла — алимлеге тенгдиле.
Ол къауумдан болгъаныма махтаныб,
Джашайма мен джазыуума кёл салыб.
Мен Ягома. Мавр тюлме, билгенге,
Хыйлалыгъым айланады биргеме!
Анга ишлеген кибик эте, кёргозе,
Къаратама аны къыйтыкъ кюзгюге.
Алай а мен — ачхынчы бу бетими,
Чаукалагъа джыртдырырма этими.
Огъай, тенгим, сен кёргенча тюлме мен,
Къыйын тюлдю меннге эрлай тюрленнген.

Родриго

Къалынерин ибилис а!.. Кёрюрсе,
Ол бийче бла муратына джетмесе!

Яго

Уятайыкъ джукълаб тургъан атасын,
Ол кызыны кыайдагысын джокъласын.
Юсдюрейик джууукъларын, тенглерин,
Берир кибик къара къулну керегин.
Бёрюлеча тегерегин алайыкъ,
Къууанч кюнюн, бушуу кюннге бурайыкъ.

Родриго

Ма-а, джетдик...
Къычырайым энди мен.

Яго

Керек тюлдю бир да тамакъ аяргъа,
Алай къычыр, — от тюшгенча сахаргъа.

Родриго

Брабанцио!
Брабанцио, уяныгъыз!..

Яго

Брабанцио, уяныгъыз, о хахай!
Нек джукълайсыз бу заманда сиз былай...
Къызчыгъыгъыз кыайдады? —
Чабханды уру! —
Мюлкюгюзден кыалыб кетесиз къуру!

Ергеде терезеден Брабанциону ауангысы
кёрюнеди.

Брабанцио

Неди бу хахай!
Не болгъанды сизге?

Родриго

Барыгъыз да юйдемисиз?..

Я г о

Эшигигиз а этикмиди?

Б р а б а н ц и о

Нек соруулайсыз?!

Я г о

Джаханим от!

Пелах болду, — хайда дженгил,

Терк кьурал,

Мычыма да, сауутунгу кьолгъа ал.

Сени чыммакъ кьозучугъунг бусагъат

Къара кьулну кьучагъына кысылад,

Ашыгъыгъыз, хайда, о хахай, кьуугъун,

Уятыгъыз джукъу басхан сахарны,

Кьозучукъну кьутхарыргъа пелахдан

Этейик биз хар не тюрлю мадарны!

Нек тураса кьулакъ салмай бу сёзге?

Хайда, марджа, зийпунунгу кьаблай кир,

Терк огъуна чабмай эсек, — ма сизни

Акка этиб кьояды ол генезир.

Б р а б а н ц и о

Шашханмы этгенсиз?

Р о д р и г о

Ауазымы таныдыгъызмы, джюйюсхан?

Б р а б а н ц и о

Огъай. Кимсе сен?..

Р о д р и г о

Родригома.

Б р а б а н ц и о

Артыкъ да аман!.. Санга биз,
Келмесин деб, ариулукъ бла айтдырдыкъ,
Умут юз деб, игилик бла айыртдыкъ.
Энди сен игашхы ичиб келгенсе да,
Юйюбюзде джукъларгъа да къоймайса.

Р о д р и г о

Джюйюсхан, о джюйюсхан!

Б р а б а н ц и о

Ангылаб къал, суйюб айтама санга,
Тохтамасанг, джыярыкъма къабынга.

Р о д р и г о

Тохтагъыз.

Б р а б а н ц и о

Тамбласында болур сенинге дау уллу,—
Нек джаяса керексизге дауурну?!
Биз — элде тюл, Венецияда шойбуз да:
Сакълауулла джетишедиле мында.

Р о д р и г о

Мен сизни
Таза иннет бла уятханма, джюйюсхан.

Я г о

О марджа! Аллахны къулу эсенг,
кесинги шайтаннга алдатма.
Аллахны эсгер...
Биз сизге болушхан этебиз,
сиз а бизге дуняаны аманын къуясыз!..

Сизни маркъа тайчыгъыгъыз
Араб аджирге тюеб,
Туудукъларыгъыз да кишнеб, джортуб
Айлансаламы сюесиз, сора?!

Брабанцио

Кимсе — сен сылыкъ?!

Яго

(уятсыз халда)

Мен сизге, джюйюсхан,
Акъ къозучугъугъузну
къара къочхар халек этеди деб,
аны айтыргъа келгенме.

Брабанцио

Сен итден туугъан итсе!

Яго

Сиз а — бийлени бийисиз.

Брабанцио

Родриго,
Джууабны сенден излерикме.
Муну уа — ким эсе да танымайма.

Родриго

Этерме джууаб да...
Къайдам, мен терс эсем да, билмейме,
Алая — бир айтыгъыз манга сиз:
Къызчыгъыгъыз кеч заманда — нёгерсиз,
Хаух тутулгъан къайыкъчыгъа тагъылыб,
Кимни эркинлиги бла барады,
Маврлыны къучагъына табыныб...
Алай эсе, терслик мендед, кечигиз, —

Бош кыйнадыкъ кечегиде биз сизни.
Алай болмай, биз келтирген бу хапар
Белгили тюл эсе уа, — нед мадар, —
Терслик сизни джаныгъызгъа кечеди.
Безирге деб келмегенме мен бери!
Билигиз: сизни суйген кызыгъыз,
Адамлыкдан, намысдан да джабылыб,
Сыйынмайын тукъумуна, сыйына,
Айланады къара къулгъа тагъылыб...
Манга бюгюн бошунагъа кызыдыгъыз, —
Къарачыгъыз, юйде эсе кызыгъыз.
Ол сагъатда кюнюгюзню кёрюрсюз,
Терс эсем а — керегими берирсиз.

Б р а б а н ц и о

Хайда, дженгил узатыгъыз чыракъны,
Эй, джетигиз, джумушчула, терк былай.
Бусагъатда кёре тургъан тюшлерим
Тюз болурла, — алдамайдыла была!..
Терк болугъуз, эки эшигим тартылды,
Къара шайтан бедешликге къалдырды.

К е т е д и .

Я г о

Сау къалыгъыз,
Энди ызыма кетдим мен,
Иги тюлдю манга мында кёрюннген.
Мавр бла биргед мени къуллагъум, —
Билинирге керек тюлдю къылыгъым...
Аны этгенин, не этсе да, — кечерле,
Ма манга уа болур таякъ джетерге.
Бусагъатда къоркъуу уллуд Кипргъа, —
Джукъ айтыргъа боллукъ тюлдю Мавргъа.

Бюгюнлюкде аскер ишни толтурлукъ
Адам джокъду — олду дожду онгдурлукъ.
Кёзлеримде огъум болса, урурча
Болгъанлыкъгъа, чыдайым мен обурча.
Барайым да, инаралны аллына
Бир къарайым аны джетген халына.
Тёгерекге чабайым мен, джортайым, —
Алай бла джюрегине джарайым.
Ала аны излер къаннга киргенлей,
Сен да тебре ала бла биргелей.
Ол андады, — къайдагъысын айтханма, —
Къоймазлыкъгъед бу бойнундан бууудурмай,
Хайда энди, ашыгъыгъыз, булджумай.
Мен да аны биргесине боллукъма,
Сиз джетгинчи сёзге тыя турлукъма.
Хайыр энди, сау къалыгъыз, кетейим,
Эрлай барыб, анга хапар этейим.

К е т е д и.

Брабанцио эмда джумушчулары
къолларында чыракълары бла чыгъалла.

Б р а б а н ц и о

Ачыкъ болду...

Ол кетгенди, — энди манга джашау джокъ,

Къайдады да къызчыкъ энди, Родриго?

О насыбсыз! Маврададымы дейсе? —

Туругъуз энд аталабыз дегиз да!..

Кесинг кёрдюнгмю аны? —

Ах, не этейим!

Не дейди да? — Чырт сыйынмайд мыйыма, —

Къалай уллу тамгъа тюшдю сыйыма.

Джарытыгъыз! Адамланы къурагъыз!..

Артыкълыкъны дуккуллагъыз, туурагъыз!...

Некях этиб бошагъандыламы дейсе?

Родриго

Алай болур дейме.

Брабанцио

Неди амал, къыз алыныб, терсейсе?!
Нек ачылды эке мынга быллай джол,
Тышына да къалай этиб чыкъды ол?..
Мёлек кибик болсала да ма ала,
О атала! Ийнанмагъыз къызлагъа.
Быллай къызны бузду эсе халисин
Хыйны кючге ийнанама энди мен,
Родриго, быллай затны юсюнден
Джукъ окъургъа тюшгенмиди —
Айтчы, сен.

Родриго

Тюшгенди...

Брабанцио

Къарнашыма чабышыгъыз къуугъунга,
Дездемона аш болгъанд деб къузгъунга...
Аман болду, Родриго, мен аны
Санга бермей, къыйнагъаным джанынгъа.
Къайрысыз сиз, барыгъыз да биргелем.
Нек чабасыз, джыйын джанлы сюргендей?
Джартынг ары, джартынг бери чабыгъыз.
Табыгъыз да, джети эшигин джабыгъыз.
Джюрегиме джетди къылычны учу, —
Къайда букъгъанд, билемисе, ол худжу?

Родриго

Кёргюзтейим,
Аскер кюч да табыгъыз, —
Хайда, энди.
Мени ызымдан чабыгъыз.

Брабанцио

Къоркъма бир да!
Сау аскерни элтирге,
Эркинлигим барды мени биргеме...
Хайда энди, мычымайыкъ, чабайыкъ.
Ыразыма, Родриго, мен сеннге.

ЭКИНЧИ КЕРЮНЮ

Биягъы джерде. Башха орам.

Отелло, Яго эмда джумушчула къолларында
чыракълары бла чыгъалла.

Яго

Адамла и ёлтюрсем да урушда,
Мамыр монде, кишиге да гурушха
Болмагъанлай, сюеме мен джашаргъа,
Алай а мен ол адамдан бошаргъа
Аздан къалдым, чабмасала орчагъа.

Отелло

Иги болгъанд тиймегенинг сени анга!

Яго

Ол айтмагъан сёз къалмады, ийнан сен,
Туурар акъыл алгъан эдим аны мен.
Табсыз джерде ачмаз ючюн кюрешни,
Мен кесими тездюрюрге кюрешдим.
Кёлюгюз бла юйленгенсиз, сора, сиз,
Хар нени да джарашдырыб тюппе-тюз...
Къызны атагы — онгу болгъан адамды,
Ким биледи, ишинг къалай болады?
Салынырча болса бу зат базманнга,
Дождан эсе муну дженгигеннге сана.
Олсагъатда уллу къайгы чыгъарыр,
Алай бла тутхан ишинг чырмалыр.

Отелло

Да не этейик, суйгенича этсин ол,
Къызыны аллында джокъду мени терслигим,
Тукъуму бла махтаныргъа къалса уа, —
Атасына хазыр джууаб берлигим:
Чыкъмагъанма мен да джерден, не кёрден,
Патчах къаным урад мени санымда,
Аны аллында бёрк алмайын, тенгича,
Сюелирге боллукъма тюз къатында.
Мен бийчени кёлум бла суймесем,
Бергениге да дуняны бар мюлкюн,
Юйлениуню бу джууаблы борчуна
Берлик тюлем джашаууму бир кюнюн...
Къарачы ары, кнмледиле келгенле?

Яго

Аладыла!
Джетиб эрлай тамагъынгдан алырла.
Юйге кир да, джууабынгы хазырла.

Отелло

Бугъунурча не этгенме сора мен?
Эркишича тюбейим мен алагъа.
Адамлыгъым, намысым эм тюзлюгюм
Кёпюр болур, дауур чыкъса, арагъа.

Яго

Экибетли Янус бла ант этеме,
Бу келгенле ала туююл кёреме!

Кассио бла талай аскерчи
чыракълары бла чыгъалла.

Отелло

Дожну аскери кёреме бу келгенле.
Болушчум да была бла кёрюнед.
Сау келигиз, не джангылыкъ бард сизде, —
Мени эсим кёб затлагъа бёлюнед.

Кассио

Дож ийгенди бизни сизни чакъырта, —
Не эсе да къайгъы барчад арада.
Терк огъуна тебресин деб айтдыргъанд, —
Къуралыгъыз, сакълайдыла къалада.

Отелло

Не болгъанды?

Кассио

Не эсе да боладыла бир затла,
Биягъынлай Кипр болур сагъайтхан, —
Сенаторла турадыла къозгъалыб.
Байламчыла юзюлмейле флотдан,
Сизни излеб табмайдыла бир джерде:
Дож сакълайды джыйылыуун ачаргъа.
Табыгъыз деб, джер тюбюнде болса да,
Аскерни да ийгенелле шахаргъа.

Отелло

Иги болду, — джокъду мени огъайым,
Ма бусагъат, юйге кириб чыгъайым.

Кетеди.

Кассио

Бери нек тюшгенди бу?

Я г о

Ичи толу мюлкю бла бюгюн ол
Кеме табханд, — болушургъа хазыр бол,
Ол кесине кёчюргенлей хазнаны,
Харекет бла киши озмаз хазна аны.

К а с с и о

Ангыламайма не эсе да мен сени.

Я г о

Ол къатын алгъанды.

К а с с и о

Кимни?

Я г о

Билаллыкъ тюлсе.

О т е л л о къайтады.

Кетдик энди, инарал.

О т е л л о

Хазырма. Келигиз.

К а с с и о

Энтда бирле кёрюндюле къаладан,
Къарачыгъыз,
Неди анда къаралгъан?

Я г о

Брабанциогъа ушайд...
Болур муну ачыу къысхан бир иши,
Къарайма да, таб кёрюнмейд джюрюшю.

Родриго, Брабанцио эмда кечеги
къарауулла чыракълары бла, сауутлары
бла чыгъалла.

Отелло

Тохтагъыз!

Родриго

Ма-а Мавр!

Брабанцио

Ма гудучу, джетдиригиз табанны!

Эки джанындан кылычла джылтырайдыла.

Яго

Сау келигиз, кыайдан чыккыдынг, Родриго!

Отелло

Бош ачасыз бусагъатда кыаугъаны,—
Ариулукъ бла айырайыкъ араны,
Тамадалыкъ хатеригиз болгъаны
Джюз кылычдан джитид, билигиз аны!

Брабанцио

Джийиргеншли гуду, —
Кыайдады кызым?!
Не кюнюнге айланаса сен кызыбы?..
Хыйны бла серге ийиб ингил мыйын,
Аякъ тюбге теблегенсе бийче сыйын.
Дуниядан баш-тюбом бла къорарыкъ
Мен болсам да, тюлме былай кыоярыкъ.
Сагъыш этиб бир кёрюгюз, джамагъат:
Суу суратча, субай санлы бир мёлек,
Эр дегенни эштирге да суймеген,—
Бир адамгъа джылы джууаб бермеген,—
Кыагъыб алады да, эрлай, ма санга,
Юй байлыгъын, атасын да терк атыб,
Сыфатындан къоркыар кибиб бир джаннга
Кече арада кетиб кыалады кыачыб.

О джамагъат, бир айтыгъыз, тюзмюд бу,
Хыйны-халмеш, кир ишледен тюлмюд бу?
Бардыргъанынг себебли хыймый ишни,
Тутаргъа деб буюрады джорукъ сени.
Сюрюгюз энд, аллыбызда тебресин,
Халкъ аллында айыбына тюбесин.
Унамаса, сауут кюч бла онглагъыз,
Ычхынмазча, эки къолун байлагъыз.

О т е л л о

Тохтагъыз терк, оздурмагъыз къолланы,
Бошуна къан тѣгюлмесин арада,
Тюзлюгюмю танытырма мен кесим,
Тюзлюк ышан къалгъан эсе къалада.

Б р а б а н ц и о

Эм ал бурун — кир да, тюрмеде олтур,
Андан сора орнунг белгили болур.

О т е л л о

Кертиси да тутмакъ болсам, бойсунуб,
Этген ишим ангыланыр терсине.
Кѣрмеймисе, бу адамла сакълайла, —
Дожд чакъырад, терк джетсин деб кесине.

Б и р и н ч и а с к е р ч и

Хо, джюйюсхан, кертид муну айтханы.
Дожд кенгешге адам джыя къалгъанды,
Бир ишексиз, сиз да керексиз ары.

Б р а б а н ц и о

Дожда кечеги кенгеш, — бютюн да иги, —
Ары элтейик сора ма бу налатны.
Бу къыйынлыкъ — тюлдю джангыз меники,
Къыйнарчады барынгы да бек къаты.

Биз кѳуру да быллай пасыкѳ ишлеге
Кѳаршчы турмай, кѳоя барсакѳ кечире,
Тууб-ѳсен джерибизни джазуу
Кѳул кѳаумгѳа болуб кѳалыр кѳчерге.

Кетедиле.

Ю Ч Ю Н Ч Ю К Е Р Ю Н Ю У

Анда. Кенгеш залда.

Дож бла сенаторла столну джанында.
Тѳгерекде аскер чиновникле
бла джумушчула.

Д о ж

Айтылгѳанда байламлыкѳны джокѳлугѳу
Ийнанырча эталмайды болумну.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Тутхучсузду айтылгѳан зат былайда.
Джюз бла джети кеме дейдиле манга.

Д о ж

Да манга уа —
Джюз бла джарым дейдиле.

Э к и н ч и с е н а т о р

Меникинде эки джюздюле ала,—
Ким эсе да джангылгѳанды санауда.
Алая энд тохтатайыкѳ дауурну,
Аллыбыздад алкѳын ишни аууру;
Тюрк флотну келгенине ишеги
Болмаз, дейме, кѳарайма да, кишини.

Д о ж

Тюрлю-тюрлю болгъанды деб санаула,
Хорлатмайыкъ мыйыбызны алдаугъа.
Айтылгъанда барды тюзлюк бек ачы,
Къуралайыкъ биз да ишге бек къаты.

М а т р о с

(сахнаны артындан)

Эй, ары джиберигиз!

Б и р и н ч и к ъ у л л у к ъ ч у

Флотдан хапарчы келди.

М а т р о с киреди.

Д о ж

Къалайды чотугъуз?

М а т р о с

Тюрк флот

Родосха джюзюб келед.

Бу хапарны

Аджело сенатха билдиред.

Д о ж

Джюйюсханла,

Къалай кёресиз бу тюрлениуню?

Б и р и н ч и с е н а т о р

Кёзбауду бу, иги сагъыш этейик, —

Хыйлалыкъгъа этедиле ма алай.

Тюркюлеге Кипр сыйлыд Родосдан, —

Бу затны биз сынагъанбыз бир талай.

Кипрни алгъан —

Къыйын тюлдю кеси да,

Родос — бегибди, Кипр а — огъай.

Айырмазча аман бла игини,
Аллай тели туйюлдюле тюркюле;
Къоркъуулу джерге
Баш атмазла бир да ала, —
Тургъанбыз биз ала бла тюртюле.

Д о ж

Алайды-алай... Этелле бек тюрлюле!
Родос тюрдю кызындыргъан аланы,
Кипрдеди джанлары эм къанлары.

Б и р и н ч и к ъ у л л у к ъ ч у

Энтда да бир атлы.

А т л ы киреди.

А т л ы

Джюйюсханла, джамагъат!
Тюрк кемеле Родосха ётюб бошаб,
Къууанч эте, шежде кыыла къадаргъа,
Башхалагъа къошулдула алайда.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Ма сизге, джюйюсханла!..
Кёрдюгюзю
Къайдагъысын «къармакъны», —
Уругъуз энд кёзюгюзге бармакъны...

А т л ы

Юч джыйырма кеме чакълы болурла, —
Бара элле Кипр таба бурула,
Монтано джюйюсхан — сизге керти адам, —
Билдиреди. Билесе аны кыылыгъын.
Ёмюрюнде инджитмейди къуллугъун.

Д о ж

Игитда Кипрге! Айтхан эдим да бирден.
Марк Лукезе шахардамыды, — билген?

Б и р и н ч и с е н а т о р

Кетиб турад, чыгыб джол,
Флоренциядады ол.

Д о ж

Адам ийигиз терк анга,
Дженгил джетсин деб, манга,

Б и р и н ч и с е н а т о р

Ма, Брабанцио бла
Батыр Мавр келдиле!

Брабанцио, Отелло, Яго,
Родриго эмда башка адамла киредиле.

Д о ж

Джигит Мавр,
Хайда, кьурал сен джолгъа,
Тюркюлени тубетирге аджалгъа.
Брабанцио, кеч эследим мен сени,
Кёб созмайыкъ мындан ары биз сёзню, —
Сен да болуш ишибизге энд бизни.

Б р а б а н ц и о

Табсыз кёзюуге тюшдюм,
Кюч тийсе да, айтама тюзюн!..
Башха ишди мени бери келтирген,
Джюрегими талагъан эм кемирген.
Борчум тюлдю — бюгюн бери чабдыргъан.
Елюм къара мыллыгымы атдыргъан.
Башымдагъы къыйынлыгъым хар неми
Унутдургъанд, багъалы дож, кеч мени.

Д о ж

Не болгъанды, айта кир бери.

Б р а б а н ц и о

О къызым, къызчыгъым мени!

Д о ж б л а с е н а т о р л а

Не болгъанды къызынга?

Б р а б а н ц и о

Ол бошалгъанд, — тас болгъанды ахыры,
Хыйны-халмеш, кир затлагъа къаратыб,
Мыйысындан алыб атыб акъылын,
Кетгендиле аны юйден къоратыб.

Д о ж

Ол генезир ким эсе да, — кесигиз
Къарагъыз да, — ачы азаб кесигиз.
Мени анга боллукъ тюлдю огъайым,
Ариу мени болса да ол шохайым.

Б р а б а н ц и о

Сау болугъуз,
Ма былайдад гудучу —
Маврды ол,
Сизге дагъан болуучу.

Д о ж б л а с е н а т о р л а

Эшта-эшта!

Д о ж

(Отеллогъа)

Не айтасыз сиз мынга?

Б р а б а н ц и о

Не айтырыкъды?!
Аны чийи ачылгъанд.
Етюрюгю,
Къуш тюгюнлей, чагъылгъанд.

О т е л л о

Акъсюекле, байла-бийле, джамагъат,
Сыйыгъызгъа баш урама, суйюне,
Болмагъанды аманлыгъым башха зат, —
Мен бийчени келтиргенме юйюме.
Аны бла неках этиб бошагъанма,
Джазыууму ёмюрлюкге байлагъанма.
Кукалыкъгъа уста тюлме, билесиз,
Не айтайым бусагъатда мен сизге:
Болмагъанды къызгъа мени терслигим,
Таза къанлы суймеклигимден ёзге.
Джетиджыллыкъ сабий кюнюмден бери
Урушлада озуб барад ёмюрюм.
Хыйлалыкъны, хыйныны да билмейме, —
Джокъду мени айыбланыр терслигим...

Б р а б а н ц и о

Джюйюсханла, не этейим терслемей?
Сёлешмейме, терсни-тюзню эслемей,
Бир адамгъа ачы сёзю джукъмагъан,
Эркинликсиз эшикге да чыкъмагъан
Халкъ сукъланнган бир сейирлик тиширыу.
Тюу дегинчи, баш тюбюне бурулуб,
Бийче сыйын, адамлыгъын да къуууб,
Сыфатындан шайтан къоркъарча бирге,
Къагъыб алыб, къачыб кетеди эрге.
Болушугъуз, о джамагъат, тилейме, —
Джыяр ючюн Мавр аны къолуна,

Не затны да аямагъанд, билеме,
Ишексизме, ийнаныбма мен анга.

Д о ж

Брабанцио, къарайма да халиге,
Айтхан сёзюнг тутхучсузду асыры,
Терслигине шагъат болур ненг барды, —
Аны алай терслер кибик, ахырсы?!

Б и р и н ч и с е н а т о р

Отелло, сен кеси аллынга гирешген
Адам тюлсе, сёлешсенг а — къатма да.
Огъесе бу — джюреклени илешген
Болумундан туугъан таза затмыды?

О т е л л о

Арсеналгъа ийигиз адам...
Къыз джашырмай айтырыкъды кертисин, —
Барыб андан керти хапар келтирсин...
Бар эсе уа мени бир да терслигим,
Бир къарамай азабыма тюбетсин, —
Алай бла джашаууму тюб этсин.

Д о ж

Джюйюсханла, къызны бери табыгъыз.

О т е л л о

Поручик, кёргюзт джолну былагъа.

Яго бир талай къуллукъчу
бла кетеди.

Была бери ызларына къайтхынчы
Бошунагъа иймейик да заманны,
Айтайым мен, эркинлигин берсегиз,
Къызны манга илешдирген хапарны.

Д о ж

Айтыгъыз, Отелло...

О т е л л о

Къызны атасы сюе эди да мени,
Мен къалгъанем алагъа терк илешиб,
Хар не тюрлю джашауумдан кесими
Ушакъ эте тура эдим, тюбешиб.
Айта келиб мен алагъа хар нени,
Бара эдим кёб затлагъа тюшюне,
Кесим да бек сейир болуб къалаем,
Болгъан кибик тюнюмде тюл, тюшюмде.
Хапар айта, джазыууму джолларын
Хапар бла чыгъа эдим мен аулаб.
Тюшюреем урушланы эсиме, —
Кёб джерлени алгъаныбызны даулаб.
Бир джолда уа хапарладым алагъа
Джесирликге къалай тюшгеними мен.
Андан сора къул базарда сатыла,
Кёб къыйынлыкъ чекгеними юсюнден.
Дагъыда — бек сейир этди аланы
Хапарлары, кёкге джетген тауланы,
Къалай ётдюк? — Барысын да тиздим мен:
Къум тюзлени, чегелени, сууланы.
Адамланы юслеринден да айтдым, —
Къарангы, тар дорбунлада джашагъан,
Ач болсала, тюбге басыб аясуз,
Кийиклеча, бир-бирлерин ашагъан.
Имбашлары башларындан кёб кере
Уллу болгъан адамланы халларын
Суратладым бир алаамат ингирде, —
Бек тамаша этди аланы хапарым.
Дездемона бек джугтланыб, къысылыб,
Къымсыз болуб, тынгылаед алагъа.
Джюрегине кире эди кыскынык,

Къыйын болум тюшюб къалса арагъа.
Хапар къызыу бара тургъан кёзюуде
Джумуш чыгъыб къалса анга этерге,
Терк огъуна тындырыб ол хар несин,
Ашыгъаед ызына терк джетерге.
Бир-бирледе, Дездемона тилесе,
Къайтарыб да айта эдим кёб затны.
Алай бла ол тынгылай, мен айта,
Илешгенек бир-бирибизге бек татлы.
Бир хапарны айта келиб, кесими
Бек бушуулу джазыууму эсгердим...
Къарадым да къызыны къымсыз бетине,
Саркъыб келген кёз джашларын эледим.
Хапарымы бошагъанлай мен айтыб,
Ашхы сёз бла къууандырды ол мени,
Акъыл-балыкъ болгъунчуннга огъунакъ
Етгенсе деб тенгизлени, тюзлени.
«О дуня, къалай сейир джашауду, —
Нек туумадым мен да былай сенича,
Къыз отоуну тар чегинден къутулуб,
Дуняны тамашасын кёрюрча?!
Нек эшитдим, нек къозгъадым кесими, —
Джыламукъла ау болдула кёзлеге,
Сен сынагъан, сен джолукъгъан затлагъа
Болалмадым джыламайын тёзерге», —
Деб ахсыныб, разылыгъын билдириб,
Дагъыда ол къошду быллай сёзлени:
«Сау болугъуз... Болуб сизни тенгигиз,
Сюймеклигин ачыкъ эте ол меннге,
Сиз айтханча, хапар айтса, мен аны
Бир къарамай сайларыгъем джан тенгнге...»
Сора мен да, муратымы билдире,
Айтханымда кёлумдегин, джашырмай,
Оноу этдик экибиз да алайда,
Мындан ары бир юй болуб джашарлай.

Мен бошадым... Айтсын энди джюйюсхан,
Нек сюреди тюзюу ишни терсине.
Ма бийче да! Энди айтсын ол кеси,
Хыйны-халмеш келген эсе эсиме.

Дездемона эмда Яго джумушчула
бла киредиле

Д о ж

Быллай сөйир хапарланы эшитсе,
Эримейин кьалмаз эди бир кьыз да.
Брабанцио, джарашыргьа керексе,
Бошунагьа джюрексинме, тиш кьысма.

Б р а б а н ц и о

Энди кьызны айтханын да эшителейик, —
Экиси да бирча айтсала — нед мадар,
Боллукь тюлдю дауум мени мавргьа, —
Берлагьыракь сюел да сен, айт хапар.
Тюзюн бир айт бу джыйылгьан миллетге,
Ким айтханны керексе сен этерге?

Д е з д е м о н а

Эркин джууаб эталмайма, атам, кеч.
Кука сөзге туугьасылы тюлме ёч...
Сизсиз манга джашау, ашау да берген.
Ма бююннге джетдирген эм ёсдюрген.
Мени акьылым, джюрегим да айталла —
Мен кесим да ала бла айтама:
Сизге сыйыныу — мени бала борчумду.
Алая, бил, бир заманда мени анам,
Атасына кьызлыкь борчун эрине
Ауушдургьанд... Мен да сизге борчуму
Ауушдурур керек болдум эриме.

Мен Маврны айтханьдан чыгъалмам:
Кеч, тилейме, атам, джерге ийилиб, —
Ыразы бол, атам, манга сал кечим, —
Олду этерик манга энди иелик.

Б р а б а н ц и о

Алай эсе, джокъду этер мадарым,
Джарашдырсын суйгенича отоуун...
Джюйюсханла, энди заман ашырмай,
Бардырайыкъ кърал ишни оноуун.
Бу сыйсызны ёсдюргенден эсе, мен
Есдюргеем ит кючюкню баласын,
Болду энди, кърал ишге кёчейик,
Кийиб турмай бу озгъунну къарасын.
Насыблы бол, джаша, мавр, сау-эсен,
Къартлыгъымда онгуму алдынг сен мени,
Мен айтханны излесенг а — бу кызыны
Кёрлюк тюленг, кёрмегенча джелкенги...
Буду, джаным, ма санга да айтырым:
Иги болду джангыз кыызчыкъ болгъанынг,
Ансын — халинг джюрегими къатдырыб,
Эгечлеринг бугъоу азабны сынай,
Кече, кюн да джашар эдиле джылай.

Д о ж

Мени къошарым:
Джаш къауумну ойлашдырыр ючюннге,
Юч-тёрт сёзчюк келтирейим юлгюге:
Ётген ишге ёкюнме сен ёмюрде, —
Олсагъатда шошлукъ уюр кёлюнгде.
Хар къуру да чучхуб турсанг озгъанны —
Джюрегингде джюз аурууунг къозгъалы.
Бир зат барды кыйынлыкъда болушур:
Амал таб да, бушууунгу сорушдур!

Брабанцио

Керек эсе ётген ишге ёкюнмезге,
Нек къоймайбыз
Кипрни биз тюрключеге?
Адам кеси сансыз эсе хар неге,
Къалгъанланы юретед ол халиге.
Тынгысызлыкъ сингнген адам къанына,
Къоярыкъ тюлд сансызлыкъны къатына.
Сиз айтханда джокъду уллу магъана,
Балхам боллукъ тюлдю джюрек джарагъа.
Алайды да, энди кърал ишлеге
Кечейик деб, эркинме мен тилерге.

Дож

Ашхы... Алай бла,
тюрключе уллу кюч джыйыб,
Кипрге тартыб келедиле.
Отелло, къалабызны болумун
сен иги билесе...
Айрымканнга хар не джаны бла да
тыйыншлы адам бийлик этгенликге,
энди алайгъа бусагъатда
Аскер джаны бла кючлю адам
салыныргъа керекди. Аллаи адамгъа,
сагъыш этиб, сени тыйыншлы кёргенбиз.
Сиз кесигизни джангы насыбыгъызыны
Бу бушуулу джолоучулукъгъа
Бурургъа хазырланыгъыз.

Отелло

Къуш тёшекде тынчайгъандан эсе бек
Багъалылла манга аскерчи джолла.
Табу этиб да атланама мен ары, —
Къоркъуу ышан тюшдю эсе къралгъа.
Бир тилегим: юй бийчеме сиз мында

Рахат джашар кѳурасагъыз мадарла,
Джюрегим да болуб мени тынчлыкълы,
Алгъышымы айтыр эдим къадаргъа.

Д о ж

Тура турсун атасыны кѳолунда.

Б р а б а н ц и о

Керек тюлдю ол манга!

О т е л л о

Мен да тюлме кѳоярыкъ мында.

Д е з д е м о н а

Мен да алайма...

Мени кѳрсе, атам хаман кѳыйналыб,
Аман бла ашырлыкъды айларын,
Андан эсе, этмесегиз сиз айыб,
Мен кѳлюме келген затны айтайым.

Д о ж

Не айтыргъа излейсиз, Дездемона?

Д е з д е м о н а

Мен Маврны, хар кѳуру да къатында
Болургъа деб, аны ючюн суйгенме.
Ол себебли, хар неми да унутуб,
Джазыуума учунганма илгенмей.
Мындан ары джашаууму кѳалгъанын
Биргесине ашырлыкъма мен аны.
Ол урушха кирген чакъда ма мен да
Джукъусузлай атдырлыкъма тангланы.
Отеллону манга былай суйдюрген
Субайлыгъы тюлдю аны саныны,
Емюрюнде кѳоркъа, юрке билмеген
Етгюрлюгю, адамлыгъыды аны.
Этерикме аны джазыуун ортакъ, —

Къыйынлыкдан къркъмазма мен,
Къамамам.

Ол урушда къан къазауат этгенде,
Мен, киштикча, юйде бугъуб къалалмам,
Айырылыу ёлюмден да къыйынды, —
Мен Маврны биргесине барайым...

Отелло

Алай болсун, тилейме —,
Аллах кёред — джокъду мында хыйлалыкъ,
Тилей эсем, аны ючюн тилейме,
Юй бийчеми джазыууна къыйналыб.
Не къадар да тюшкюн манга табсызлыкъ,
Аны ючюн мен бузмазма къанымы,
Былайда уа юй бийчеми сёзлери
Инджитеди джюрегими, джанымы.
Мен кесими суймекликге хорлатыб,
Къуллугъуму джарты къойсам бир кюнню,
От ауузда къошун этиб тутсунла
Къарт къатынла мени аскер бёркюю!
Алай бла, эр бетими джойсунла,
Халкъ ичинде бедешликге къойсунла.

До ж

Къалай сюе эсегиз, алай этигиз...
Сиз айтханча болсун. Болум а бизни
Ашыкъдырад, —
Терк къурагъыз кесигизни.

Биринчи сенатор

Сиз ма бюгече
Кетерге керексиз.

Отелло

Табу этиб да!..

Д о ж

Тамбла эртденбла да, бир ишексиз,
Ма былайда тюбеширге керекбиз...
Сизге буйрукъ элтирге бир адамны
Къоярсыз да, алай кетерсиз дамлы.

О т е л л о

Алай эсе, ма поручик къалады,
Къуллугъуна берилибди бек къаты.
Юй бийчем да анга аманат болады,
Биргесине ала келир хар затны.

Д о ж

Аламат!
Джюйюсханла, сау къалыгъыз,
Брабанцио, сени къара кюеуюнг,
Акъ адамдан бек джарытыб кёлюю,
Къыйын кюнде болуб къалды тиреуюм.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Отелло, Дездемонагъа иги бол.

Б р а б а н ц и о

Сакъ бол, мавр, энди эсинги ташлама,
«Джан тенгинги» джюгенин бек бошлама.
Абындыра билген эсе атасын,
Кёргюзтюрге болур сеннге хатасын.

Дож, сенаторла эмда къуллукъчу
кетелле.

О т е л л о

Кесимеча ышанама мен анга...
Айтырыгъым — чыгъа туруб джолума,
Яго, санга аманатды юй бийчем,

Келиб мени тюшгюнчюннге кьолума.
Къатынынга айтыб юрет: кёз-къулакъ
Бола турсун, керек джерде болушсун...
Келчи, наным, кирейик да отоугъа,
Джюрегими къызгъаны бир сорушсун.

Отелло бла Дездемона
кетелле

Родриго

Яго!

Яго

Не зат дейсе, о,
тюз иннетли, халал джан?

Родриго

Не этерими билемисе
бусагъатдан?

Яго

Барлыкъса да, джукъларыкъса.

Родриго

Хо!..

Сакъларыкъса!..

Суугъа атама башымы.

Яго

Алай этиб бир кёрчю!..
Олсагъатда мен сени бла шохлукъну
Терк тохтатыб, башларыкъма джаулукъну.

Родриго

Башла!..

Атарыкъма...

Джашау — азабха кёчсе,

джашагъандан не барды джансыз?!
Бу азабдан къутултурукъ зат мени
ёлюмдю джангыз.

Я го

О гяуур ангысыз!
Мен дуняда джыйырма бла
сегиз джыл джашайма,
алай а — аман бла игини
айыра тебреген кюнюмден башлаб,
кеси башына адамыча къайгъыргъан
адамгъа кёз ачмай барама.
Тиширыу ючюн кесимден бошарма,
дерни аллы бла мен кесими адам мыйымы
маймулнукъугъа ауушдурургъа керекме.

Родриго

Не дерикме?.. Мен кесим да уялама
алай кемсиз этгениме,
тюзелир мадар а табмайма...

Я го

Къара мынга! Джокъмуду мадар?
Хар не да адамны кесинден болады.
Хар адам — кёгет бачхады,
бачхачы уа — бизни халибизди.
Анда къаллай кёгет ёсери,
чагъары бла къалыры
бизни кесибизге кёре болады.
Бизбиз бу иште — патчах!
Сылхыр сезимледен къутулуб,
акъылгъа баш уругъа керекди.
Сени суймеклигинг —
Бачха кёгетлени бириди.

Сюйсенг — къарадынг да,
Къадалдынг да ёсдюрдюнг,
Алай тюл эсе, ёмюрюнгю
джылау бла ётдюрдюнг...

Р о д р и г о

Хо бир да, — алай этдирдинг!..

Я г о

Не этерикдиле? Джюрек мухоллукъ этсе,
сан да ары тартады.
Эркиши бол! Суугъа атаргъа!!!
Киштикле бла кючюклени ат суугъа.
Мен санга болушургъа ант этгенме.
Биз бу джолдан джууукъ
бармагъанбыз муратыбызгъа.
Бочхангы тыкъла да, бизни бла атлан.
Джалгъан сакъал джарашдыр.
Дездемона кёб заманнга
сюяллыкъ тюлдю Маврны.
Бочхангы тыкъла!..
Мавр да аны кёб заманны сюяллыкъ болмаз.
Бек джанган — терк джукъланады.
Бочхангы тыкъла!..
Маврла дженгил тагъаланадыла.
Бусагъатда анга балдан татлы кёрюннген —
Бир кесекден,
шибижича, ачы болмаса, кёрюрсе.
Дездемона — джашды,
ол да тюрленникди алкъын.
Бочхангы тыкъла!..
Кесингден бошаргъа излей эсенг а,
суудан эсе маджалыракъ зат сайла.
Бочхангы тыкъла!..
Джашаудан джукъ кёрмегенлей,
суугъа кетиб ёлгенден эсе,

муратынга джетиб, андан сора
ёлсенг иги тюлмюдю, тели?!

Родриго

Сен айтханча этсем, сен алдаб кьоймазмыса?

Яго

Сен сёзюнгден таймазмыса?..

Бочхангы алтын ачхадан толтур.

Мен санга кёб кере айтханма.

Энтда да кьайтарыб айтама:

Мен Маврны кёрюб болмайма...

Мени анга дертим сеникинден гитче тюлдю.

Экибизни ачыуубузну да

бирге кьошайыкъ да,

аны бедишлик этейик!

Сен ол сагъатда татлы сезимге батарса,

мен да кьууанч этерме.

Бочхангы алтын ачхадан тыкъла.

Бар энди... Сау кьал.

Родриго

Ишни кьолгъа ал...

Тамбла кьайда тьобеширикбиз?

Яго

Менде.

Родриго

Эртдерек келирме.

Яго

Келирсе.

Родриго! Эшитмедим деме.

Родриго

Неге?

Яго

Суугъа кетеме, деме...

Родриго

Сокъурандым, ант этеме!

Кетеди.

Яго

Бочха орнуна джюрюйд манга бу санча,—
Оюнчакъды бошунагъа табылгъан.
Адамланы бир-бирине юсдюрюб,
Алай бла дерт алырма Маврдан.
Къатыныма къатылгъанды ол мени,—
Деген сёз да джюрюгенди тийреде.
Ийнанырча тюл эсе да. бу хапар,
Аймысына, бара барсын сюйреле.
Мавр манга таза кёлден ийнанад, —
Алай эсе, бек таб болад ишиме.
Джюрегимде къаллай оноу айланад, —
Эштдирирге керек тюлдю кишиге.
Кассиону алайым да ышаннга, —
Къуллугъундан къыстатайым терк аны.
Андан сора, сабыр болсам бир кесек,
Иш дагъыда кесин таныта бары.
Нек созама?!. Керек тюлдю,— ма табдым!
Сау бол да къал, Яго, санга аперим!
«Кассио сени къатынынг бла татахды», —
Деген сёзню къулагъына чертейим.
Кассиону суу-суратды хар неси,
Мавр анга терк огъуна ийнаныр, —
Кёзлеу кибик уюб тургъан джюреги
Шууулдагъан шоркъа болур да къалыр.
Къыйын тюлдю быллайланы алдагъан,
Хыйлалыкъды манга джашауда дагъан.
Тутдур энди, Яго, былай къолунгу,
Ай бла кюн джарытсынла джолунгу!

Кетеди.

Экинчи аял

БИРИНЧИ КЕРЮНЮ

*Кипрни тенгиз джагъасында шахар.
Уллу аскер майдан.*

Монтано бла эки шахарчы
чыгъалла

Монтано

Тенгиз къарамда джукъ кёрюнемиди?

Биринчи шахарчы

Кёрюнмейди толкъунладан башха зат,
Бир-бири бла эте тургъан къазауат.

Монтано

Быллай джелни ким кёргенди ахырсы, —
Кемелени къойгъа эди къыяусуз.
Къалабызны чыкъырдатхан къыямат
Тенгизни да булгъай болур аяусуз.
Тау башлагъа ёрлейдиле толкъунла,
Кеме сора къалай чыдар да мынга?!

Экинчи шахарчы

Джазыу бизни джолубузну тюзетир...
Кём-кёк тенгиз акъ кёмюкге кёмюлюб,
Не эсе да аман халек тебгенди,
Къутургъан джел толкъунланы кёлтюрюб,
Джулдузланы джукълатыргъа джетгенди.
Шош табигъат тебингенди бек кючлю
Туугъасылы ким кёргенди бу ишни!

Ючюнчю шахарчы чыгъады.

Ючюнчю шахарчы

О, хахай, джангылыкъ! Уруш бошалды,
Тюркюлени муратлары ууалды.
Бизге аджал излеб келген джауланы
Кемелерин, кеслерин да суу алды.

Монтано

Эшта-эшта!..

Ючюнчю шахарчы

Бусагъатда эшитиб келдим мен муну:
Отеллону болушчусуд дей элле, —
Кассио деген биреу тюшюб кемеден,
Иги хапар келтиргенди ёргеден:
Кипрге энд Отеллоду тамада —
Ашыгъайыкъ аны аллына чабаргъа.

Монтано

Бек алапат адамды, къууандым.

Ючюнчю шахарчы

Келген адам бек къайгъылыд, дейдиле;
Бир къарасанг, тюркюлени джойду деб.

Барамтагъа алгъыш айтад, дейдиле,
Бир къарасанг, Отеллону тыйды деб,
Дуниягъа къаргъыш айтад ,дейдиле.
Джигит Мавр джюзюб келгенлей алда,
Кёрюнмейин къалгъанд, дейдиле, джолда.

М о н т а н о

Аллах, болуш, — кёб джылланы аскерде
Айланганма Отеллону биргесине,
Бир адамгъа хыянаты болмагъан,
Кеси тартхан алтынды ол ёресине.
Келигиз энд, арлагъыракъ барайыкъ,
Келе эсе, аллына бир къарайыкъ.

Ю ч ю н ч ю ш а х а р ч ы

Мычымайын джетерикди бусагъат.

К а с с и о ч ы г ъ а д ы .

К а с с и о

Сау болугъуз, джамагъат!
Отеллону суйгенигиз ючюннге.
Тюз айтасыз, бек болумлу адамды,
Нюр тегюлсюн кекден аны юсюне.
Баш тюркюне бурулгъанда кемеле,
Кетген эди толкъунлагъа кёмюле...

М о н т а н о

Къалай эди аны миннген кемеси?

К а с с и о

Деменгили этилгенед хар неси, —
Биргесинде негери да — бек эсли.
Бошунагъа къыйналмайыкъ алагъа —
Аллах айтса, эсен келиб къалырла.

Сахнаны артындан таушла

Джелпек, джелпек, джелпек!

**Тёртюнчю сахарчы
чыгъады.**

К а с с и о

Не деб кыычыралла?

Тёртюнчю сахарчы

Джелпек кёрюнгенд да, ары чабалла.

К а с с и о

Бу келген а, бир ишексиз, ол болур.

Тоб атылгъан таууш чыгъады.

Экинчи сахарчы

**Тюз айтасыз, ма бу белгиге кёре,
Бизникиди джюзюб келген бу кеме.**

К а с с и о

**Алан, шохум,
джууугъуракъгъа барыб,
Келмезмисе
бир тюз хапарны алыб.**

Экинчи сахарчы

Табу этиб да.

Кетеди.

Монтано

**Алгъын кибик юйдегисиз турамид, —
Огъесе ол бир джаньна болгъанмыд?**

К а с с и о

Болгъанды!

Суу-суратча, бир алаMAT затчыкъды,
Башха болмай, мёлекди деб къоярча,
Мадар джокъду, ашырсанг да ёмюрнo,
Къараб аны тюрсюнюнден тоярча...

Экинчи шахарчы келеди.

Билдигизми ким болгъанын аны энди?

Экинчи шахарчы

Яго деген биреуленди...

Инаралны къуллукъчусуд, дей элле.

К а с с и о

Алай дженгил къалай джетди бу бери,
Ийнаныргъа къыйынд, тейри, бу затха,
Тёкгенинде Дездемона чырайын,
Джел, брған да тюшдюмю экен «тузакъгъа»?..

М о н т а н о

Кимге айтаса?..

К а с с и о

Бусагъатда сагъынылгъан адамгъа,—
Инаралны инаралы бийчеге, —
Бир ыйыкъдан келликди деб тураем,
Джетиб къалды ол а джангыз кечеге.
Энди кёзюу Маврныкъыд, о аллах,
Сау-эсен джый ол адамны былайгъа.
Эки суйген бир-бирлерине тюбeб,
Айрымканда къызсын къууанч орайда!

Ол келгенлей, огъур келсин бизге да,
Къууанч бла тегерегин алайыкъ,
Уруш деген — дуниядан туб болуб,
Къалабызда ойнай-кюле къалайыкъ...
Къарачыгъыз, кимледиле келгенле?

Дездемона, Эмилия, Яго,
Родриго эмда аскер кёрюнеди.

Алтын джулдуз тюшдю, майна, кемеден,
Кюйюз болуб джайылайыкъ джолуна;
Огъур бла бас, бийче, Кипрни джерин,
Аллах бурсун хар ишинги онгуна.

Дездемона

Сау болугъуз, Кассио...
Да не хапар Отеллону юсюнден?

Кассио

Белгилиси буд манга, —
Мычымайын тубериксе сен анга.

Дездемона

Къайдагъымы унутханма къайгъыдан, —
Не заманда айырылдың сен андан?

Кассио

Кёк бла тенгиз ёрелешиб бир-бирге,
Ешюнлерин тиреб тургъан кёзюуде,
Тас этгенек бир-бирибизни экибиз, —
Къычыралла, келе болур, ишексиз.

Сахнаны артындан тауушла

Джелпек, джелпек!

Тоб таууш.

Экинчи шахарчи
Этда белги, бизникиле болурла!

К а с с и о

Билирге адам ийгиз.

Экинчи шахарчы кетеди.

Сау келигиз!

Салам, бийче, санга да.

Эмилияны бай этеди.

Айыб этме, Яго,
чыкъды деб чекден,
Кёрмегенем
экинги да — эртдеден.

Я г о

Къууаныгъыз, — сизге эрни тиеди,
Ма мени уа — тили бла тиеди.

Дездемона

Эмилия алай хыны болмаз да.

Я г о

Бу адамны юсюндеги халисин,
Сенден эсе билеме мен игирек,
Супучукъду адамланы къатында —
Кеси къалса, джанла да кет кенгирек!

Э м и л и я

Бу сёзлеге тыйыншлы тюлме мен.

Я г о

Тюлмеми?!
Сиз барынг да болгъан чакъда къонакъда —
Джукъ билмеген супучукъла, тумакъла.

Юйюгюзде эригиз бла кълсагъыз,
Джокъду бир да джаз киштикден башхагъыз.

Дездемона

Тилинге хиппил! Тюз айтмайса.

Я г о

Тюз айтама, сѣзчюледен тюлме мен,
Халигизге юреннгенме эртдеден.
Орнугъздан ишлемезге турасыз,
Орунда уа — ишигизге туурасыз!

Э м и л и я

Мен андан махтау сакъламайма.

Я г о

Сакълама.

Дездемона

Манга уа не махтау айтырыкъ эдигиз?

Я г о

Бош сорасыз —
накъырда тюлд, кѣлюмдю, —
Мени борчум —
махтау тюлдю, сѣгюудю.

Дездемона

Алай болса да... —
Джангы хапар джокъмуд эке тенгизден?

Я г о

Кетгендиле, келмейдиле, — мен билген.

Дездемона

Гыр-гыр эте тургъанлыкъгъа ауузум,
Сагъышлыма, мадарымы тауусуб, —

Хар адамгъа быргъаб турмай бедиш, дау,
Айтсагъыз а, Яго, манга бир махтау.

Я г о

Бусагъат...

Тёгерекге чабханлыкъгъа, ашыгъа,
Не эсе да джукъ келмейди башыма.
Сабий табхан ана кибик къыйналдым, —
Ахырында бир затланы чыгъардым:
Акъылы, сыфаты да болса, тиширыу —
Инджиллик тюлд джашау этген джолунда.
Акъылы бла ариу бичиб хар нени,
Кереклисин кеси джыяр къолуна.

Дездемона

Ашхы!

Не айтыренг сен анга:
Чырайдан кем,
акъылдан баш болгъаннга?

Я г о

Чырайдан кем,
акъылдан баш адамла,
Кем джерлерин
акъыл бла джабарла.

Дездемона

Амандан аманны чыгъарыб келед, а къыз!

Э милия

Ариу болуб,
Джарты болса уа, не мадар?

Я г о

Не мадар?..
Керекмиди аны юсюнден къычырыу? —
Джокъду бизде сабий табмаз тиширыу.

Дездемона

Магъанасы болмагъан,
сыйсыз накъырдалалла была...
Акъылы, чырайы да кемиреклеге уа
къалай къарарыкъ эдигиз, ха-а?!

Яго

Бирчадыла ариулукъ бла эршилик, —
Тиширыуну джол нѣгери — телилик.

Дездемона

Ах мен хариб,
къалай табсыз терилдик!
Аманны юсюнден къалай иги айта билесиз.
Накъырданы къояйыкъ энди.
Бир айтыгъыз, ха-а,
джаулары огъуна сукъланган
керти тиширыугъа
къаллайланы тергейсиз сиз?

Яго

Акъылымы серге ийдигиз:
Махтанчакълыкъдан ол къуру болса,
Кукалыкъдан кенгирек турса,
Байлыгъы болуб, джоймаса бошха,
Джашаса юйге къошхандан-къоша,
Кесин — суюе да, суюмей да билсе,
Къайгъыда кюйюб, къууанчда кюлсе,
Безий келгенни керегин берсе,
Джууукъну-тенгни намысын кѣрсе,
Акъны къарадан айыра билсе,
Аллай тиширыу тыйыншы болад...

Дездемона

Неге, неге?

Я г о

Къызжгъыл табыб сабийлени,
Джашауун насыбсыз иерге!

Дездемона

Къарагъыз бу сейирге!..
Не бошаууз эди, аллах ючюн!
Эринг эсе да, тынгылама анга, Эмилия!
Кассио, бир айтыгъыз, ха,
итлик бла бетсизликден сора
нени сакъларгъа боллукъду мындан?

Кассио

Къайдам...
Бу алим тюл, аскер къуллукъчуду да,
кукалана турмай,
тюзю бла басыб сиреледи.

Я г о

Ким биледи?..

Бир джанына къараб.

Бу анга джууукълаша тебрегенди,
Ма алай, ма алай.
Шыбырдашыгъыз, марджала!
Мен — бу гитче аучукъ бла
Кассиоча мазаллы чабакъны тутарма.
Аллах, аллах, не бек къубулчакълалы!
Манга тынгыла да, бир ышар, муну.
Бу телиге къара, — асыры къууаннгандан,
бармакъ учларын бай эте турады.

Джала, джала!

Къуллугъунгдан сюрюб къыстасала,
бармагъынгы тюл, балагъынгы джаларса.

Къарагъыз сейирге:

Бармакъларын эрнинден айырмайды.

Сени насыбсызлыгъынгыды, —

башха затны тюл,

бармакъларынгы бай этгенинг.

Сахнаны артындан труба таууш.

Къычырыб

Бу Маврды. Тоб тауушундан билдим.

К а с с и о

Хо, олду!

Дездемона

Келигиз, аллына чабайыкъ.

К а с с и о

Ма, кеси да джетди!

О т е л л о аскерчиги бла киреди.

О т е л л о

Имбашымда мёлегим!

Дездемона

Мени Отеллом!..

О т е л л о

Кёзлериме ийнанмайма мен, тейри,

Менден алгъа къалай джетдинг сен бери?..

Хар барамта былай бла бошалса,

Бир къарамай, къой боранны келмеге,

Тенгиз ариу баш тубюне болса да,
Истем тюлдю бизни аскер кемеге.
Джолда келе, сени джолунг болсун деб,
Мен къадардан джюз-минг тилек тиледим.
Бу сагъатда ариу ёлюб къалсам да,
Хата джокъду, — насыбыма тубедим.

Дездемона

Анга къара! Алай айтма, тоба де,
Джашауубуз бурулдукъду джандетге!

Отелло

Амин аллах! Тилеклеринг толсунла,
Ауузума сёз тюшмейди бошланыб.

Къучакълашадыла.

Сеникинден бек урады джюрегим —
Джангыз буду экибизде башхалыкъ.

Яго

(Бир джанына къараб)

Омакъ сёзден джасалыбды ичигиз,
Былай бла онгнга эди ишигиз.
Тохта, алкъын къайнатырма тенгизни,
Башха тюрлю джырлатырма мен сизни.

Отелло

Джангылыкъ, о джамагъат!
Сизге айтыргъа:
Уруш бошалды, биз хорладыкъ!
Иш нечикди?.. Къалайды джашау?—
Мен мында талай кере болгъанма.
Кипрни халкъындан бюсюреу алгъанма.
Къол аязда джюрюютюрле была сени,
Дездемона, — джарыкъды да кёлюм мени,
Эсиргенча, джак-джак эте турама,
Къызгъан тилни къалайгъа да урама.

Яго, бар да хабджюклени алыб кел, —
Кассиону кёб сакълатдыкъ кемедде,
Бек алапат адамды ол, айтыргъа —
Терк огъуна бери дженгил джетсин де.

Отелло, Дездемона эмда сакълауул
аскерчик кетедиле.

Яго

(джумушчуланы бирине)

Бар, мени кемени къатында сакъла.

(Родригогъа)

Былай кел. Суймеклик —
къоркъакъланы да батыр этеди,
Ол себебли, тиширыу тюл эсенг, тынгыла.
Кече лейтенант къарауулагъа
тамадалыкъ этерикди.
Анга дери уа санга айтырым:
Дездемона Кассио ючюн ёледи...

Родриго

Кёлюнге алаймы келеди?..
Чий ётюрюкге къара!

Яго

Кёб сёлешме! Тынгыла.
Ол Маврны не ючюн суйгенин айтыр.
Не ючюн?!
Джалгъан махтанчакълыгъы ючюн!
Къалай кёресе, джаншакълыкъ бла
токъ этиб ашыралырма ол ёмюрюн?
Адамда чырай болургъа керекди.
Ибилиге къараб не табарыкъса?
Адам бирча затладан арыб бошаса,

Анга дагъыда чырай, джашлыкъ
эмда иги хали керек болады.
Маврда бу затладаи болуб джукъ джокъду.
Къыз излеген затла
табыллыкъ тюдюле анда.
Аз, кёб турса да,
Дездемона аны ангыларыкъды.
Мавр аны эрикдирликди,
Алай бла джашау кеси
аны башхагъа теберликди.
Ол заманда бу ишге
Кассиодан джараулу ким табыллыкъды?
Башха болмай, отча джанады,
тиширыулагъа джетсе.
Мадары болуб,
чыртда ычхындырлыкъ тюдю кишини...
Мадары болмаса да, кёз къысды, —
мадар табылды. Ариуду, джашды!
Тиширыулары алдарлай болуму барды.
Башха болмай суу-суратды ол.
Бийче уа — аны сайлаб бошагъанды.

Родриго

Сен да бошалгъанса!..
Бу аллай тиширыу тюдю.
Акъыллы затды, кесин терилтмез.

Яго

Терилтмей, —
кёкден тюшген болур, хо бир да!
Ол ичген чагъыр да сеникичады.
Мёлекге тергебми турса аны?
Къалай суйгенди сора бу ит джаныуарны?
Кёрмедингми, о джелбаш,
къыз аны къолу бла къалай ойнай эди...

Родриго

Хо, ийнандым, бир да..
Андан не барды сора?
Ол — адеблиликди.

Яго

Саякълыкъды ол, къахмелик!
Бармакъладан башланыб,
иш не бла бошалырын аллах биледи.
Аланы эринлери алай джууукълашдыла,—
тылпыулары къошулуб,
тул-тубан болуб къалды!
Кир иннетди бу, Родриго,
айтдырмай къоймай эсенг — гаджиликди!
Быллай тартыу согъулду эсе,
«тебсерге» кёб къалмагъанды.
Тынгыла бери, намыслы бий!
Венециядан бери келтирген менме сени.
Энди аны ючюн — сиз,
аскерчича кийинигиз да,
къалада къарауулукъ этигиз.
Мен джарашдырырма аны.
Кассио сени танымайды.
Аны, къаллайла этсенг да,
ачыуландырыргъа кюреш.
Сюйсенг къычыр, сюйсенг къозу, —
Ол сени ишингди...
Мен алайда къатынгда боллукъма.

Родриго

Ашхы...

Яго

Ол асыры дженгил адамды,
туйюшюрге кёчюб къалады эрлай.
Аллай къан алдырыгъыз.

Ол санга джумдурну берсе...
Мен бу чотну халкъгъа баям этерме.
Сора халкъ да аны къорарын излер.
Эсингде болсун, —
Бу бизни эм уллу джауубузду.

Р о д р и г о

Керек болса, мен нени да этерме.

Я г о

Мен да сени ючюн деб кюрешеме, о тели.
Келишдик — кечирек эте, къалагъа келирсе.
Сау къал энди... Мен бусагъат
Отеллону хабджюгюн келтирирге кетем.

Р о д р и г о

Сау къал.

К е т е д и.

Я г о

Кассио бла Дездемона бир-бирин
Сюелле деб тура эдим, — тюнгюлдюм!
Бир да кёрюб болмасам да Маврны,
Тынч болмады ачыб къойгъан дауурну.
Бу хадауус — тюз адамды асыры,
Бийче бла ёмюрюн таб ашыры,
Анга мени джокъду энди ишегим, —
Былай къалса, джабыллыкъды эшигим.
Мен кесим да джаратама бийчени,—
Маврны уа унутмайма итлигин,
Къатыныма узалгъанды, дейдиле,
Кёрейик энди биз да аны беклигин!

Дерт къайнайды, боза кирик, ичимде.
Алай аны болалмайма ичерге.
Къатын ючюн берсин ол да къатынын,
Унамаса, — башындагы акъылын
Алырма да, алындырыб къоярма,
Ахырында — къара къаннга боярма.
Родригону Кассиогъа юсдюрюб,
Маврны да юслерине тюртерме,
Ол сылхырла къалджа болгъан кёзуюде
Мыйыкъ бура, мен ичимден кюлюрме...

К е т е д и.

ЭКИНЧИ КЕРЮНЮУ

Орам.

Къодучу къагъыт алыб чыгъады.
Аны ызындан халкъ.

Къодучу

Халал джюрекли ётгюр инарал билдиреди:
Артда келген хапаргъа кёре,
тюрк кемеле суугъа батхандыла.
Аны къууанчына халкъ тебесин,
ойнасын, кюлсюн! Муну бла биргелей,
экинчи къууанч да бардырылады:
Инаралны юйлениу тоюду ол.
Къаланы эшиклери — келеме дегеннге —
ингир беш сагъатдан онбирге дери
ачыкъдыла.
Бу айрымканда джашагъанлагъа эмда
Отеллону кесине аллахдан игилик келсин!

К е т е д и.

Ю Ч Ю Н Ч Ю К Е Р Ю Н Ю У

Къалада зал

Отелло, Дездемона, Кассио
эмда аскерчик чыгъадыла.

Отелло

Къараууллукъ этгенлеге, Кассио, сен
Сагъыракъ бол, — кенг турсунла ичгиден.

Кассио

Яго къаты тутарыкъды аланы, —
Мен да сансыз этиб къоймам къаланы.

Отелло

Тюздю, Яго ишине бек къатыды,
Ашхы тангнга, — бюгюн сёзню артыды.

(Дездемонагъа)

Наным, энди ишибизни тындырдыкъ,
Барайыкъ да, отоуда бир солуюкъ,
Ашхы тангнга чыгъыгъыз энд, джамагъат, —
Мындан сора айтыр затым къалмагъанд.

Отелло, Дездемона
аскерчик кетелле.
Яго чыгъады.

Кассио

Таб тюшюб къалдынг да, Яго, сен меннге,
Кел, — биргеме къараууллукъ этерге.

Яго

Тюлмюд, шохум, асыры эртде?!
Он да болмагъанды алкъын.
Инарал Дездемонагъа асыры бек

тансыкъ болгъандан ашыкъгъанды.
Не айтырыкъса?..
Бу аны неках кечесиди.
Дездемонагъа уа Темиркъазакъ
Кеси огъунакъ сукъланныкъ эди.

К а с с и о

Аны къыллы кълмай,
джутланныкъ эди...
Сейирлик тиширыуду!

Я г о

Отча болур аны хар неси да.

К а с с и о

Отеллогъа келишеди кеси да.
Таза джюрекли, суююмлю джанды.

Я г о

Къарамы уа, къарамы?!
Нени эсе да излегенча.

К а с с и о

Къарамы — кимни да илешдирирча...
Алай болгъанлыкъгъа, бек тыйгъылыды!

Я г о

Джюреги уа кълйгъылыды...
Ауазы да...

К а с с и о

Кълонгурауча...
Бир да бузгъан джери джокъду.

Я г о

Джашаулары татлы болсун.
Тынгыла, лейтенант:
Мени бир алакат чагъырым барды.
Мында бир белгили адам
Отеллону саулугъун
тартырыбызны излейди.

К а с с и о

Борчум къоймайды.
Бююнчюкню чыдайыкъ, шохум Яго.
Манга ички джарашмайды.
Мыйым сай ишленгенди.
Кёл кёлтюрюрге адамла бир башха зат
чыгъармагъанларына къарачы!

Я г о

Къуру бир рюмкачыкъ!
Мен да тартырма сизни ючюн.

К а с с и о

Мен бир аякъны агъыздым...
Суу кьошулгъандан огъунакъ
уртлагъанма да,
кёремисиз, къаллайла бола турама.
Мен бу затны юсюнде
бек джараусуз адамма дегенме да сизге!
Ойнарча къарыуум джокъду.

Я г о

Джокъду, хо...
Къоюгъуз, аллах ючюн!
Бу — къууанч кечеди.
Адамла быллай бир
тилегенден ары, энди...

К а с с и о

Кюлдюрюрбюз да элни...
Къайдалла ала?

Я г о

Эшик артында.
Чакъырыгъыз бери.

К а с с и о

Ашхы. Сюйюб а чакъырмайма...

К е т е д и

Я г о

Энтда да бир аякъчыкъны эндирсе,
Маскечикча, боллукъ эди юрюрге,
Сора мен да, бийче ючюн ичед деб,
Аман джары боллукъ эдим сюрюрге.
Ол сагъатда Родриго да, зауаллы,
Башларыкъды кеси аллына алына.
Кёб турмайын тебрерикди джер тебе —
Хар оноуум уруб келед аллына.
Ма бюгече къарауулда тургъанла, —
Барысы да ичкиге бел буугъанла, —
Кассио бла дауур ачмайын ала,
Алай къоюб олтурмазла — ма къара.
Джел урады, — джелпек къызыу барады,
Хар не зат да мен айтханча болады.

К а с с и о бла Монтано, къонакъла
эмда джумушчула чагъырлары бла киредиле.

К а с с и о

Манга энтда бир аякъны джутдурдула.

Монтано

Не боллукъду аны ючюн!..
Солдатны сёзю алай тутхучлу тюлдю.
Бекле!..

Я г о

Чагъыр, чагъыр!

(Джырлайды.)

Толу аякъланы, тегюле тургъан,
Къалай игиди бир-бирге ургъан.
Джашау къысхады, къысхады бютюн,
Тартайыкъ, тенгле, солдатла ючюн!..
Чагъыр, джамагъат, чагъыр!

К а с с и о

Аламат джыр!

Я г о

Джырда уа — кёбдю сыр..
Ингилизде юренингеме бу затха.
Ичерге анда бек устадыла.
Датчанлыла, немцалыла, голландчыла
Бош затлалла аланы къатларында.

К а с с и о

Ала алай ичкичилемилле сора?

Я г о

Ичкичилемиллеми?!
Ала ичкиге джетселе,
Датчанлыла бла немцалыланы
Бир-бирлерине тагъыб кетерикдиле.
Ала энди къыза башласала,
голландчыланы тёнгереп
тургъанларын кёрлюксе.

К а с с и о

Кёрлюкме!..

Бизни инаралны саулугъу ючюн!

М о н т а н о

Амин аллах, лейтенант!

Мен сенден артха къаллыкъ тюлме.

Я г о

О сейирлик ингилиз!

(Джырлайды.)

Стефан патчах, аяулу эди —

Учуз къумачед кийгени.

Бир сомну төлеб, багъагъа тергеб,

Керегин береед тюкенни.

Айтылыб тургъан патчахед ол, —

Иши, башы да къадама.

Табылгъан затха сен разы бол, —

Излеб турма да къатапа.

Чагъыр, чагъыр!..

К а с с и о

Бардыр, бардыр...

Бу джыр ол биринден да алапат!

Я г о

Сюе эсегиз, энгда айтайым.

К а с с и о

Огъай, марджа! Быллай болум
бизни сыйыбызгъа келишмейди.

Айтыудача,

барыбыз да аллахны къуллаарыбыз.

Джаханим сакълаб турады аллыбызны.

Къутуллукъ джанла бардыла,
къутулмазлыкъла да кёбдюле.
Тюзю айтама?..

Я г о

Тюзсе, лейтенант!

К а с с и о

Сёз ючюн, мен къутулаллыкъма.
Инаралны эмда андан ёргедегилени
энишге санаб айтханлыгъым тюлдю.
Тынгылагъыз, муну!..
Мен къутуллукъма джаханимден.

Я г о

Мен да!

К а с с и о

Айтмагъа къоюгъуз муну,
Кечигиз. Аллы бла мен,—
инаралны болушчусу,—
Поручикден алгъа къутулургъа керекме.
Алай болса да, — болду.
Борчубузгъа кёчейик энди.

*(Къол джаулугъун тюшюреди.
Аны алама деб тобукъланады.)*

Аллах, кеч гюнахыбызны!
Эсиргенди дебми турасыз?
Джангыласыз!
Ма мени поручигим.
Бу мени онг къолумду.
Бу уа — сол къолум!..

Огъай, джюйюсханла,
мен эсирмегенме.
Мени ауузум,
аякъларым да орнундадыла.

Бары да бирден
Алайды, алай!..

К а с с и о

А-а, огъай демейсиз сора?
Алай эсе,
Манга эсиргенди дерге
эркинлигигиз джокъду.

К е т е д и.

М о н т а н о

Джыйылыгъыз, джюйюсханла, бери энди,
Сакълауулла салыр заман джетгенди.

Я г о

Сабырчыкъ болугъуз...
Кёрдюгюзмю? Не хатасы бард муну,
Учхан къушдан тюк алырча бир джашды.
Джукъ уртласа, ма былайды болуму,
Ичмесе уа, къойгъа ушаш джууашды.
Бош ышанад Мавр мынга хар несин,
Кёре тура муну осал халисин.

М о н т а н о

Кёбми ичеди?

Я г о

Хар кече сайын...
Болуб къалса ичмей къалгъан төреси,
Джукъусузлай кетерикди кечеси.

Монтано

Отеллогъа билдирейик болумну,
Бу кылыгынын биле болмаз ол муну...

Родриго чыгады.

Яго

(Родригогъа акъырын ауаз бла)

Артха!
Нек чабаса лейтенантны ызындан?!

Родриго кетеди.

Монтано

Быллай ишге бош салганды ол муну,
Былай эсе хар кзуру да болуму.
Отеллогъа билдирейик халисин,
Не суйсе да, кеси билгенча этсин!

Яго

Огъай-огъай,
Манга болмайд айтыргъа,
Башха биреу айтсын муну Мавргъа.
Джандан-джаннга тенглебиз биз экибиз,
Аллай затха джетерик тюлд бетибиз.
Неди бу таууш?..

Сахнаны артындан
кычырыкъла

Болушугъуз! Болушугъуз, марджала!

Касио

Эшекден туугъан эшек! Башсыз!

Монтано

Не болгъанды, лейтенант?

Кассио

Юретирге кюрешеди...

Кимге юретеди ол!

Мен сени шышагъа тыгъыб къоярыкъма!

Билемисе аны?..

Родриго

Къолунгу тый!

Кассио

Дагъыда сёлеше тургъанына къара!

(Родригону урады.)

Монтано

(Аны тохтатыргъа излеб)

Эс джыйыгъыз, лейтенант,

тохтагъыз!

Кассио

Тёппенги тешерикме, къатышма!

Монтано

Эсириб турасыз!

Кассио

Къора, дейме да!

(Тюйюшелле.)

Яго

(Родригогъа шыбырдайды.)

Майданга чаб да, къуугъун эт.

Родриго чабыб кетеди.

Кассио Монтано!
Тохтагъыз!
Не этгенлигигизди, аланла!
Болушлукъ!
Алынганмы этгенсиз, о хахай!

Къуугъун къонгурау.

Ах анасыны уа! Не пелах этдигиз,
шахарны къозгъадыгъыз, майна!

Отелло сакълауул аскерчиги бла келеди.

Отелло

Неди бу дауур?

Монтано

Мен джаралыма! Ой, ёлеме!..

(Джыгъылады.)

Отелло

Джашаргъа суйген — орнунгдан тебме!

Яго

Эшитемисиз, тохтагъыз, лейтенант!
Монтано! Джюйюсханла, тохтагъыз!
Эс джыйыгъыз, инаралды сёлешген.
Сокъур болубму къылдыгъыз барыгъыз?!

Отелло

О джамагъат, сейир ишге бир къара,—
Не болгъанды, былай мыллык атарча?
Тюрк къаннгамы кирдигиз сиз, — ахырсы,
Бир-бирине къан къазауат ачарча.
Терк джукълансын аллыгъызда гурушха,

Мен кьолуму узатхынчы кьылычха.
Кьычырыгъыз, — тохтасын бу кьонгурау,
Адамланы этиб кьояд сангырау...
Айтыгъыз энд, джюйюсханла, не болду, —
Яго, сенсе, ишни тюзюн айтырыкъ, —
Бетинг кетгенд не эсе да, айтчы бир,
Нек башланды ма бу туююш, кьычырыкъ?

Яго

Эслемедим, — тынч-рахат тургъанлай,
Бу экиси бир-бирине болдула,
Ма бу ишни бюгюн кьргенден эсе,
Кюйге эдим джаханимни отунда.

Отелло

Кассио,
Сен нек бошладынг кесинги?

Кассио

Кечигиз...
Сёлешир кьарыуум джокъду.

Отелло

Да сизге уа не болд бюгюн, Монтано? —
Дженгиллигинг джокъ эди да ёмюрде.
Бу бедишли учуз ишге кьошулуб,
Аз кьалдын да аджалсызлай ёлюрге.

Монтано

Джаралыма, не айтыргъа билмейме,
Яго айтыр, кьрюб тургъанд хар нени.
Болгъан эсе, бюгюн мени терслигим, —
Джан кьоруулаб кюрешгенимд ол мени.

Отелло

Ант этеме, тѣзалмайма бу затха,
Ичим кѣайнаб, джонгюрдейди джюрегим.
Терс ким эсе, ариу, шыйых болса да,
Бир кѣарамай табдырлыкѣма керегин.
Джауум эштсин быллай бедиш хапарны;
Уруш кѣоркѣуу сорушмагѣан кѣзюуде,
Кѣарауулгѣа айырылгѣан адамла,
Бир-бири бла турадыла тѣююше.
Джашырма да, тѣюзюн бир айт, Яго, сен, —
Кѣайсы эди кѣайгѣы излеб кѣурешген?

Монтано

Айтмай кѣойсанг, неда айтсанг терсине,
Аскерчиге бош санайса кесинги.

Яго

Башха этмей, туурар эдим тилими,
Кассиогѣа айтхандан эсе аман;
Айта этсем, ол акѣыл бла айтама —
Болушургѣа джюрегим талпыб тамам.
Былай болгѣанд: Родриго бла мен
Сюелиб тура эдик да алай,
Бир тюрлю джан, хайда, хахайны басыб,
Бизни таба чабыб джетди, кѣалтырай.
Олсагѣатлай Кассио да кѣрюндю, —
Джилтин чартлай кѣолундагѣы кѣылычдан...
Монтано терк аны аллына сюелди —
Мен атылдым ол адамны ызындан,
Алая аны кѣаралдысын кѣрсенг а —
Думп болду да кетди мени кѣзюмден.
Андан, чабыб, ма былайгѣа джетгенлей,
Сиз кѣргенча, бу болумну кѣрдюм мен.

Энди айтырым: алай-былай десек да,
Адам адамд, джангылгъан да этед бир,
Алай уллу терслик джокъду былада,
Терсди, ийнан, къачыб кетген генезир.

Отелло

Халалды да, Яго, сени джюрегинг,
Ол себебли ариулайса тенгинг,
Мен да аны сие эдим, алай а —
Кечерге чырт боллукъ тюлдю терсликни,
Джюрегими кючлю тукъум къыйнадынг,—
Кассио, кет, —сен ишингден къысдалдынг.

Дездемона бла аскерчик къайтадыла.

Бу не затды, бийчени да уятыб...

(Кассиогъа къараб)

Сени ишинг юлгю болсун хар кимге.

Дездемона

Не болгъанды?

Отелло

Хар зат да джарашды, наным...
Монтано, кел,
къолунгу байлайым да,
юйге элтиб келирле.

Монтаноны алыб кетелле.

Тынгыла, Яго.

Шахаргъа кёз-къулакъ бол, эсле,
Дауур джайылыб кетмесин кенгинге.
Дездемона, кел, кетейик джукъларгъа,
Ай джарыкъ да тебрегенди джукъара.

Яго бла Кассиодан къалгъанла кетедиле.

Яго

Сиз джаралымысыз, лейтенант?

Кассио

Ауур джаралы.

Яго

Аллах сакъласын!

Кассио

Иги, иги, иги де да тур энди!
Игилигими тас этдим,—
Кесими адамгъа санатхан кесегими!
Джангыз джаныуарлыгъым
къалгъанды мени.
Къайдады энди игилигим,
къайда. — бир айтыгъыз, ха!
Игилигими тас этиб,
итлигими кёргюздюм.
Ма алай керек эди
мени кибик санчагъа!

Яго

Ант этеме, тенгим,
Сен джаралыса деб тура эдим!
Ол сагъатда келлик эди къара кюн.
Бу уа кесини сыйы къайгъылыды.
Къаллай къыйынлыкъды, аллах ючюн!
Асыллыкъ — бу кёзбауду, бош затды.
Тас болур,
Неда табылыр джери джокъду аны.

Сиз кеси мыйыгъызгъа
ол оюмну къуймасагъыз,
джукъну да тас этерик тюл эдигиз.
Инаралны санга джангыдан
айландырыр мадар барды...
Сени къоркъутур ючюн этгенди алай.
Къалгъанлагъа да дерс болурча.
Кечмеклик тилесенг,
ол джангыдан эриб къаллыкъды, ийнан.

К а с с и о

Ант этдир, къайдам...
Аны къолунда къуллукъ этген адам,
былай менича ичкичи болмаз ючюн,
аны мындан да къаты болурун излерикме.
Ашхы ургъанды да,
не этгенин билмейди.
Къырым тауукъча, кёбдю, силкинди.
Чыкъырдады, ары-бери секирди.
Кесини кёлеккеси бла сёлешиб башлады...
Къалай похлукъду бу!
О, чагъыргъа джашырылгъан керахат кюч!
Сен ибилис къандан джаратылгъанынг ючюн
айта болурла санга джаханим от деб!

Я г о

Кимни къууа эдигиз? Не этген эди?

К а с с и о

Хапарым джокъду.

Я г о

Кертими айтаса!

К а с с и о

Игитда!..

Къала-балыкъ болгъаныбызны билеме,
къаллайла болгъаным эсимде тюлдю ансы.

Тюйюш чыкъды...

Нек чыкъгъанын аллахды билген.

О аллах,

адам тюрсюню тууар халиге бургъан
бу уу зат — кимге керекди!

Алай бла да къалмай,

анга харх этиб кюлесе.

Тёгерекге чабаса! Бедишлик!..

Я г о

Бусагъатда уа башыгъыз тюзелгенди.

Къачан аязыдыгъыз?..

К а с с и о

Ибилис къаргъады мечи,

шайтан арбагъа миндирди,

Бир кемлигим

экинчи кемлигиме тубетди.

Энди ох дерме да турурма!

Я г о

Сиз кесигизге асыры къатысыз.

Къазауат заманны излемина кёре,

Айхай да, бу зат болмаса, иги эди.

Неди амал, сынган табакъны

Джангыдан джабышдыраллыкъ тюлсе.

Тёзерге керекди.

К а с с и о

Тюзю да!..

Мен энди ызыма ал деб тилесем,

Ичкичисе дерикди.

Бу сёз а —
Мен — сегиз башлы сарыубек болсам да,
болгъан башымы
бирден кыйпаб кюярыкъды.
Къуджур тюмюдю...
Аламат айтаса сен да...
Сылхыр болсанг, джанууар къаннга кирсенг,
Артынг — тууаргъа бурулса, неди мадар!
Эртде къысдалыргъа керек эдим мен.
Артыкъ уртлам — джыланды,
Андан оздурсанг а — сарыубек!

Я г о

Бош къызаса. Чагъыр — иги затды.
Иче билирге керекди ансы.
Ауаз бергенинг болду.
Энди ма былай болсун:
Биле болурса,
Мен сени къалай суйгеними?!

К а с с и о

Игитда!
Мен сизни иги къууандырдым да!

Я г о

Хар ким да болургъа боллукъду алай.
Энди бери къара, этеринг буду:
Эм баш инаралыбыз
бусагъатда — Дездемонады.
Мавр анга тюбегенли
несин да унутханды.
Къызгъа тилегиз: сизге болушсун.
Таза джюрекли адамды ол.
Айтылгъан затны артыгъы бла толтурмаса,
Кесин аманлыкъ этгеннге санайды.

Тилегиз анга, —
Юзюлген шохлукъну
халысын джалгъасын.
Алкъын кеч тюлдю.

К а с с и о

Джан аурутханынг ючюн, сау бол!

Я г о

Таза джюрсгим бла айтама, ийнан...

К а с с и о

Ийнанама. Тамбла эртдерек барыб,
Дездемонагъа тюбейим.
Огъай десе — мен бошалдым сора.

Я г о

Джолугъуз болсун.
Ашхы кечели къалыгъыз, лейтенант.
Къарауулланы бир джокълаб келейим.

К а с с и о

Ашхы джолгъа, халалкёл Яго.

К е т е д и.

Я г о

Харамды деб бармыд манга айталлыкъ,
Тутхучлуду хар бир сёзюм, тамамлы,
Ким этдирир Отеллогъа айтханын? —
Дездемона табар мынга амалны.
Табигъатча, байды анда халаллыкъ, —
Бир ишексиз, Маврны хо этдирир.
Алай бла бу бийчени къылыгъы
Къара къулну аманына джетдирир.
Кассио бла тындырырма хар нени,
Эртде огъуна бичгенем бу оноуну,

Кесим сокъгъан тартыулагъа тебсетиб,
Сылхыр этиб къояйым бу къанауну.
Ол хаманда барыб турса бийчеге,
Джарашдыр деб ишлеб тургъан джериме,
Дездемона ол айтхандан чыгъалмаз,
Къысха-къысха тилек салыр эрине.
Олсагъатда джаныб келген отуннга
Ёлюр отну къуярма мен джашыртын:
Сени бийченг — Кассио бла тюбейд деб,
Шыбырдарма Отеллогъа акъыртын.
Дездемона не къадар бек тилесе,
Ма ол къадар ёсерикди ишеклик.
Алай бла чык ычхыныб, ахыры —
Сёгюллюкдю бегиб тургъан суймеклик.

(Родриго чыгъады)

Къалайса, Родриго?

Родриго

Бу иште мен, уучу итча тюл,
тубаннга юре айланган калкайчама,
Башым тёлеуге къалгъанды энди.
Бюгюн да сыртымдан салдыла, тейри!
Бу барыудан барса чот, бир ишексиз,
Венециягъа
капексиз болуб къайтырыкъма,

Яго

«Тёзген адам — теш ашайды», — сабыр бол,
Хар нени да болад бишер кёзюую.
Хыйны бла тюл, хыйла бла ишлейбиз,
Дуниягъа кенгирек ач кёзюонгю.
Ашыкъма да, энтда манга тынгыла,
Умутубуз уруб келед аллына.
Хар урлукъ да чагъыб-джашнаб бармайды,

Чакъгъан зат а —
көгет бермей болмайды.
Къарачы бир, кёк агъарыб келеди,
Билмей къалдыкъ тангны къалай атханын.
Бар да джукъла,
кесинги кёб инджитмей,
Яго къоймаз толтурмайын айтханын.

Родриго кетеди.

Энтда бир иш:
Эмилияны иейим да бийчеге,
Кассио да ары кириб тургъанлай,
Отеллону алыб ары кирейим...
Сора аланы халларын бир кёрейим.
Бек алапат!
Киришейим энди ишге,
Джыяр ючюн
джауларымы мюйюшге!

БИРИНЧИ КЕРЮНЮУ

Кипр. Къаланы аллы.

Кассио музыкантла бла чыгъады.

Кассио

Бир таукел зат сокъсагъыз а, марджала,
Къызгъанч тюлме, ийнаныгъыз, ачхагъа.

Музыка. Чамчы чыгъады.

Чамчы

Джюйюсханла, сизни бу затларыгъыз
Асыры мангкъа таууш этедиле.
Неапольдан келтирген болурмусуз?

Биринчи музыкант

Не джаны бла дегенлигигизди, джюйюсхан?

Чамчы

Кечигиз, табсыз соргъаным ючюн:
Бу къобуз аууз къобузмуду?

Биринчи музыкант

Хо, джаным, хо, алайды.

Чамчы

Къуйрукълары нек джокъду да сора?

Биринчи музыкант

Не къуйрукъду ол, джюйюсхан?

Чамчы

Хауа джюрюучю быргъыланы
тюблеринде къуйрукълары болуучанды.
Алай болса да, иш мында тюлдю.
Магъыз, сокъгъаныгъыз ючюн!..
Инарал тохтагъыз деб тилейди.

Биринчи музыкант

Ашхы, энди сокъмазбыз.

Чамчы

Неда бир тауушсуз тартыуугъуз
джокъмуду?
Сизни эм баш пелахыгъыз —
Таууш чыгъаргъаныгъызды.

Биринчи музыкант

Огъай, аллай зат джюрютмейбиз.

Чамчы

Алай эсе, бу оюнчакъларыгъызны
джыйыгъыз да, — хайда, къорагъыз!

Къобузчула кетелле.

Кассио

Бир тынгыла, аллахны къулу эсенг.

Ч а м ч ы

Аллахны кьулу тюлме,
тынгылагъан а — этейим.

К а с с и о

Къургъакъ чамланы кьой да, —
Ма санга алтын ачха, —
Инарал кьызыны джумушчусу тургъан эсе,
Бери бир къара де.

Ч а м ч ы

Айхай да тургъанды, джюйюсхан!
Бусагъатдан...

К а с с и о

Алай бир эт, иги джашча!

Ч а м ч ы кетеди, Я г о чыгъады.

Игилик бла кёрюн, огъурлу Я г о.

Я г о

Сен кече джукълагъан болмазса, дейме.

К а с с и о

Да танг ата айырылгъан эдик да,
Сизни юй бийчегизге адам ийиб,
Аны сакълаб турама, — Дездемона бла
Бир сёлешир мадар кьурарын излеб...

Я г о

Бусагъатдан терк огъуна джиберейим,
Маврны да биргеме алыб кетейим.
Олсагъатда табыкъ тюшер тюбеширге,
Бир-биринг бла бетден-бетге сёлеширге.

К а с с и о

Джаным къурман болсун санга, Яго!

Я г о кетеди.

Къалай алапат,
Къалай халал адамды бу!

Э м и л и я чыгъады!

Э м и л и я

Ашхы танг бла...
Бек къыйналдым, о багъалы лейтенант.
Аллах айтса, хар негиз да тюзелир...
Была хаман сени юсюнгден сёлешиб
Ашыралла кечелерин, кюнлерин.
Бийче, тауча, къадамача, сюелиб
Кюрешеди, сени юсюнгден ёчешиб.
Инарал а, не айтыргъа билмейин,
Олтурады, ышармайын-кюлмейин.
Сиз бюгече джара салгъан адамны
Кёбдю, дейле, джууукълары-тенглери.
Аны ючюн амалсызды инарал
Ансы, бир да унутмайды ол сени...
Не азчыкъ да табылгъанлай бир мадар,
Ма кёрюрсе, алмай къойса ызына.
Энди мында кесинги кёб кёргюзтмей,
Акъырынчыкъ айлан да кет ызынга.

К а с с и о

Кеси бла энчи тюбед, бийчеге
Разы эдим кёлумдегин төгерге.

Эмилия

Алай эсе, тебре мени биргеме,
Бек таб джерде тубетейим бийчеге.

Кассио

Джокъду манга мындан уллу игилик,
Сый береме сени аллында ийилиб.

Кетелле.

ЭКИНЧИ КЕРЮНЮУ

Къалада бёлме.

Отелло, Яго, Кипрчи адамла кёрюнелле.

Отелло

Бу къагъытны капитаннга элте кир,
Сенатха да — салам айтсын деб билдир.
Андан сора, келе келсенг къалагъа,
Барыбызны табарыкъса сен анда.

Яго

Мычымазма.

Отелло

Джюйюсханла, аскер сафха къараргъа
Разы эсегиз, мадар барды барыргъа.

Кипрчиле

Биргегизге биз нёгерлик этейик.

Кетелле.

Ю Ч Ю Н Ч Ю К Е Р Ю Н Ю У

Къалада сид.

Дездемона, Кассио эмда Эмилия
кёрюнелле.

Дездемона

Ийнаныгъыз,
Кассио-джан, сиз меннге,
Аязазма чырт къолумдан келгенни.

Эмилия

Кюрешигиз, марджа...
Баш ием да бек къыйналад бу ишге,
Кюрешеди, къалмайыкъ деб бедишге.

Дездемона

Ма-а, джаным,
Халад десенг, халаллыкъ,
Къыйын болур,
Быллай джанны табаллыкъ.
Айтханыма бюгерме мен эрими,—
Джарашдырмай къоймам, тоба, экинги.

Кассио

Алай болса, муратыма джетерме,
Емюрлюкге халал къуллукъ этерме.

Дездемона

Сау болугъуз, бек алапат билеме,
Отеллогъа берилибди джюрегинг.
Бу кёзюучюк узайгъанлай бир кесек,
Алгъын кибик тюзелликди хар ишинг.

К а с с и о

Былай бла джукъ тюрленмей къалса уа, —
Ким биледи, не джазгъанын аллахны, —
Мени орнума башха биреу алынса,
Тузагъында къалама мен палахны.
Ташайгъанлай инаралны кёзюнден,
Мычымайын унутулдум сора мен.

Д е з д е м о н а

Аны ючюн бир да къоркъма, Кассио,
Ишинг сени тюзелликди аллына,
Алдырмазгъа сени орнуига кишини
Сёз береме сыйлы аллахны аллында.
Ма кёрюрге, кече-кюн да кюрешиб,
Отеллону айтханыма бурурма.
Къачан, къайда сёлешсем да — ал бурун
Сени юсюнгден сагъынганлай турурма.
Ийиб турма эки кёзюнгю джерге,
Кёлюнгю бас, кёлтюр башынгы ёрге.

Э м и л и я

О бийче, инарал къайтыб келеди.

К а с с и о

Мен къачайым сора!

Д е з д е м о н а

Нек къачаса?
Сабырчыкъ бол, туракъла,
Сен тургъанлай
Сёлешейим мен анга.

К а с с и о

Огъай, бюгюн къояйыкъ ол къайгъыны,
Тюшюб къалыр аны да бир таблыгъы.

Дездемона

Ашхы сора, сиз суйгенча этейик,

Кассио кетеди, Отелло Ягону
биргесине к'аг'ытлары бла киреди.

Яго

Джаратмадым, не эсе да бу затны,..

Отелло

Не затны?!

Нелени мурулдайса, Яго?

Яго

Бош алай... Кесим.

Отелло

Бусаг'атда мындан чык'ыг'ан ол адам,
Кассиог'а ушаш джюрюед тамам.

Яго

Джангылдынг болур...

Джашыртын к'абхан итча болуб ол,
Бери кириб келмесине даусуз бол!

Отелло

Мен а олду деб турама...

Дездемона

К'алайса, наным?!

Мен бусаг'атда биреу бла с'елешдим да,
Ишден к'ысдалг'анма деб,
К'есеу кибик, кюеди, хариб!

Отелло

Ким биреудю ол?

Дездемона

Унутдунгуму?..

Сени суйген болушчунг,
Таб кёрмедим бюгюн аны болумун.
Мени джукъгъа санай эсенг, сен аны
Биягъынлай бегит да къой орнуна,
Тюз адамды, аны бла айлансанг,
Хар бир ишинг айланлыкъды онгуна.
Мен билгенден, — шохларынгы ичинде, —
Андан халал болмаз, тоба, ишине.
Ол адамны алсанг энтда ызына,
Тюзлюгюне джашарса сен базына.

Отелло

Бусагъатда мындан чыкъгъан олмеди?

Дездемона

Хо... Ол эди.
«Уф» дегенлей, ауар кибик болгъанды,
Манга да ол къара къайгъы салгъанды...
Ал да къой энд, термилтме да, ызына.

Отелло

Бусагъатда боллукъ тюлдю, ангыла.

Дездемона

Къачан сора?

Отелло

Эрикдирдинг муну сора! Бек дженгилде.

Дездемона

Ингирде?

Отелло

Огъай, муну...

Дездемона

Тамбла эртденблaмы?

Огъесе кюнортадамы?..

Отелло

Тамбла мени ишим барды бек къаты,
Тюбемейин боллукъ тюлме мен ары.

Дездемона

Тамбла ингирде?..

Огъесе шабат кюнмю?..

Къачан, не заманда келсин да,
Нек мычыйса, нек мыдахса кесинг да?
Тилегиме башлы джууаб этсенг а,
Бу харибни кёлюне бир джетсенг а...
Аскерингде мизам болур ючюннге,
Къатылыкъ да керек болад, билеме.
Алая бу ангылайды терслигин,
Болуш мынга, аллах ючюн, тилейме.
Къачан келсин, терилтме да джууаб эт,
Джокъмуд сора быллай бирге сенде ёт?
Толтурмазча менде джангыз тилекни,
Ким къатдырды сенде халал джюрекни?
Сёз а кимни юсюнденд? — Кассиону!
Бизни бирге къошар ючюн, къарыуун
Аямайын кюрешгенди, хариб, ол.
Кече, кюн да тынгы табмай айланнганд,
Экибизни арабызгъа салыб джол,

Нек чамландынг былай ачы сен анга,
Аны бизге шох болгъанын ангыла.

Отелло

Болду энди...
Бу иш тынмайын, — сенде
Боллукъ болмаз, эшта, арыу, не талыу.
Къачан суйсе, ол заманда келме къой,
Сен айтханнга бюгюлмезге джокъ къарыу.

Дездемона

Джюрегинге джукъ келтирме, наным, сен, —
Сынай турад деб келмесин кълюнге.
Акъылыма аллай мурат алсам мен,
Бир къыйын иш табар эдим мен сеннге.
Неди бу сора?!

Отелло

Огъай дерге болалмайма мен санга,
Тилегинги энди толгъаннга сана.
Энди, наным, отоуунга бир кирсенг,
Бир кесекчик солуу алыр эдим мен.

Дездемона

Болсун, джаным...
Ким огъай дейди, кетейим.

Отелло

Сау бол...
Бусагъатлай мен ызынгдан джетейим.

Дездемона

Эмилия, кел кетдик...
Кесинге табыча болсун, наным.
Сени сълюнг манга буйрукъду.

Эмилия бла кетеди.

Отелло

Кёз чырагъым!..

Джаханимге атсала да, джашырмам, —
Сенсиз къалыб такъыйкъаamy ашырмам.
Енгелеген төрем болса уа сенден,
Енгеледим, сора, кеси кесимден.

Яго

Инарал, бир айтыгъыз, ха ха...

Отелло

Тынгылайма, Яго! Не?

Яго

Бир айтыгъыз манга энди ма муну:
Сиз бийчеге юйленгинчи, Кассио
Билемеди экигизде болумну?

Отелло

Билмея, игитда билеед!
Не болгъанд да?!

Яго

Бир затны айтыргъа излеем.

Отелло

Не затны?

Яго

Сизге дери таныймеди ол къызны?

Отелло

Игитда таныед!

Бизни арабызда келечилик этиб
Кёб айланганды сора уа!..

Я го

Келечилик этибми?

Отелло

Хо, келечилик этиб!..
Сейирсинир неси барды сора аны,
Көрмегенме андан таза адамны.

Я го

Тюз айтаса...
Тазады-таза!

Отелло

Тюзлюгюн да кёргюзтдю.

Я го

Кёргюзтдю, оллахий!
Тап-таза кёргюзтдю!

Отелло

Не затды да сора сени сынгсытхан?

Я го

Сынгсытханмы дейсе?..

Отелло

Не болгъанды санга бюгюн, ий, бир айт,
Къая кибик, хар сезюмю къайтарыб
Джюрегими нек джараса сен былай? —
Чыгъар бери, бар эсе джукъ айтырынг.
Кассиогъа аман болдум, — ушатмадынг,
Аны бла ашхы болдум, — унамадынг.
Не зат барды, чыгъар бери, кёлюнгде!
Мангылайынг нек керилди кенгине;

Джыйылгъанчад баш сюекни ичине
Дунияда болгъан бютеу инджиуле.
Айт да сирел кёлюнгдегин, термилтме!
Джомакъла бла джюрегими терилтме!

Яго

Мени сизге кертилигим
Кимге да белгили болур, эшта.

Отелло

Белгилиди манга сени тюзлюгюн,
Кукалыкъ бла келмейд бир да безиринг.
Ма бу затды мени былай къыйнагъан, —
Сорууунг бла сен башымдан бездирдинг.
Сюймейме мен джарты-къурту сёзлени, —
Ётюрюкчю болады ёч алагъа...
Сени кибики тюз адамла ма былай
Этселе уа, — тюлдю ишибиз къолай.

Яго

Кассио манга
Бек тюз адамча кёрюнеди.

Отелло

Манга да.

Яго

Хар не зат да
Кёрюнгенича болургъа керекди!

Отелло

Сёзсюз да!

Яго

Алай эсе, Кассио тюз адамды.

Отелло

Тил учунгда бир ачы зат айланад, —
Ары-бери кыйдырма да, тюзюн айт!

Яго

Тамаданы айтханына бойсунган —
Аскерчини борчуд, тюзме мен анга.
Тинтиб, билиб бошагъынчы сёз айтхан —
Тамгъа салат кишиликни сыйына.
Не айтайым, мени кемирген затла,
Тюз болмайын, чыгъыб къалса уа хата?
Джер табмазма мен бетими сугъаргъа,
Сёзюм болса тутхучсуз эм учхара.

Отелло

Биле туруб,
Тюзюн айтмай башладынг, —
Ийнан, сора —
Сен тенгингден бошадынг!

Яго

Къойчугъуз...
Бир ит кылыгъым бард мени, —
Хар кзуру да кёрюнеди харамлыкъ.
Мен айтханны кзулакъгъа да алмагъыз,
Алгъын кибики, уюб турсун халаллыкъ.
Сыймыды да — кесим ажымлы затны
Сизге айтсам, — къалай болур да арты?!

Отелло

Ачыгъыракъ сёлеш, къойма да джарты.

Яго

«Намыс» — деген сыйлы затды, билесиз,
Хауа кибики керекди хар адамгъа.

Ачха деген джалгъанды ол, кёресиз,
Кёб адамгъа келтиреди кир, тамгъа.
Неди ачха? Бар эди да, джокъ болду, —
Минг-минг къолдан ётгенди ол худжулукъ,
Аны эслеб джюрюгюрге суймеген —
Джашауунда кёрлюкдю кёб учузлукъ.
Кир къакъмагъан сыйны иши уа — башха.
Хар къайда да ишибизге оноучуд.
Ызыбызны ызлаб айланган ачха
Юйюбюзню тюб этерик тонаучуд.

О т е л л о

Аллахны къулу эсенг,
Ангылатыб айт, муну!

Я г о

Джюрегими къысхыч бла къыссанг да,
Айталмайма, мен бу затны, — къойсанг а.

О т е л л о

Да сен менден бошадынг, сора!

Я г о

Къызыныудан кенг туругъуз, тилейме —
Алмастыча, бек кёблени басханд ол.
Тюшмегенле ол худжуну аууна,
Табхандыла кеслерине керти джол.
Алая мен тыялмайма кесими,
Ычхындыр деб тебереди да къадар,
Суймекликге ишеклик бар джерде
Джашау этер дунияда джокъ мадар.

О т е л л о

Джаханим!..
Джаханимди ауузунгдан чыкыгъан зат!

Яго

Джарлы адам джашаууна кёлленсе,
Бара-бара байыныргъа боллукъду.
Бай адам да, байлыгъындан тюнгюлсе,
Терк огъуна таркъайыргъа боллукъду.
О аллахым! Джууукъланы, тенглени,
Тиширыугъа ишекликден эт кери!

Отелло

Тохта, Яго! Кимге этесе тилекни,
Джюрек тэзмейд,
Не кёрюнгенд кёзюнге!..
Бу джашауун ишеклик бла ашырыр, —
Дебми келед сора сени кёлюнге?!
Мен букъдурлукъ тюлме аны кишиден,
Сюйгенича эркинд бийче джашаргъа.
Джарытад деб адамланы кёллерин,
Керекмиди сора манга шашаргъа.
Джырлай билед, тебсей билед, этимлид,
Хар неси да джарашады кесине.
Адамла бла къабыргъасы келишед,
Бир чыгы да джокъду тартхан терсине.
Тыш къарамым джылтырамай эсе да,
Мен да андан кем кёрмейме кесими,
Кеси сайлаб алгъанды да ол мени,
Табхан болур бир илешген джерими.
Огъай, Яго, сен айтханча, бошуна
Ишеклик бла хата салмам башыма.
Ишек болур зат бармыды деб мында,
Джюз-минг кере
Саллыкъма эс базманнга.
Не азчыкъ да аккыллы зат болса уа, —
Сау къал сора, сүймеклик эм ишеклик! —
Джашаууму эшиклери джабылды, —
Джаханимни джети къатына кетдик!

Я г о

Ашхы сора, мындан ары мен сизге
Тюзлюгюмю барайым тюз кёргюзте.
Бу сагъатда былайды деб айтыргъа
Болалмайма, ма алайын ангыла.
Энди санга буду мени айтырым:
Мараб тур да, ашыкъмайын, акътырын,
Ызларындан тюш аланы, бир къара,
Къалайдыла лейтенант бла къатынынг?
Халаллыгъынг, сени джюрек кенглигинг,
Таякъ болуб тиймез ючюн кесинге,
Сакъ болургъа керексе сен бир кесек, —
Деб бу затны салама мен эсинге...
Мен билеме ма бу джерли къызланы, —
Ала бары кукалыкъгъа къулдула.
Кёз илинир эркишини кёргенлей,
Тулу да тул, эрлиси да тулдула!

О т е л л о

Е-е,
Сен тереннге кетиб айлана кёреме!

Я г о

Сени бийченг сора кёкденми тюшгенд,
Бир да къоркъма, — бирлериди аланы.
Къарт атасын алдаб кетген эсе бу,
Сени бла да хыймый этер араны.

О т е л л о

Тюз айта болурса аны.

Я г о

Энтда мени айтырым:
Къыз сагъатда
Халкъны алдагъан уялмаз,

Къатын болду —
энди къалай алдамаз...
Мен къуруюм, —
Къызыб кетиб хапаргъа,
Билмей къалдым
Заманында тохтаргъа.

О т е л л о

Келтир, Яго, келтир,
Тынгылаб турама!

Я г о

Кеч, инарал...
Эссизлигим бла кесими,
Эслемейин,
Бушуулу этдим эсинги.

О т е л л о

Огъай, огъай!
Бираз бошла кесинги...

Я г о

Этдим, этдим...
Асыры бек сүйгенимден мен сени,
Тыялмадым ичимде ич сёзюмю.
Ызын ызлаб айланмайын бу ишти,
Кишилик бла сакълайыкъ биз тёзюмлю.

О т е л л о

Кёре барыбыз...
Джалгъа энтда сёзюмю.

Я г о

Болургъа да болур сёзюм джангылыч...
Унутмагъыз — Кассио мени тенгимди,
Хар бир иште этегимди, дженгимди,
Унутугъуз бу тутхучсуз сёзлени,
Джокъду алкъын кишини да сезгени.

Отелло

Мен алкъынчы бийчегизни терслигин
Көрмегенме, — тюздю анга джюрегим.

Яго

Аллахха шукур!

Анга, санга да саулукъду, бил, тилегим.

Отелло

Алая, ким биледи, дагъыда манга...

Яго

Тюз айтасыз, барды мисал ма анга:
Кеси джерли джигитлени барыша
Унамайын, сени къалай сайлады, —
Ишеклиди мени джюрегим мынга.
Алгъаракъгъа кёлю бла суйген болур,
Артында уа —

Сокъураныб кюйген болур.

Сокъураныу, тагъаланыу, — дегенле

Айланалла адамланы сюргенлей..

Отелло

Сау къал.

Бар энди.

Джукъ сезгенинг болгъанлай,

Джетдирирсе дженгил манга чабханлай.

Къатынынга айт,

Сакъ болсун, къарасын, —

Дездемонаны

Ызындан бир марасын.

Яго

(Кете тебреб)

Сау къалыгъыз, инарал.

Отелло

Нек юйлендим, нек джангылдым, о аллах!

Босагъамы басыб келеди палах...

Яго

(Кетиб бара)

Бусагъатда санга айтыр акъылым:
Къоркъутмайын, юркютмейин акъырын,
Алгын кибик джашагъыз тынч-рахат, —
Ишни ачыкълар заман деген керахат.
Кассиону бусагъатда терслерге
Ашыкъмагъыз, — бу да керекди бизге.
Кесигизден кенгде тутуб сиз аны,
Ачыкълагъыз, — къалайд халы, ышаны.
Бийчени да сынаб, кёрюб ызындан
Айлансагъыз, бир чык ычхыныр мындан.
Ахырында, энтда айтама къайтарыб.
Джюрегимде болгъан затны къантарыб
Къояма да, джангылгъан да этеме,
Аны ючюн мени уллу терследе.
Айтыучанма мен асыры кёбдюрюб,
Сен а къара — ишни бираз чёкдюрюб,

Отелло

Бир да къоркъма,
Мен мардадан чыкъмазма.

Яго

Сау-саламат къалыгъыз!

Кетеди

Отелло

Бу джууугъум къара сууча тазады,
Айтханында барды тюзлюк, магъана.
Къыйын кюнде таянырча бир джанды, —
Болаллыкъды манга тиреу, багъана.
Кёз джарыгъым!.. Бу айтханча болса иш,
Къара къанла джауду мени башыма.

Бизни байлаб тургъан джюрек кылланы.
Дуккул этиб быргъарыкъма тышына.
Мен — къарама! Эм баш чурум ма буду.
Анга эжиу эталмайды тилим да,
Къарт болгъанма, джарамайды былагъа
Менде болгъан аскер окъуу, билим да.
Не этейим, къалай табсыз алдандым,
Кёрюб болмау — энди мени джёнгерим!
Къоюб кетед джашаууму аллында
Ёмюрлюкге сайлаб алгъан нёгерим.
Не этейим, къаллай мадар этейим,
Кимни излейим кыйын кюнде тиреуге,
Макъа болуб, бир тешике джашарма,
Кёз гинджимден тигим этсем биреуге.
Терилери, сезимлери да къалын
Адамлагъа тынч болады джашаргъа.
Тюз иннетли халал джюрек инсанла
Боллукъдула бу болумда шашаргъа.

Дездемона бла Эмилия
къайталла.

Ма- а, келди Дездемона кеси да.
Экибетли кёрюнсе бу сыфатда,
Кёк кеси да эки бетли фитнады, —
Огъай, огъай, ийнанмайма бу затха.

Дездемона

Отелло, нек мыдахса?..
Кел, хайда, —
Халкъ джыйылыб,
Сени юйде сакълайла.

Отелло

Кеч мени...

Дездемона

Былай мыдах нек чыгъады ауазынг,
Бармыд сени ауругъанынг, маразынг?

Отелло

Хо, башым ауруйду.

Дездемона

Джукъламайса.
Аны ючюннге болур,
Кел, тартдырыб къысайым да, —
Сау болур.

Отелло

Бу асыры гитчечикди, керек тюлд.

Къолун тебереди, джаулукъ тюшеди.

Кел...

Дездемона

Ауругъанынг аман болду... не этейик...

Отелло бла Дездемона
кетелле.

Эмилия

Ма-а, табдым Отеллону бийчеге
Саугъа этген бу аламат джаулугъун.
Эрим меннге бу джаулукъну бир таб деб,
Тилей-тилей тауусаед саулугъун.
Бийче муну бир букъдура, бир туру,
Уппа-чуппа эте эди хар къуру...
Джетиб андан суюмчюлюк алайым,
Билалмайма, — нек излейди бу муну.

Неди мадар, былай эсе болуму,
Болурму экен мен билмеген бир джуугъу,
Элтейим да, джюреги бир басылсын,
Бу бысдырдан ол тансыгъын бир алсын.

Я г о къайтады.

Я г о

Кесингмисе? Не сакълайса сен мында?

Э м и л и я

Мурулдама, санга бир зат табханма.

Я г о

Билдим аны уа!

Э м и л и я

Не затды?

Я г о

Не зат боллукъду — тели къатын!

Э м и л и я

Алаймыса? Мынга къара, телиге,
Муну берсем, не аллыкъса сен меннге?

Я г о

Нени?

Э м и л и я

Нени, нени де да тур, муну, —
Унутдунгму бийчеде къол джаулукъну,
Урла да кел аны манга дейенг да,
Аны бла боллукъ эсенг зауукълу...

Я г о

Урладынгмы да?!

Э м и л и я

Огъай, джарлы,
Джерде тургъанлай табдым,
Бийче аны билмей тюшюрген болур...

Я г о

Былай бир тутдур.

Э м и л и я

Бир айт, Яго, нек къызгъанса сен мынга?

Я г о

(Джаулукъну сермей)

Не ишинг барды, наным, сора сени анда?

Э м и л и я

Къой, ызына берейик да къояйыкъ,
Кёлю кете болур, тоба, бийчени.

Я г о

Табханынгы айтыб къойма бийчеге,
Чыкъ эшикге, бек керекди бу меннге.

Э м и л и я чыгъады.

Кассиону юйюне элтиб атайым,
Алай бла тамашагъа батайым.
Мавр муну бу санчада кёргенлей,
Алынныкъды джаулукъ бла биргелей.
Ишекли адам ийнанады хар неге,
Дин ахлула ийнанганча джандетге.
Мени ууум этер ишин этгенди,
Маврны да бети-къуту кетгенди.
Этмезлиги джокъду адам улуну,
Мындан арыд энди ишни уллусу...

Отелло къайтады.

Яго

Ма Отелло!.. Энди муну джукъусун
Не дарман да къайтаралмаз орнуна,
Бет тюрсюню темир кибик къаралыб,
Сер къарайды онгу бла солуна.

Отелло

Къалай!.. Алдаргъа!!!

Яго

Болдугъуз, инарал, къоюгъуз муну.

Отелло

Къора дженгил, ташай ары кёзюмден
Дуниямы этиб къойдунг къарангы.
Мындан да бек алдагъаед да джазыу,
Эшитмейин тургъа эдим мен аны.

Яго

Тоба дегиз, инарал!
Чамландырмай аллахны!

Отелло

Ол тосу бла ашыргъанда кюнлерин,
Сабий кибик, рахат тургъанды кёлюм.
Бу къайгъыны эшитмейин, билмейин,
Джашагъанем, эсни джукъгъа бёлмейин.
Ол саякълыкъ этиб келген кюнледе
Джалгъан ийис джокъед аны эринде.
Тоналгъанга саналмайды ол адам,
Тоналгъанын эслеялмайын къалгъан.

Яго

Асыры таб айтмайсыз сиз, о джалгъан!..

Отелло

Мындан эсе, минг-минг адам мынга джюрюб,
Мен джукъ билмей турсам эди игиси...
Боллукъ болду, бошалгъанды джюрегим, —
Чанчылгъанчад къаманы эм джитиси.
Сау къал энди, джашау тынчлыкъ, ёхтемлик,
Айырылдым сизден энди ёмюрлюк.
Сау къалыгъыз, къаблан кёллю джигитле, —
Мени бла бирге уруш этгенле.
Сау къалыгъыз, кишней тургъан дюлдюрле, —
Энди сизде башха адамла джюрюрле.
Сау къал сен да, дауурбазны тауушу,
Джигитлеге аудургъан кёб ауушну.
Сау къалыгъыз, титиреучю байракъла,
Кюн нюрюча джылтырагъан бычакъла.
Сау къалыгъыз, хорлам джолла,
сый, намыс, —
Энди сиз да кёрюнесиз бек дамсыз.
Сау къалыгъыз, зынгырдагъан сауутла, —
Сизни къолгъа алмам джаным саулукъда.
Аскер ишни мен ёмюрлюк унутдум, —
Дерт алыуду энди мени умутум!

Яго

Кёлюгюзмюд, инарал!
Нек кетгенди бет къутунг?!

Отелло

Аманд, Яго, болумунг!..
Толусу бла ачыкъламай олтурсанг,
Ол къахмени бу бедешлик ишлерин, —
Джюз джеринден туурамасам бойнунгу,
Харам болсун анамдан сют ичгеним...
Ант этерик тюлме, ийнан, бошуна, —
Къара кюнле джаудурлукъма башынга!

Яго

Айтханем да!..
Неге джетди муну арты?!

Отелло

Сен бу ишге мени алай ийнандыр,
Къалмаз кибик джюрегимде ишеклик,
Алай болмай, джашырама десенг а, —
Джашауунгда сакълама джукъ игилик.

Яго

Мени инаралым..
Баш урама ийилиб.

Отелло

Ангылаб къал, бошунагъа къыйнасанг,
Тентиретиб бийчени да, мени да,
Къоюб олтур табыннганны аллахха, —
Эркинсе сен этерге хар нени да.
Не аманлыкъ эталсанг да мардангды, —
Эт, къарамай, тегерекни кёмюр, кюл,
Минг джыл этген итлигинги къошсанг да,
Мындан аман боллукъ тюлдю, аны бил.

Яго

Я аллахым, эштдингми бу сёзмени,
Сюегиме джетди ачы сёз мени,
Да не этейим... неди амал, кетейим,
Тенгизледен, сууладан да ётейим,
От тёбеси болсун иши-башы да,
Тюзлюк ючюн къайгъы алдым башыма.
О дуня! Не чотду да ма бу чот, —
Адамлагъа тюзюн айтыр мадар джокъ.
Мындан сора мен кесими тыярма,
Тил учуму тамагъыма джыярма.

Сёз береме билгеними айтмазгъа,
Ёмюрюмде бу болумгъа къайтазмагъа.

О т е л л о

Тохта... айтмазгъа?!
Тюрсюнюнг тюз адамгъа ушайды.

Я г о

Тюрсюнюмю тюзюююрек кёргюзтсем,
Быллай сёзле эштмез эдим бюгюн мен.

О т е л л о

Дездемона алдар мени, алдамаз...
Бусагъатда джокъду санга да дауум,
Мычыма да, тюзюн ачыкълай кириш, —
Не тохтасын, неда джайылсын дауур.
Аны бети толгъан айдан акъ эди,
Энди мени этим кибик къаралды,
Бу сен айтхан сёзле манга джетгенли,
Мени ичим, джюрегим да къарангы.
Кереклиси тюзлюкдю да, тюз болсам, —
Бир джангыз зат тыяллыкъ тюлд аллымы,
Тынгы джокъду селеке этген малгъундан
Миллион къат алгъынчыннга къанымы!

Я г о

Ангылайма, — менме сизни къозгъагъан,
Шагъат табыу — алаймыды энд къалгъан?

О т е л л о

Алаймыдымы?
Не сорууду бу соруу!
Мен антымы ёмюрюмде джоймазма.
Къанлы ишни къанын тёгюб, тентериб,
Ахырына джетмей джерде къоймазма.

Яго

Билир ючюн — не амал да этейик,
Бу кир ишни аягына джетейик
Бир-бири бла ийнакълаша тургъанлай,
Тутар киби мадар джокъду бизде алай.

Отелло

Джаханим бла ёлюм!..

Яго

Кёлюм:

Адамлагъа ол болумда тубеген
Иги тюлдю, мен айтырыкъ, мен билген.
Хайыуанла тюлле ала, кеслерин
Бошламазла, тас этмезле эслерин.
Аллай болум къураялмам мен санга,
Башха мисал келтирейим, тынгыла.

Отелло

Ол кеппе-керти болургъа керекди!

Яго

Къыйын ишди, къатдырайым кесими,
Къара палах басыб къойд да юсюмю...
Ма бир джолда Кассио бла мен бирге
Къалгъанек да, — кече къобду ол ёрге.
Джукъусураб, келиб биргеме джатды,
Уппа-чуппа этиб мени уятды.
Эки кёзю джабылыбды кесини,
Шашдырыргъа аздан къалды ол мени...
Эринлери къалтырайды, шыбырдайд,
Кеси аллына ахсынады, ынгырдайд:
«Сагъыракъ бол, Дездемонам, мёлегим,
Сакълайыкъ биз суймекликни терегин...»
Былай айта, къаты къысыб къолуму,
Эки эрними кёзюу-кёзюу тогъуду.

Андан сора, тобукъ тиреб бутума,
Башлады ол сезимлеге джутула:
«Мындан ары сана мени кьулунга,
Не ючюн тюшдюнг сен Маврны кьолуна...»

Отелло

Итлик! Пасыкълыкъ!

Яго

Сабырлыкълыкъ!
Бу тюшюнде бола турад сора уа...

Отелло

Мындан уллу
Не зат шагъат керекди!

Яго

Артыкъсыз да,
Башхала бла кьошулса,—
Уу тамырлы терекди!

Отелло

Соярыкъма пасыкъны!

Яго

Къаны халалд къанчыкъны!..
Бусагъатда джанар кибик джукъ джокъду,
Айыблауну табмагъанбыз урлугъун.
Джилек бетли бармеди кьол джаулугъу, —
Буду энди санга мени сорлугъум.

Отелло

Бар эд!..
Мен бергенме аны анга саутгъагъа.

Яго

Тоба-тоба!
Бу сейирге бир къара:

Ол джаулукъ бла Кассио бетин
Сюрте тургъанлай, кёрдюм...

О т е л л о

Бу ол джаулукъ эсе...

Я г о

Ол, ол тюл эсе да,
Джаулукъ аныкъыд, —
Ма дагъыда
Этерик зат шагъатлыкъ.

О т е л л о

Минг-миллион джыл болса да джашауум,
Ол да азлыкъ этерикди дертима,
Яго, энди тюзлюгюнге ийнандым,
Къой да олтур мени кеси кесиме.
Ма къарачы, — аязыма юреме,
Сюймекликни, тюкню кибик, сюреме.
Къалтырады, учду, кетди, тас болду,
Джана тургъан къызыу джюрек таш болду.
Дерт талайды, санларымы кемире,
Джылан кибик сызгъырады ичимде.

Я г о

Къычырма. Акъырын...

О т е л л о

Дерт! Дерт!! Дерт!!!
Джангыз буду акъылым!

Я г о

Алкъын сокъураныргъа болурса.

О т е л л о

Сен, Яго, башха болмай обурса.

Тенгиз юсюнде сууукъ толкунла,
Джюзюб тургъанча кече да, кюн да,
Джаралы джюрек, дертден тунчугъа, —
Бу пасыкъ ише джюземе мен да.

(Тобукъланады.)

О сыйлы кёк, ант этеме сени бла:
Дерт кюсейди кьолумдагъы бу кьамам, —
Джаханимни джети эшиги ачылса, —
Къан алгъынчы, тохтамам, не кьамамам!

Я г о

Къобмай туругъуз.

(Ол да тобукъланады.)

Мийикде джанган, о сыйлы шынкъарт, —
Айтхан сёзюме сен да бол шагъат:
Ант этеме кёк бла, джер бла, табына,
Джюрегимде ачы ёртен кьабына:
Отеллону бармагъыны сыйы ючюн,
Харам этиб агарыкъма санымы.
Аны бла иш тынмаса, истемей,
Терк огъуна берликме мен джанымы!

Э к и с и да кьобалла.

О т е л л о

Аны ючюннге джокъду санга бюскореу, —
Тюзлюгюнгю сюеме мен билирге,
Керексе сен, юч кюн озмай арадан,
Кассиону башын кьыйпаб келирге.

Я г о

Чабды, тейри, кёлюме:
Тенгим бошалды сора!..
Сана да кьой буйругъунгу толгъаннга,
Бийчени уа — кеч, тилейме, тийме анга.

Отелло

Огъай-огъай, —
Налат аллай инсаннга!
Джюз минг налат, къазан къара бетине,
Джангыз къюуб кетме мени былайда, —
Бирге-бирге турайыкъ биз кечине.
Къаллай ёлюм буюрабыз биз анга, —
Не айтаса, Яго, шохум, сен мынга?

Кетелле.

ТЕРТЮНЧЮ КЕРЮНЮУ

Къаланы аллы

Дездемона, Эмилия, Чамчы
чыгъалла.

Дездемона

Айтмазмыса, кёгюрчюнюм, —
Лейтенант Кассио къайда джашайды?

Чамчы

Айтмазма.

Дездемона

Керти, накъырдасыз да.

Чамчы

Накъырдасыз дей эсенг а...

Ол — аскерчи адамды.

Ала уа палах затлалла.

Къалай джагъылыргъа кереклисин

билаллыкъ тюлсе алагъа.

Аскер ташалыкъды ол.

Дездемона

Не этейик да сора?

Чамчы

Сора, сора!..

Айтырыкъ тюлма. Бу да ташады.

Дездемона

Аны табыб,

аууздан ауузгъа

бир-эки сёз айталмазмыса?

Чамчы

Нек айталмайма!

Бу — адамны къолундан келирча затды.

Дездемона

Бери бир джетсин де.

Мен инаралны бюкгенме,

Энди хар не да джарашырыкъ болур.

Чамчы кетеди.

Не этген болурма экен, Эмилия,

Мен ол джаулукуну?

Эмилия

Билмейме, тоба, бийче...

Дездемона

Андан эсе, алтын тыкъланган бочха
Тас болсаед, — санамазем къоранчха.

Насыбыма, — аман адам тюлд эрим,
Башха болса, кёрюр эдинг этерин.

Эмилия

Отеллода кызынчактык бармыды?

Дездемона

Къум тюзледе тропикалы исси кюн
Кюйдюргенди аны быллай кемлигин.

Эмилия

Келеди кеси да.

Дездемона

Къоймазлыкма, тоба, бюгюн мен аны,
Кассиону алдыргынчы ызына ары.
Неллайса, наным?

Отелло

Маджалма.

(Бир джанына)

Мен омакълана билмейме. —

(Дездемонагъа)

Сен а къалайса?

Дездемона

Сау бол, аламатма.

Отелло

Кесинги алдатма!

Къолунгу тутдурчу, къайда...

Къалай мылыды!

Дездемона

Не джылла,

Не кыйынлыкъ кебдирмегенди аны.

Отелло

Мылы кьол:

Бу — чомартлыкъны белгисид,
Хар кимге да кѣзлеуюнден ичирген,
Чекден чыкъгъан суймекликни тылпыуу
Уруб турад быллай джанны ичинден.
Къарачыгъыз, сейирдиле бу кьолла, —
Бир джерделле мылылыкъ бла иссилик,
Быллай кьолну, заманында эсгериб,
Сууутмасакъ, этиб кьояр эссизлик!
Мынга шайтан бугъунубду, — аны ючюн
Тер атады, урад исси джаханим.
Кимни тюбѣб сылайым деб турады, —
Тохтарыкъ тюлд табхынчыннга тилегин.

Дездемона

Эркинсе сен, наным, былай айтыргъа,
Бу кьол бла
Джюрегими узатханма мен санга.

Отелло

Быллай кьолну ким кьошады да саннга?!
Бурунгула — джюрекни да
Бергендиле кьол бла бирге.
Эндигиле —
Къуру кьолну узатадыла бизге.

Дездемона

Къыйынд манга бу болумда сѣлешген, —
Толтурдунгму тилекни, мен тилеген?

Отелло

Не тилекни, кѣгюрчюном?..

Дездемона

Кассиону дженгил табыб келирге.
Адам ийдим, — кюреш аны кечерге...

Отелло

Бюгюн манга тийгендиле кесекле,
Джаулугъунгу берсенг а бир кесекге.

Дездемона

(узатады.)

Ким огъай дейди, мени багъалым...

Отелло

Муну туююл, ол бирине айтама.

Дездемона

Биргеме джокъду ол.

Отелло

Кертими айтаса?

Дездемона

Керти...

Отелло

Бек кыйналдым,
Тюзюн айтсам, мен мынга, —
Чыган къатын бергенд, дейле, анама.
Къол джаулукъну, былай айтыб ма анга;
Джаулукъ турса биргесине анамы,
Тутарыкъды ычхындырмай атамы.
Анамы да ариулугъу сакъланыб,
Джашарыкъла, халкъ алагъа сукъланыб.
Алай болмай, анам аны тас этсе,
Мындан кетиб башха биреуге джетсе,

Атам аны олсагъатлай унутуб,
Башха адамгъа къаллыкъды терк бурулуб.
Еле туруб, анам манга джаулукъну
Берген эди, — тутарса деб саулукълу.
Келиниме берирсе деб осуят
Этген эди, ёле туруб, олсагъат...
Алайды да, сыйлы тутсанг джаулукъну, —
Джашарыкъбыз ёмюрлени зауукълу.
Алай болмай, киши къолгъа тюшгенлей,
Экибизни джашауубуз суууду.

Дездемона

Эшта-эшта!..
Бютеу саным уюду.

Отелло

Унутургъа керек тюлдю саулукъда,
Къудурет кюч болгъанын ол джаулукъда.
Эки джюз джыл джашаб кетген бир къатын,
Кече, кюн да, зыраф этиб хар затын,
Сокъгъанд, дейле,
Бу джаулукъну джибекден, —
Иги тюлдю аны къолдан джиберген.

Дездемона

Кертда алай болурму?..

Отелло

Хапар алайд...

Дездемона

Мындан эсе кёрмей къалгъаем аны!

Отелло

Хы! Нечиксе энди?..

Дездемона

Мени бла былай
Эмилик тилде нек сѣлешесе?

Отелло

Джаулукъ тасмыды?
Къайдады? Айт!

Дездемона

Ой аллах!

Отелло

Айт.

Дездемона

Огъай, тас тюлдю...
Тас эсе уа — не боллукъду?

Отелло

Къалай не боллукъду?

Дездемона

Тас туйюлдю,
Бир да къоркъма аны ючюн.

Отелло

Алай эсе, келтир да кѣргюзт.

Дездемона

Кѣргюзюрме артда...
Сен бусагъатда
Кассиону юсюнден сѣлешмезге
Излеб, сылтауланы къураса манга, —
Алсанг а аны, кѣб инджитмей, ызына.

Отелло

Келтир бери джаулукъну,
Джюрегиме джетеди.
Былай барса арабыз
Иш аманга кетеди.

Дездемона

Эшитемисе,
Сен аныча адам табарыкъ тюлсе.

Отелло

Джаулукъну!

Дездемона

Кассиону тындырайыкъ эм алгъа.

Отелло

Джаулукъну!!

Дездемона

Ол сени хар ненги да ортакъ этиб,
Бушууунга кыйналыб,
Къууанчынга къууаныб айланды.
Энди сен а...

Отелло

Джаулукъну дейме да!!!

Дездемона

Огъай, — иги тюлдю алай...
Сёзюнгден...

Отелло

Къора да кет кёзюмден!

Кетеди.

Э м и л и я

Бумуду кызынчакъ болмагъанынг?

Д е з д е м о н а

Буду муну кѳргеним бу болумда,
Айтханыча, бир зат болур джаулукъда —
Юйде болур, — кетмегенди ол узакъ, —
Шайтанмы алды, —
Къайры кетди ма бу зат!

Э м и л и я

Эринг бла джашагъанлы эки джыл, —
Билмеймисе, — кылыкълары къалайды?
Эр — ашхынды, тиширыу а — ашарыкъ,
Ашай келиб, ауурланыб къалады...
Ма, Кассио бла Яго.

Я г о

Сени джолунг боллукъ тюлдю бийчесиз,
Иги тиле, — джалына бил ёлчесиз.

Д е з д е м о н а

Джукъ айтырынгмы бард меннге, Кассио?

К а с с и о

К а с с и о б л а Я г о к и р е л л е .

Биягъы иш бла...
Джалынчакъма, болушугъуз, тилейме,
Къыйынд манга бу болумда джашагъан,
Киши джокъду — къарайма да тѳгерек,
Отеллоча джюрегиме джарагъан.
Уллу эсе мени этген гюнахым,
Кечер мадар табмай эсе инарал,
Кѳзден кѳзге айтсын аны, джашырмай, —

Мен да этейим джашауума бир амал.
Олсагъатда кѣлюм бир кесек сѣнгер.
Джюрегими тѣюмчеги да кетер.

Д е з д е м о н а

Мени огъурлу Кассиом, не этейим,
Мавр менден ѳнгелегенд бек къаты.
Айтханыма ийиллик тюлд, билеме,
Къалай болур, — белгисизди ишни арты.
Кюнден кюннге тюрленеди тюрсюню,
Кеси аллына сѣлешеди тюшюнде,
Джылтырагъан эки кѣзю болмаса,
Мен таныгъан джугъу джокъду юсюнде.
Сени юсюнгден тилеб кѣрдюм энтда бир,
Айтханымы къулагъына алмады.
Мени инджилиб кюрешгеним бюкюнлю
Не эсе да джюрегине бармады.
Къыйналмагъыз, бир кесекчик тѣзюгюз,
Аллах айтыб, айланыр эсе уа бери.
Олсагъатда алдырыргъа айтама, —
Кечине тур джарыкъ кюнлеге дери...

Я г о

Ол ачыуланымед?

Э м и л и я

Бек тебибед, болур эди бир иши, —
Джел ургъанча, алай эди джюрюшо.

Я г о

Тебиб эдими?..

Мен кѣб кере сынагъанма къылыгъын, —
Деменгили тындырады къуллугъун.
Тоб атылыб, узакъ болмайын бизден,
Кѣкге атханда талай солдатны бирден,

Тюз къатында кърнашына тийиб окъ,
Этгенинде дуниядан аны джокъ, —
Мен абзыраб кърмегенме Маврны, —
Бош ачасыз керексизге дауурну.
Не эсе да муну кемсиз кыйнагъан
Уллу зат бард, джюрегине уу салгъан.
Барыб анга тюз хапарны сорайым,
Кыйын кюнде биргесине болайым,

Дездемона

Алай эт, марджа.

Яго кетеди.

Венециядан письмо алгъан болурму?
Алай болмай, къаугъамы бард Кипрде,
Огъесе, мен тургъанлыкъгъа билмейин,
Быллай заты боламыды бир-бирде.
Не эсе да къатышыбды акъылы, —
Къалай болур муну энди ахыры.
Саныбызны уллу бушуу бюгюлтсе,
Тебрейбиз биз ачыулана хар неге.
Бармагъынгы ауругъаны, ачыуу
Бериледи бютеу сени санынга.
Алай болуб, айтмай тура болурму,
Билалмайма, не этерге мен мынга.
Тюлле была файгъамбарла, мёлекле,
Бола болур ич тутмагъан кюнлери,
Бош терследим, Эмилия, мен муну, —
Сорушмайды джюрегими кюйгени.

Эмилия

Ариу, не да болгъаед да, ма бу зат,
Ишеклик болмайын бир къалгъа эд.

Дездемона

Болмагъанды ишек этерча джугъум.

Э м и л и я

Джугъунг бард деб,
Аны ючюннге тьююлдю, —
Бек суйгенден этедиле ала алай.

Дездемона

Бу «ауруудан» кенгде кълсын Отелло!

Э м и л и я

Аллах, кесинг кеч!

Дездемона

Ызындан бир къарайым...
Кассио, сиз джанламагъыз узакъгъа, —
Насыб болуб, ачылса уа ушакъгъа...

К а с с и о

Аллах разы болсун, бийче, джанынга.

Дездемона бла Эмилия
кетелле.

Биянка киреди.

Б и я н к а

Сау кел, наным, Кассио!

К а с с и о

Къллайла тюшдюнг бери, ариу Биянка,
Мен да санга тебреб тура эдим...

Б и я н к а

Мен сенден алгъа келдим, —
Джюрегимде джаныб от.
Джети кюнню сакълаб турдум,
Сен а — джокъ.

Сагъыш этчи —
Джюз бла алтмыш сагъатны,
Сен кесинги
Кече-кюн да сакълатдынг!

К а с с и о

Кеч, Биянка, бош кыйнама кесинги, —
Ишим болд да, джокълаялмадым сени.
Бир кесекчик бош болгъанлай ишимден,
Джарытырбыз мутхуз кетген кюнлени.

Дездемонаны кьол джаулугъун
анга узата.

Мунуча бир джаулукъ этиб берсенг а.

Б и я н к а

Бир къарайым,
Къайда, бери бир узат, —
Ах мен джазыкъ!
Къайдан чыкъгъанд ма бу зат?
Арт алада къуджур элле тюшлерим, —
Ачыкъланды энди хыймый ишлеринг.

К а с с и о

Терс акъылны кери быргъа башынгдан, —
Бермегенди киши муну белгиге,
Огъай, джаным, бош кыйнама кесинги, —
Аллай затны къалай алдынг эсинге?
Кесим да бек сейир-тангма бу затха, —
Тура эди джерге тюшюб къатымда.
Киши муну излегинчи ызына,
Оюуларын тюшюрюб ал къагъытха.
Энди мени былай кьой да бара тур,
Гурушхангы сабырлыкъгъа буре тур...

Биянка

Нек?..

Кассио

Инаралны сакълайма деб айтдым да,—
Ушагъыусуз болур, турсанг къатымда.

Биянка

Бу уа не джангылыкъ болду?
Елтюрме!..

Кассио

Сюймейди деб кёлюнге да келтирме.

Биянка

Къалай суйгюн?!
Сен орнунгдан эки атлам
Эталмайса сора мени биргеме.
Хайда, мени арлагъыракъ бир ашыр,—
Тёгерекге нек къарайса, илгене...

Кассио

Сени узакъ ашырыргъа джокъ мадар,—
Ингир ала тюбеширбиз, хайда, бар.
Бир тюберик адамым бард былайда...

Биянка

Алдаб къойма...
Мен халал адамма да, ийнаныб къалама.

Кетедж.

БИРИНЧИ КЕРЮНЮУ

Кипр. Къаланы аллы.

Отелло бла **Яго** чыгъалла.

Яго

Алаймыды акъылыгъыз?

Отелло

Айхай да, Ягс!

Яго

Джашыртын ийнакъ... суймеклик...

Отелло

Пасыкълыкъ бла бетсизлик!

Яго

**Тенглик халда биргесине орунга
Джатхайлыкъгъа,
Не боллукъду сора анга?**

Отелло

**Мен бу затха болалмайма кечиниб,—
Тенглик халда ким джатады тешиниб?!.**

Джарашдырыб быллай ачы сёзлени,
Джюрегими нек джараса сен мени?

Я г о

Алай бла кълалгъан эсе джукъ болмай,
Неди амал, бу джолчукъну кечейик,—
Бу сагъатда кълыйыкъ да бу затны,
Келигиз энд, ишибизге кёчейик.

О т е л л о

Ким огъай дейди.
Сиз суйгенча этейик.

Я г о

Джаулукъ —
Меникиед, бердим аны биреуге...

О т е л л о

Сора уа?!
Джарарыкъ тюлд бу сёзлеринг тиреуге.

Я г о

Джаулукъ энди аныкъыды, — ал эсге,
Эркинди ол суйгенича этерге.

О т е л л о

Сый, намыс да энчи затымыд аны,
Суйгенича этсинми бу затланы?

Я г о

Сый башхады, —айтайым тюз джюрекден,—
Джаулукъ а... олду тынгысыз этген.

О т е л л о

Унутургъа излесем да, кълыймайса,
Къларгъа кибик къларалыбды хар сёзюнг.

Джаулукъ энди анда турад — алаймыд? —
Джетишмейди мынга бир да тѣзюмюм.

Яго

Палах болмаз да анда.

Отелло

Къууанч да болмагъанын ангыла.

Яго

Уялмагъан, къамамагъан бир бетсиз,
Итлик этиб, тиширыуну джоялса,
Аны юсюнден тѣгерекге айланыб,
Керекмиди бу хапарны джаяргъа?

Отелло

Къычырыбмы айта эди?

Яго

Хо. алай...

Отелло

Къалай?

Яго

Къой, аузум бармайды.

Отелло

Айт, айт, бир да къарама!

Яго

Не айта эди айтыб а... къоркъама!

Отелло

Ычхындыр!

Тилинг тартырмагъан эсе!

Я г о

Анга тюбөб...
Джер бла кёкню арасын
Джети кере «аулаб» чыкъдым, дей эди...
Турма энди кийиб муну къарасын.

О т е л л о

Кимге тюбөб?.. Ангамы?..

Я г о

Огъай, къоюгъуз муну...

О т е л л о

Болгъанды сора...
Бедишлик этди.
Къаллайла сёлешед дейсе?
Айланганма дейди, алаймыд?
Итликди бу! Джаулукъ...
Джаулукъ билдирир аны.
Тюзюн билиб, асаргъа керекди.
Огъай, алгъы бурун асыб,
Андан сора билирге керекди тюзюн.
Къалтырагъаныма къара!
О аллах, эсиме тюшсе!..
Бурну... къулакълары... эрни.
Тюу, кяфыр!..
Андан эсе къабха эдим мен джерни!
Джыгъылыб барама, ачыкъларгъа!
Бойнуна алдырыргъа!
О алмасты!

(Эс ташлаб джыгъылады.)

Я г о

Бек аламат ууну бердим мынга мен,
Ол керекди аны кибики санчагъа.

Тиширыула былай бошайла бизден...
Тур, инарал, къарыуну джый санлагъа.

К а с с и о чыгъады

Муну кёремисиз, лейтенант?

К а с с и о

Не болуб къалды?

Я г о

Къурч санлары не эсе да бюгюлдю,—
Эки кере ойсурады бюгюнлю.

К а с с и о

Хончаларын, мангылайын сылагъыз.

Я г о

Огъай-огъай. Керек тюлдю бир зат да,
Аман тюлдю джюрегини урууу,
Эс джыйгъанлай кычырад да тербейди, —
Келгенича, кетсе игид аурууу.
Барыгъыз энд, сакълаб туругъуз юйде,
Айтырым барды, ташатын сеннге.

К а с с и о кетеди.

Не эсе да табсызд бюгюн кюнюгюз,—
Къалдыгъызмы догъурасыз, мюйюзсюз?!

О т е л л о

Безирингми келеди?

Я г о

Огъай, джарлы,
Къалай айтасыз алай,
Джюрегими бушуу талай тургъанлай.

О т е л л о

Мюйюзле кийикледе болалла!

Я г о

Алай эсе, сахарлада, элдеде
Бек кёбдюле ол маталлы юлгюле.

О т е л л о

Сора ол, огъай демейд, алаймыды?

Я г о

Къатдырыгъыз кесигизни, джюйюсхан,
Сеничады къатын алгъан хар инсан.
Бир-бирлерин алдау бла тонауда
Бек кёб адам кечинеди отоуда.
Къалай уллуд табигъатны терслиги,—
Тиширыугъа хорлатаса кесинги.
Биллик тюлсе эсинде не болгъанын,
Къайры барыб, къайда кече къалгъанын.
Юй бийчеме не этейим энди мен,
Болур ол да манга бедеш джетдирген.

О т е л л о

Тюз айтаса,
Алтын багъасыд сёзюнг!

Я г о

Бир зат тюшгенд энди мени эсиме,—
Ачыуланмай, чыдармысыз бу затха:

Сиз ойсураб тургъан чакъда, Кассио
Джетиб келди къатыбызгъа гузаба.
Эрлай аны мен ызына ашырдым,
Кёрмесин деб сени табсыз болумда.
Бусагъатдан къайтырыкъды, — мен аны,
Алыб келиб, тутдурайым къолунга.
Сёз къозгъайым, тынгылаб тур джашыртын,
Къара аны бетине эм къутуна.
Кеси аллына сүймекликден эсириб
Айланганын эслериксе, къутура.
Мен къайтарыб сорурма анга бир талай,
Къалайлада тюбешгенин, не этгенин.
Сен кесинги кюреш бираз тыяргъа,
Кюч тийсе да бу азабны чекгенинг.
Бир кесекчик тыймасанг сен кесинги,
Чыгъарыргъа башлагъанса кёлюмю...

Отелло

Бусагъатда хар неге да тёзейим,
Артда уа, бил, боллукъ тюлдю тёзюмюм.

Яго

Хар затны да барды бишер кёзюую,
Энди бугъун, кёргюзтме да кесинги.

Отелло бугъунады.

Дездемонаны сагъынганча этиб мен,
Соруулайым Биянканы юсюнден.
Бу айланма, — хар кимге да белгилид, —
Айланады къахмелик бла кечиниб.
Еледи бу Кассио ючюн, кюеди, —
Сезимлерин хар кимге да тегеди.
Муну юсюнден ол кюлмейин сёз айтмаз,
Алай бла орнун табар, уялмаз...
Ма келеди ол...

К а с с и о чыгъады.

Бу хариб да муну хархын эштгенлей,
Тебрерикди тарпан кибиб тёртгюллей,
Дездемонаны этеди деб хиликке,
Тебрерикди джануу этиб билекге...
Не хапар, лейтенант?

К а с с и о

Ачы бушуу айланады биргеме, —
Лейтенант деб бош айтаса сен меннге.

Я г о

Бийчеге иги джалын...
Биягъы ишге алынныкъъса энтда сен,
Джюрегинги былай мугур этме сен.
Сени оноуунг Биянкагъа берилсе, —
Кёрюр эдинг эриксе, не эринсе.

К а с с и о

Керти айтаса, тейри.

О т е л л о

(бир джанына)

Къара аманнга, —
Кюле башлагъанды!

Я г о

Сизни ючюн ёледи да бу мёлек.

К а с с и о

Тюз айтаса,
Мындан сора не керек?

Отелло
(бир джанына)

Джашыралмайд,
Огъай деб да айтмайды.

Яго
Тюзюн бир айтыгъыз, Кассио...

Отелло
(бир джанына)

Толусу бла айтдырыргъа излейти.
Бек ашхы...

Яго
Къарайма да, аман тюлдю халыгъыз, —
Юйленирча кёрюнеди артыгъыз.

Кассио
Ха-аха-ха!

Отелло
(бир джанына)

Кюл, начас, кюл!
Джылар кюнюнг да джетер.

Кассио
Юйленгенми?..
Ой, тутугъуз, аудум мен, —
Алкъынчыгъа безмегенме кесимден.
Ха-ха-ха-ха!

Отелло
(бир джанына)
Хайыр, хайыр! Бу кюлкю
Сени бурнунгдан чыкъмаса, кёрюрсе!

Яго

Сен аны аласа деб къатыннга
Хапар уллу барад, дейле, хар къайда.

Кассио

Чий ётюрюк!..

Яго

Манга неге керекди алдаргъа?

Отелло

(бир джанына)

Мен дуняда болмагъанча!
Кёремисе аны!

Кассио

Кеси джайыб айланады ол факъыр!
Эсимде да джокъду мени бу акъыл.

Отелло

(бир джанына)

Яго манга белги береди.
Бусагъат ол керти ишге кёчеди.

Кассио

Бусагъатда мында эди ол.
Ызымы мараб айланмай эсе, билмейме.
Бир джолда мен
Венециячыла бла
сёлеше тургъанлайыма,
келди...
Сора андан, — уялырымы бар эди, —
Эрлай бойнума асылды да къалды.
Ма санга сора! Ха-ха-ха!
Ма алай болгъанды!..

Отелло

(бир джанына)

Аны эниклеб кёргюзе болур, эшта:
«О, мени Кассио!»

Кассио

Къычырыкъдан алыб, къаты къучакълаб,
Бир джанына тартыб тебрейд олсагъат...
Ха-ха-ха!!!

Отелло

(бир джанына)

Энди мени отоуума аны
къалай элтгенин кёргюзте болур.
Мен сени ол аман бурнунгу
бек ариу кёреме,
аны ашарыкъ итни
алкъын кёрмейме ансы!

Кассио

Дженгилирек арт айырыргъа
керекди мындан.

Яго

Ма кеси да келди, майна, аллынган!

Кассио

Тоюмсуз суусар!
Дух ийисден да алдырад!

Биянка киреди.

Не заманга дери сюрлюксе мени?

Биянка

Отъай, джарлы, бош айтаса!
Алмасты бла аны аммасы сюрсюн сени.

Ары къорат бу джаулугъунгу, —
къаргъышлыкъ!
Телиме мен — муну алгъан.
Быллай джаулукъ тик анга да!
Быллай ишни ким кёргенди, ахырсы.
Джаулукъну юйюнде табад да,
несин танымайма, дейди.
Ийнандым, хо, ийнандым бир да!
Ким эсе да бир къахменики болур бу.
Мен аны оюуун алайым, алаймыды?!
Отъай, тоба!..

К а с с и о

Тохта, наным, Биянка, сабырчыкъ бол!
Не этгенлигинди?

О т е л л о

(бир джанына)

О сыйлы аллах!
Бу мени къол джаулугъумду.

Б и я н к а

Сюйсенг, бюгюн ингир ашарыкъгъа кел.
Бюгюн болмаса, къачан сүйсенг да, кир.

К е т е д и

Я г о

Чаб, чаб аны ызындан!

К а с с и о

Тюз айтаса, къычырыб айланмасын,
Къуругъан!..

Я г о

Керти да барлыкъмыса бюгюн анга?

К а с с и о

Барыргъа деб турама, —
Неди башхасы санга?..

Я г о

Алай эсе, мени да сана! —
Сѐлеширим барды...

К а с с и о

Аламат! Аккыл а — аккылма!

Я г о

Кѐрюрбюз. Чабыгъыз ызындан.

К а с с и о кетеди.

О т е л л о

(ал гъа тебине)

Яго,
Къаллай азаб тыйыншлыды,
айт, мынга?!

Я г о

Кесини сыйсызлыгъы бла
Махтанганын кѐрдюгюзмю?

О т е л л о

Ах, Яго! Кѐргюздюмю!

Я г о

Джаулукъну таныдыгъызмы?

О т е л л о

Кертда мекинимед?

Я г о

Айхай да сеники!
Сени юй бийченги
къаллайла сыйлайды ол,

Бу анга кьол джаулугъун беред,
Ол да аны — бир кьахмеге!

Отелло

Ангыладым, Яго, энди болумну, —
Тогъуз кере томурайым мен муну!

Яго

Унутугъуз энди бу акъылны.

Отелло

Хо, Яго. Мен аны
эрлай туб болуб кетерин излейме.
Бюгече огъунакъ!
Бир кюнню да
къоярыкъ тюлме джашаргъа,
Джюрегим мени таш болду.
Урсанг, кьолунг ачырчады.
Алая не этейим?
Былай адамгъа
кѣз ачмагъанем туугъанлы.
Муну орну
патчахны биргесине болургъа керек эди.
анга кюч-къарыу бере турурча...

Яго

Огъай, энди бу акъылны кьоюб олтур.

Отелло

Эх, къаллай затны тас этдим!
Къаллай ингил джан эди бу.
Къобузгъа фахмусу уа!
Ол джырласа,
чегетде айю тебсеб тебрерча!..
Акъылы, халиси да
къышты бла миндегенча!

Яго

Ол ишле гюлмюлле
Муну акъылын алгъан затла!

Отелло

Аллай адам онгамыды ёмюрде?

Яго

Да не этериксе, — кюреш энди тёзерге.

Отелло

Не этериксе этиб а, —
Кёзюм къыймайды.
Къалай аяйма, къалай!...

Яго

Аяй эсенг, бармагъа къой сора алай!..
Бардырсын бедиш ишлерин!
Бу сизни ишигизди.
Киши бурнун урлукъ тюлдю бери.

Отелло

Мен аны туураб къоярыкъма.
Мени алдаргъа, — алаймыды!..

Яго

Ах, джалгъан дуния уа!..

Отелло

Кеси да ким бла?
Мени джумушчум бла!
О аллах!..

Яго

Ол тюлмюдю къара палах...

Отелло

Бир уу мадар эт, Яго, бюгюн огъунакъ.
Мен аны бла сѣлеше тураллыкъ тюлме, —
тагъаланыб къалыргъа боллукъма...
Унутма, бюгюн огъунакъ.
Болсунму, Яго?

Яго

Ууну не этесе? Андан эсе,
ол зее этген орнунда
буууб ёлтюрсенг а.

Отелло

Ашхы. Ашхы. Тюз айтаса.
Джаратдым.

Яго

Кассиону уа, — налатны, —
манга къоюгъуз да олтуругъуз.
Мен бюгече андан бошаргъа айтама.

Отелло

Аламат!

Къодучу къобуз эшитиледи.
Неди бу таууш?

Яго

Венециядан хапар келген болур.
Майна, Лодовико бла Дездемона.

Лодовико, Дездемона эмда аскерчик кирелле.

Лодовико

Къууанчлыма кѣргениме, инарал.

Отелло

Мен да.

Лодовико

Сенаторла бла дождан санга салам.

Къагъытны береди.

Отелло

Сыйын кёрюб, бай этеме мухурун.

Къагъытха эрнин тийдириб, ачыб окъуйду.

Дездемона

Не джангылыкъ алыб келдигиз,
Лодовико?

Яго

Сизге джолукъгъаным мында
Бек сыйды манга.

Лодовико

Сау бол...
Лейтенант Кассио уа къалайды?

Яго

Джан-джанын талайды...

Дездемона

Лейтенант бла инаралны арасы
Болгъанд, тоба, суймегенле табасы.
Сиз бир зат этмей эсегиз...

Отелло

Алаймыды акъылынг?

Дездемона

Бармыд, наным, айтырынг?

Отелло
(окъуйду.)

«Эрлай бегитиб къояргъа»

Лодовико

Ол, бизге да сѣлешмегенлей,
буйрукъгъа къадалыб къалды да...
Кассио бла муну арасы тикмиди?

Дездемона

Тикди, тоба...
Мен аланы джарашдыргъан адамгъа
бир джугъуму аямаз эм къолумда...
Ма аллай бир сюеме мен Кассиону.

Отелло

От бла джалын! Джаханым!..

Дездемона

Ангылатыб айт, наным...

Отелло

Башынг биргенгемиди?

Дездемона

Къалай хыныса бюгюн...

Лодовико

Буду аны къыйнагъан зат:
Кассиону Кипрге тамада этиб,
Отеллону ары чакъырад сенат.

Дездемона

Ах, къалай уллу къууанчды бу!

Отелло

Уллу кѳууанчдымы?

Дездемона

Не болгъанды, наным?

Отелло

Манга уа —

Бетинг болмагъаныды кѳууанч!

Дездемона

Бетинг болмагъанымы?...
Отелло, джаным?..

Отелло

О алмасты!

(аны урады.)

Дездемона

Не гюнахым барды?

(джылайды.)

Лодовико

Инарал,

Венецияда ийнанникъ тюлле мынга,—

Не айтыргъа билмей къалдым да санга.

Тиширыугъа къол кѳлтюрген айыбды,—

Не эсе да сени мыйынг тайыбды.

Дездемона джылай турад, — кечмеклик

Тиле да андан, этме экинчи дженгиллик.

Отелло

О алмасты!

Джети кѳк да къаргъагъан!

Тиширыуну джыламугъу къозлагъан

Адет болса, сагъат озмай арадан,
Сарыубекле тууар элле аладан...
Къора! Къораб кет къатымдан!

Дездемона
(кетиб бара)

Кетейим, — сени ачыуландырмас ючюн...

Лодовико

Къалай мышау болуб къалгъанды бийче...
Къайтарыгъыз аны бери, инарал.

Отелло

Бийче!

Дездемона

Ой, джаным!..

Отелло

Ма келди,
сюйгенигизча болугъуз.

Лодовико

Къайгъыны къоюгъуз!..

Отелло

Къайтар бери дей эдинг да, — ма келди, —
Кетерге да, келирге да эркинди.
Ары-бери джел къакъдырыб бошаса,
Ким огъай дейд, джыламугъун бошласа...
Бир да къоркъма, — мында бир да супулукъ
Боллукъ тюлдю, эрикдирмез къубулуб.
Джыламугъу кёзбауд муну, джалгъанды, —
Джюрегими джюз джеринден джаргъанды.

Джыла, джыла, хата джокъду, энди сен, —
Ох этерсе, мен былайдан терк кетсем.
Къора да кет энди мени кёзюмден,
Хайыр джокъду кёз джашынгдан, сёзюнгден.
Керек болсанг, чакъырырма мен сени,
Алайсыз а — бир да джокълама мени.
Къора да кет, — мени санга айтырым, —
Энди сени хар ненги да айырдым.

Дездемона кетеди.

Мен ишими Кассиогъа берейим,
Сизни ючюн къурманлыкъ да этейим.
Къонакъ деген — келечиди аллахдан, —
Сиз келгенлей, къутулайыкъ палахдан.
Тёрге ётюгюз, Лодовико, ма бери,
Той этейик, танг атхынчыннга дери...

Чыгъыб кетеди.

Л о д о в и к о

Муну таба бонг салдым мен джолуму,
Не эсе да табсызд халы, болуму.
Басым бла да, акъыл бла да айтылгъан
Мавр бумуд? — гяурд тюзюн айыргъан.

Я г о

Ким эсе да хыйны этген болурму? —
Къалай халек тюрленгенди бюгюн бу.

Л о д о в и к о

Акъылы саумуду?..
Сандыракъ эте болурму?..

Я г о

Алай-былай деб айтырча, тюрленген
Заты болмаз, къарайма да, мен билген.

Аллах, кесинг джинн ургъандан, ёзгеден
Сакъла муну, аман къарагъан кёзден.

Л о д о в и к о

Неге ушагъан ишди бу!
Къатынын ургъан...

Я г о

Мындан аман
Джукъ этмейин къойгъаед,—
Буду энди мени анга тилегим.
Тыймай айтдым аууздагъын-тилдегин.

Л о д о в и к о

Быллай заты боламы эди хар къуру,
Огъесе... ол буйрукъ буздуму муну?

Я г о

Чыртда сорма аны этген ишлерин,
Бир да бармайд хапарларгъа ауузум.
Сынарыкъсыз кесигиз да мычымай,
Ол сагъатда ачыкъларсыз болумун.

Л о д о в и к о

Бек къыйналдым...
Яго, тюзю, мен мынга,—
Бу халисин ангыламай тургъаныма.

Э К И Н Ч И К Е Р Ю Н Ю У

Къалада бёлме

О т е л л о б л а Э м и л и я ч ы г ъ а л л а .

О т е л л о

Ишек этер джугъу бармед бийчени?..

Эмилия

Аман затын кәрмегенме ёмюрде.

Отелло

Кассиону биргесине болгъанмыд?

Эмилия

Сора мында ишек этер зат бармыд?

Хар сёзлерин

Эшитиб тургъанд къулагъым.

Отелло

Шыбырдашыб кёргенинг а
болгъанмыд?

Эмилия

Огъай, джарлы,

Былай айтыу джалгъанды!

Отелло

Сени эшикке кыыстагъаны
болгъанмыд?

Эмилия

Болмагъанд!

Отелло

Джумушха да иймегенмед?

Эмилия

Иймегенед.

Отелло

Бу сейирге бир къара!

Эмилия

Тюз болгъанын кёргюзтюрге бийчени,
Шагъатлыкъгъа салама мен башымы.

Сиз айтхан зат айыбды эм гюнахды,
Бош тюесе башынгы эм къашынгы.
Бу сёзлени ким джетдирген эсе, ол,
Кёзюм кёре, узунундан сойлансын.
Адам бетин, тюрсюнюн да тас этиб,
Джылаи кибик, сюркелгенлей айлансын.
Дездемона — юйлюлеге юлгюдю, —
Аккыл болур джерим джокъду сёзюмде,
Мени айтырым: — бийче тюзюу тюл эсе,
Тюз тиширыу джокъду джерни юсюнде.

О т е л л о

Бери чакъыр аны.

Э м и л и я кетеди.

Игитда дейсе, татахыды бу муну,
Джукъ айтдырыр къарыу къайда алагъа,
Хыны этгенинг болса, эрлай чёгелеб,
Эки къолун джаярыкъды тобагъа.
Билебиз-биле сизни халигизни!..

Дездемона бла Э м и л и я
чыгъалла.

Дездемона

Мени чакъыргъанменг, наным?

О т е л л о

Хо. Джууугъуракъ кел.

Дездемона

Не кереклинг барды?

О т е л л о

Сени кёзлеринге
Туура къараргъа излейме.

Дездемона

Не сейирди сора бу?

Отелло

(Эмилиягъа)

Къаты эт да тышыбыздан эшикни,
Бир кесекчик кечине тур эшикде.

Эмилия кетеди.

Дездемона

Сени аллынга тобукъланыб тилейме,
Не болгъанды, айт, — не затды сезгенинг?
Джашауубуз аман тюшге бурулду, —
Сёзле туююл, окъладыла сёзлеринг.

Отелло

Кимсе сен?

Дездемона

Сени юй бийгенг...
Ёмюрлюкге керти боллукъ эрине.

Отелло

Бедишликге къоймагъанма атынгы,
Деб бусагъат эталлыкъмыса антынгы?

Дездемона

Ант этеме, аллах кеси шагъатды!

Отелло

Ол а сени бедишликге санайды.

Дездемона

Не бедишлик?..
Ким бла кёргенд, къалайда?!

Отелло

Огъай, наным!.. Къора энди.
Думп болуб кет къатымдан, —
Ёмюрлюкге айырылдым къатындан.

Дездемона

Мынга къара! Ёлесе да къатыдан, —
Нек тыхсыйса, айт бери, не болгъанды, —
Менмеми да джарсыуунгу чуруму?
Атамды деб сени мындан чакъыртхан
Аллай оюмму къыйнайды джанынгы?
Ким биледи, алай эсе да ариу...
Тёзейик биз, —
Тёзмез кибики джокъ къарыу.

Отелло

Мен аллахха ассы болгъан болурма,
Ол мени джакъсыз башыма къыйынлыкъ
Тёксюн, бир да тёгалгъанын аямай, —
Аны ючюннге тюлдю саным къыйыллыкъ.
Джюрегинги бедиш буууб, хар кимден
Къоркъа-юрке айланган да бир башха.
Аны ючюн да тебмез эдим эсимден,
Безмез эдим башымдан да мен бошха.
Темирни да боллукъ эдим юзерге, —
Ма мынга уа болалмайма тёзерге:
Джашауунгда эм багъалы затынги
Джюрегинге тургъанлайынга къысдырыб,
Санларынги сылай келиб, акъырын,
Джылан кибики, уруб кетсе къысылыб,
Не этгин да ол сагъатда, — айтчы бир?!
Мени къанымда боркъулдаб ургъан,
Джарсыу кюнюмю къууанчха бургъан

Чокъуракъ кѣзлеу дынг тохтаб къалса,
Ичи бокъланыб, хырыудан толса,
Не этгин да ол сагъатда, — айтчы бир!
О мени тѣзюмюм — кѣкню мѣлеги, —
Джаханим отха терк бурул энди.

Дездемона

Манга ышаниганлай тура болурса?

Отелло

Айхай да...

Этни юсюне иссиледе, джай,
Ырхыз салгъан чибингеча,
Ышанама ма алай.

Тыш сыфаты, гокка хансча, дуу джана,
Иш джаны уа — къуру эшек чыгъана,
Не ючюн туудунг, не ючюн туудунг, —
Айт бери!..

Дездемона

Ах, мен хариб, неди гюнахым мени?!

Отелло

Джюрегими къара ырхым этерге
Дебми туудунг, акъ къагъытча, акъ болуб.
Айтайыммы, орам къахме, мен сеннге
Нек джанама, нек турама арт буруб...
Ачылмайды айтыргъа да ауузум,
Уялгъандан, отча, къызады бетим.
Не зат бла джууарыкъса тамгъангы, —
Къара ырхым болуб бошагъанд этинг.
Сени кѣрсе, кюн ашыгъад батаргъа,
Ай да базмайд джарытыргъа кечени,
Хар адамгъа къучакъ керген калак джел,
Ол да тенгнге санамайды, бил, сени.
Сен а, къахме, атыб бетни-уятны,
Джюрегимде къан къазанла къайнатдынг.

Дездемона

Аллах бирди,
Боппа-бошду айтханынг!

Отелло

Айланма тюлмюсе да?

Дездемона

Файгъамбар бла, аллахынг бла тилейме,
Айтма манга быллай сыйсыз сёзлени.
Джети джукълаб, акъылыма келмегенд
Ийнакъларгъа бир кесингден ёзгени.

Отелло

Къахме тюлмюсе?!

Дездемона

Андан эсе ашхы эди ёлгеним! —
Къалай айтдынг манга быллай сёзлени...

Отелло

Ийнанмайма.

Дездемона

Аллах, кесинг болуш!

Отелло

Мен терсме сора...
Сен да, къалгъанлача,
Венециян орамланы къыдыргъан
Къызладанса деб, ол акъылед мени
Джюрегими тебдирген
Эм къыздыргъан.

К ъ ы ч ы р ы б.

Кел энди сен, туракълама эшикте,
Кёб сакъладынг босагъаны юсюнде.

Э м и л и я киреди.

Тюз этгенсе, санга айтама, — эсде тут,
Эркинсе сен иш хакъынгы дауларгъа,
Муну ал да, эштгенинги ичге джут, —
Мен бир кесек айланайым хауада.

К е т е д и.

Э м и л и я

Не болгъанды,
Бийче джарлы, о хахай,
Нек кетгенди
Бетинг-къутунг ма былай?

Д е з д е м о н а

Тюшюмдеча болгъанма.

Э м и л и я

Нек алынады бу?

Д е з д е м о н а

Ким?

Э м и л и я

Джюйюсханнга айтама.

Д е з д е м о н а

Джюйюсханынг кимди сени?

Э м и л и я

Сизники ким эсе...
Меники да — ол.

Дездемона

Джокъду мени джюйюсханым-затым да...
Эмилия, джукъ да сорма, къой да олтур,
Къарыу джокъду сѣлеширге, джыларгъа,
Кючлю тукъум тюрленгенди бу манга.
Неди амал,— кюрешейим чыдаргъа...
Бююн бизге орун салсанг ингирде,
Тойгъа джайгъан джабыуунгу джайарса...
Ягону сен бери бир чакъыр.

Эмилия

Бийче, этдинг кѣлюмю такъыр!

Кетеди.

Дездемона

Саугъа алдым...
Бек ашхы болду!
Не аманлыкъ этдим экен аллахха,
Къалары кирик башым быллай палахха.

Яго бла Эмилия кетелле.

Яго

Не болгъанды?!
Чакъырдыгъызмы, бийче?

Дездемона

Хапарым джокъду... Сабийлеге уллула
Керегелле джумушагъыракъ болургъа.
Бек къыйналдым, тоба, аллах хакъына...—
Сабийме мен, билсе, аны къатында.

Яго

Не болгъанд да?

Эмилия

Бир эштгеенг айтханларын сен аны,
Быллай затха кимни джетсин чыдамы:

Кесеу болад суймекликни чырагъы,—
Ат-бет атаб, уллу дауур чыгъарды.

Дездемона

Бир айт, Яго,
келишемид бу манга?

Яго

Не зат?

Дездемона

Бусагъатда Эмилия айтхан ат...

Эмилия

Къахме дейди!
Былай сёзю — аманлыкъчы, уру да
Айталлыкъ тюлд, бети джетиб, къуру да.

Яго

Нек тебгенди аллай бир?

Дездемона

Башыма джыялмайма... аллах бирд,
Гюнахымы болмагъаны белгилид.

Яго

Джыламагъыз.
Къайдан чыкъды бу къайгъы?!..
Бу сёзлени эштиргеми айланад,
Юйюн атыб, бу адамгъа тагъылыб,
Муну орнуна кесинг тюшюб бир кёрчю,
Не этсин да, джыламайын тыгъылыб?!

Дездемона

Джазыу болур, эшта.

Я г о

Уялса эди уа...
Ким кьаргъады эке?

Д е з д е м о н а

Быллай ишге тюлме бирда мен эрке!
Аллахды билген...

Э м и л и я

Ма кёрюрсюз, ма бу сылыкъ сёзлени
Ким эсе да бир онгмагъан, кесини
Къанлы ишлерин бардырыргъа къаныгъыб,
Аны ючюн кюрешгенди, къадалыб...
Ассагъыз да, ма буд мени айтырым,—
Джокъду бир да айтханымдан къайтырым.

Я г о

Къалай болад аллай адам дунъяда?..
Телинге силдеме сен былайда!

Д е з д е м о н а

Аллай адам бар эсе,
Кеч, аллахым, сен аны.

Э м и л и я

«Кеч» де да тур, мёлек бол да хар неге, —
Къой аланы суйгенлерин этмеге, —
Нек аяйса хар кимни да быллай бир, —
Керек джерде ачыулана, джана бил,
Айтсын энди — кимди джюрюген мынга.
Нек чыгъарад асыл атын аманнга.
Тоба болсун, ким эсе да бир мутлах
Тил бергенди, не этейик, о аллах!
Ол пасыкъны, ызлаб барыб ызындан,
Тогъусам да тоймаз эдим къанындан!..

Я г о

Къычырма, муну!

Э м и л и я

Аллайланы — сыртларын от чакъдырыб,
Тыйыншлыды терлетирге чабдырыб,
Отелло бла айланады деб манга,
Ма сени да къойгъан элле шашдырыб.

Я г о

Къора къатымдан, сен сылыкъ!

Д е з д е м о н а

Яго, джарлы, юретсенг а сен меннге, —
Не зат бла джетейим да кёлуне.
Эрим манга алгъын кибик болурча,
Кёкюреги эркин уруб, солурча.
Барыб, анга бир-эки сёз айтсанг а,
Тобукъланыб ант этеме къатында,
Аллах уруб, этиб къойсун кюл-кемюр,
Болгъан эсе ишекли зат къанымда.
Ол эркинди суйгенича этерге,
Мен а аны — унуталлыкъ туююлме.
Кетмез ючюн аны башындан туюю,
Минг ёлюмге барлыкъма мен ийилмей.
Аман кёз бла къарай эсе ол манга,
Хазырма де, бусагъатдан ёлурге,
Билдир анга, — джукъланса да джашауум,
Суймеклигим джукъланныкъ тюлд ёмюрде.
«Къахме!» — деген элияча бир сёздю, —
Шыбыла кибик кюйдюреди этими,
Дунияны ырысхысын берсенг да,
Башха адамгъа ауушдурмам эрими.

Я г о

Къыйналмагъыз, энди, бийче, бошуна,
Хар не зат да къайтырыкъды орнуна.

Неге эсе да джюреги бек кыйналыб,
Аны ючюн айланады алыныб.

Дездемона

Аллах алай этге эди онгуна!..

Яго

Ийнаныб кьал, бийге, джаным, сен анга.

Къодучу къобуз эштиледи.

Белги берилди.

Къоюгъуз энди

Мындан ары къайгъыны —

Барыгъыз да къошулугъуз алагъа,

Венециан келечиле келелле.

Заман джетди ашха, суугъа къараргъа.

Дездемона бла Эмилия кетелле,

Родриго киреди.

Къалайды чот, Родриго?

Родриго

Сени меннге бир да

Болушханынгы кёрмейме мен...

Яго

Нек дегенлигингди?

Родриго

Кюн сайын сен мени алдаб,

итликден итликни этиб бараса.

Болду! Энди алай боллукъ тюлдю.

Андан сора да сени бюгюннге дери

ишлеринги кечерикмеми,

къаллыкъмамы, —

ол да блгисизди!

Я г о

Бери бир тынгыла манга.

Р о д р и г о

Асыры кёб тынгылагъанма санга!
Сени этгенинг айтханынгы тутмайды.

Я г о

Тюз айтмайса.

Р о д р и г о

Тюз айтама,
айтдырмай къоймай эсенг,
Асыры ачы тюзлюкдю.
Мен болгъанымы бошадым.
Дездемона ючюн деб санга
джойгъан ачхамы джартысына
мёлек къызны огъуна
терилтирге боллукъ эди.
Ол саугъаланы алгъан сагъатында
умут этдиргенди дей эдинг...
Андан бери къаллай бир заман озду,
джукъ тюрленмейди.

Я г о

Адам неге юренмейди?!

Р о д р и г о

Буду мени шашдыргъан:
Сен джаламиш болурмуса,
деб келеди кёлюме.

Я г о

Анга къара, телиге!..

Родриго

Айтдым шойду да, не телиликди бу?!
Дездемонагъа тарыгъырыкъма барыб.
Ол саугъаларымы къайтарса,
кесими бу тели акъылымы къоюб,
сокъураныу бла булджурукъма.
Бермесе уа, —аланы толу багъаларын
сенден сыдырлыкъма.

Яго

Айтханымы тындырлыкъма.
Бошадыгъызмы айтыб?

Родриго

Айтханымы этген да этерикме.
Хо.

Яго

Аха! Джебегинге джетдими?
Мындан ары сени юсюнгден
иги сагъыш этерге боллукъма.
Къолнугу бер, Родриго!
Тюзюн айтдынг.
Бир сёзю къалмай тюздю.
Алай болса да, сеннге
менича джан аурутхан адам
табыллыкъ тюздю.

Родриго

Кёрюнмейди не эсе да ол зат.

Яго

Энтда тюзсе сен. Кёрюнмейди...
Ийнанмагъанынгы да тюз этесе манга.
Алая, кел, ачыкъ селешейик, Родриго.

Сен кертда манга
бюгюн кёрюнгенингча эсенг,
Таукеллигинг бла
ётлююгюнг бар эселе,
ма бюгече кёргюзт.
Экинчи кечесинде уа Дездемона
сеникн болмай кьалса,
мени орамда тут да кес!

Р о д р и г о

Белюрчады мынга эс...
Алая кьаллай иш берликсе?
Арты табсыз болмазчамыды?

Я г о

Венециядан келген буйрукьгъа кёре,
Отеллону орнуна Касио салынады.

Р о д р и г о

Тюзмю айтаса!
Сора Дездемона бла Отелло
Венециягъа кьайталла, — алай?

Я г о

Огъай...
Ол Мавританиягъа кетеди.
Бир чырмау чыкьмаса,
Дездемонаны да биргесине элтирикди.
Ачыкь этиб айтсакь,
Кассиону чотдан чыгъарыргъа керекди.

Р о д р и г о

Муну кьалай ангыларгъа боллукьду?

Я г о

Ангыларынг а,— аны башын эзиб,
Отеллону орнуна
кирмезча этерге керекди.

Р о д р и г о

Менми этерге керекме аны?

Я г о

Сен кесинге игилик излей эсенг, хо!
Бюгюн ол бир къыз бла олтурлукъду.
Мен да боллукъма анда.
Кассио алкъын
кесини кёлтюрюлгенин билмейди.
Тюберге сюемисе анга?
Алай эсе, мен аны онеки сагъат бла
бир сагъатны арасына дери тыяйым.
Сен ол сагъатда чаб анга.
Мен къатынгда боллукъма,
экибизни хорлаяллыкъ тюлдю ол.
Ауузунгу нек ачаса?...
Джолда мен санга аны юсюнден
аллай затла айтырма, —
Кесинг огъуна чабарыкъса
ёлтюрюрге сен аны.
Меннге кеч болады. Кел!

Р о д р и г о

Да кел.
Сени ызынгдан барайым таукел.

К е т е л л е.

Ю Ч Ю Н Ч Ю К Е Р Ю Н Ю У

Къалада башха бёлме

Отелло, Лодовико, Дездемона,
Эмилия эмда аскер
бёлек кёрюнелле.

Л о д о в и к о

Къоюгъуз, ашырыб кюрешмегиз.

О т е л л о

Огъай. Мен да бир кесек джюрюйюм.

Л о д о в и к о

Сау бол, бийче, сыйлагъанынг ючюн...
Ашхы кечели къалыгъыз.

Д е з д е м о н а

Сиз бизни — суйген къонагъыбыз...

О т е л л о

Дездемона!

Д е з д е м о н а

Не?

О т е л л о

Бар да джат.
Бусагъат келейим мен.
Эмилияны бошла.

Д е з д е м о н а

Болсун, джюйюсханым.

Отелло, Лодовико эмда аскер
кетеди.

Э м и л и я

Къалайды чот?

Ол джарыгъанча кёрюндю дейме...

Дездемона

Бюгюн бошса, Эмилия, башынга,—
Бар да къара ашарынга-ашынга.

Эмилия

Нек сора?

Дездемона

Алай айтыб кетди манга Отелло...
Кечеги кёлегими чыгъар да бери,
Хайда, сау къал, тамблагъа дери.
Этмей къоймайд ол ышаннга алгъанын, —
Боллукъ тюлдю этмей аны айтханын.

Эмилия

Кёб игиед тюбемесенг сен мынга.

Дездемона

О, къалай айтдынг сен манга алай!
Мен аны аллай кемсиз
Сюе тургъанлай.
Ма былайымы бир ычхындыр, марджа...
Ачыуу да къууанч кибик кёрюнед.

Эмилия

Сиз айтханча джарашдырдым орунну.

Дездемона

Сенден алгъа тюшсе манга ёлюрге,
Бу джабыуну кебин этиб бёлерге
Унутмазса,— осуятым буд сеннге.

Эмилия

Тоба дегиз...
Хош туююлме сёзюнге, —
Къалай айтасыз алай!

Дездемона

Джумушчусу бар эди да анамы,—
Варвара деб, алай эди аты аны.
Аны бла джюрюй келиб бир джелбаш,
Къойгъанед да кетген эди, джарлыны.
Аны джырын унутмайма бюгюн мен, —
Джюрегими макъамына келишген.
Ол суюед мыдах кюуюн бусакъны,
Еле туруб, джырлай кетди ол аны.
Аны джырын не эсе да бюгюнлю,
Унуталмай ашырдым сау кюнюю.
Джаягъыма тиреб эки къолуму,
Джырлагъанча кёрюнеме мен муну.
Хайда энди, кеч болгъанды, кете кир...
Не этсем да, энди манга боллукъ бир!

Эмилия

Кечеги кёлегинги берейимми?

Дездемона

Огъай, керек тюлдю...
Энтда ма бу тюйреуючню ары ал да...
Лодовико джарагъан джаш кёрюндю.

Эмилия

Суу-суратча!

Дездемона

Эригик тюлсе аны бла.

Эмилия

Мен Венецияда бир тиширыуну билеме да,
ол — аны эринлерине
кесини эрнин тийирир мадар табса,
сау Палестинаны джаяулай ауларгъа
огъай дерик тюл эди, тоба.

Дездемона
(джырлайды.)

Ол хариб кыызчыкъ, кёкен тюбюнде,
Джарны къатында кыысылыб турад...
Джырлайыкъ, тенгле, бусакъны юсюнден,
О бусакъ, бусакъ, кёксюлдюм бусакъ,
Ексюз кыызчыкъны халы алайды,—
Кёк бла этеди джашыртын ушакъ,
Къая да эриб, анга джылайды,
О бусакъ, бусакъ, кёксюлдюм бусакъ.

Болгъанны ары джыя кирнш, хайда,
Бусагъат джетеди ол...

Эшнк къагъылад!

Эмилия

Джелди ол...

Дездемона
(джырлайды.)

Аны кылыгъын мен терслемейме,
Баргъанлыгъына джыламукъ бурчакъ.
Кесим терсме да, джукъ эслемейме.
О бусакъ, бусакъ кёксюлдюм бусакъ.
Джылама дейди, ол кёл этеди,
Къарайды таукел — кёзюнде ийнакъ.
Сен да менича хауле бол дейди,—
О бусакъ, бусакъ, кёксюлдюм бусакъ.

Ашхы, бар, энди. Къууанч бла тюбейик.
Не эсе да сол кёзюм да секиред, —
Джыларыкъ болурма эшта, мен.
Кёз джашларым баш энишге седиреб...

Э м и л и я

Къой, а къыз, алай айтма..

Д е з д е м о н а

Аллай ышан барды... Унутма!..
Эркишиле, ах, эркишиле, эссизле!
Эмилия, бир айт, эрли тиширыуну
Хауле айланыргъа келликмиди эсине?

Э м и л и я

Аллайла да тубейдиле, — бетсизле!

Д е з д е м о н а

Огъай! — дунияны мюлкюн бергеннге да.
Эталлыкъменг сен алай?..

Э м и л и я

Сиз а?..

Д е з д е м о н а

Аллахны аллында ант этеме,
Эталлыкъ тюлем!

Э м и л и я

Аллахны аллында мен да — огъай, тоба!
Таша джерде уа — этдим да сирелдим.

Д е з д е м о н а

Не дединг? Эринги алдаб?!

Э м и л и я

Дунияны мюлкюн бергеннге?!
Ойнагъанмы этесиз, а къыз-джарлы,
Бир джангылышчыкъ ючюннге —
Сау дунияны берселе!!!

Дездемона
Кёлюнг бла айтмайса, огъай!
Эталлыкъ тюлсе сен алай.

Эмилия
Тоба, кёлюм бла айтама!
Кесим ауарыкъ эдим да,
Кесим къобарыкъ эдим.
Тюсю, бош затчыкъла ючюн,
Мен быллай атлам эталлыкъ тюл эдим...
Сау дуния ючюннге уа!
Эрибизни бир кесекчик чёкдюрюб,
Тау башлагъа кёлтюрюб,—
Андан сора — чыгъарсакъ,
Аны ючюн алагъа не боллукъду сора?

Дездемона
Джер къабайым, берсенг бютеу аламны,
Алдаяллыкъ тюлме, бир да адамны.

Эмилия
Сиз ангылаймысыз:
Бютеу дуния сизники болса,
гюнахыгъыз да аны бир тюлчюгю
болуб къаллыкъ эди.
Хар ненг да джарашхандан сора
аны къайры болса да
юрдюнг да джибердинг.
Не гюнахы барды аны?!

Дездемона
Аллай адам джаратылгъан болмаз, — къой!

Эмилия
Ой-ой-ой!
Къаллай бир скойсегиз да табыллыкъдыла.

Джаныгъызны бош къыйнайсыз.
Аллайла джетишедиле, къоркъмагъыз...
Къатынланы гюнахлары — айтырым, —
Башланады эрлеринден аланы:
Не сансызлай къояды ол къатынын,
Не ызындан айланады башханы.
Айтханларым экиси да терс эсе,
Сора эри келепенди асыры.
Аллай эрни тубандады хар неси.
Дуниясын ишекликде ашырыр.
Бир къауумла унукъдуруб бийчесин,
Джашаталла джыламугъун ашата,
Халкъ аллында ариу тутуб кеслерин,
Хар итликни этедиле ташада.
Эркишиле эслесинле бир кесек,
Тюлбюз биз да теличикле, тумакъла.
Биз да джанбыз, джангы затны кюсеген.
Бизде да бард аууз эмда къулакъла.
Эркишиге ачы, неда тузлу зат,
Ма бизге да ачы болуб кёркнед,
Тиширыуу — юйде сакълай къакъ болад,
Ол а джатад башха къызны тёрюнде,
Анга керек бизге керек тюлмюдю, —
Сюймейбизми татлы затны къабаргъа?!
Бир тынгыла, — айтханларым тюзмюдю, —
Ёч тюлмюдю ким да джангы «хапаргъа!»
Огъай, тоба, былай бла боллукъ тюлд,
Тюлбюз биз да ма аладан сезимсиз,
Былай эте башласала — аллах бирд, —
Болаллыкъбыз аладан да джелимсиз...

Д е з д е м о н а

Ашхы кечели.
Мени акътылым а башхады.
Эсен бол!..

БИРИНЧИ КЕРЮНЮУ

Кипр. Орам.

Яго бла Родриго чыгъадыла.

Яго

Ары бугъун, чыгъарыкъды бусагъат,
Эрлай анга кылычынг бла мыллык ат.
Бир да къркъма, мен къатынгда турлукъма,
Джангылычынг болса, тюзге бурлукъма.
Къызкъачханнга джетгенд ишни ахыры,
Тюзюне сюр энд башынгда акъылны.
Джокъду бизге башха мадар табыллыкъ, —
Не хорладыкъ, не кесибиз джабылдыкъ.

Родриго

Табсыз тюше,
Къачыб кетме, ахырсы.

Яго

Бир да къркъма.
Бугъуна кир сен ары.

(Бир джаякълаб кетеди.)

Р о д р и г о

Елтюрюрге бармайд кьолум, алая,
Не этейим, Яго мени терилтед,—
Я аллахым, кечмеклик сал, тилейме,—
Бу дуня бир адамын тас этед...

(Колонканы артына бугъады.)

Я г о

Родригону сыладым да «битгенин»,
Къозгъаб кьойдум, — билмейди не этгенин.
Бу анымы, огъесе ол мунуму,
Алай болмай, экиси да кьурурму?
Къалай-алай болса да бек игиди,
Экиси да бир тонгузну тюгюдю.
Родриго ёлтюрюлмей, кьалса сау,
Биягъынлай ачарыкъды ачха дау,
Ол себебли сау кьалыргъа боллукъ тюлд;
Кассиону болса кьалгъан тёреси,
Мен теблендим, ол мийикге ёрледи.
Огъай, огъай, боллукъ тюлдю былай да.
Алай болса, юйюм кьуруду мени —
Мавр анга айтырыкъды хар нени,
Огъай, Яго, айтма бир да, эки да.
Ма-а чыкъды...

К а с с и о к ё р ю н е д и .

Р о д р и г о

Олду-ол, ёлюм санга, джаламиш!

(Кассиогъа атылады.)

К а с с и о

Кертиси да боллукъ эдим ёлюрге,
Ма бу кюбе болмай кьолса биргеме.

Сен къалайса, бир кёрейим энди мен,
Эркексе сен, — алай къутулуб кетсенг!..

(Уруб Родригону джаралы этеди.)

Р о д р и г о

О, бошалдым мен!

Яго, чартлаб чыгъыб, артындан джетиб
Кассиону бутуна кылычны сугъады.

К а с с и о

Ма менден да бошадыла, о хахай!
Ёмюрлюкге сакъат болдум энд былай...

(Джыгъылады.)

Теренден Отелло кёрюнеди.

О т е л л о

Кассиоду кычыргъан!..
Яго борчун толтурду.

Р о д р и г о

О, мен пасыкъма!

О т е л л о

Тамам да кесиди.

К а с с и о

Чыракъны! Дохтур! Болушлукъ!

О т е л л о

Олду-ол!..

Намыс ючюн, тюзлюк ючюн, сый ючюн,
Яго джукъдан турлукъ тюлдю артына.
Мен да мындан юлгю алыргъа керекме, —
Керти болуб джашар ючюн антыма.

О кѣанкѣазчыкѣ, кѣымыч кириб нанынга,
Боялгѣанды сени ючюн кѣанына.
Энди сен да аны ючюн ёлюрге
Хазырмыса, — кѣалай келед кёлюнге?
Менде уа, бил—боллукѣ тюлдю кечмеклик,—
Бир кѣарамай ашырлыкѣма кёлюнге.

Кетеди.

Лодовико бла Грациона
чыгѣалла.

К а с с и о

Джаны болгѣан киши джокѣмуд шахарда,
Кѣайдадыла кѣарауулла, башхала...
Бери чабыгѣыз! Дженгил!

Г р а ц и а н о

Не эсе да бир зат болду...
Бу ачы кѣычырыкѣгѣа кѣара!

К а с с и о

Болушлукѣ!

Л о д о в и к о

Эшитемисиз?

Р о д р и г о

О пасыкѣ!

Л о д о в и к о

Бир адамча кёлюннгенликге бизге,
Была талай адам бардыла,—эсле!
Хыйлалыкѣгѣа эте болурла алай,
Тонар ючюн, кѣатларына баргѣанлай.

Родриго

О марджала!
Къара халек болгъанма!

Лодовико

Эшитдигизми?

Яго къолунда чырагъы бла чыгъады.

Грациано

Ма-а, чыкъды, ким эсе да,
Бир сауутлу.
Кийиннгени кёрюнеди
Джарты-къурту.
Кимди кычыргъан?..
Ким излейди болушлукъ,
Къайда ёлген, кырылгъан?!

Лодовико

Билмейбиз, къайдам.

Яго

Сиз эшитмедигизми?

Кассио

Бери!
Бери, аллах ючюн, болушугъуз!

Яго

Не болгъанды?

Грациано

Мен биреуге ушатама ма муну,—
Болушчусу болур, дейме, Маврны.

Яго

Сен ёл энди бычакъдан, —
Джан алычу Азраил!

Родригогъа къаманы сугъады.

Родриго

Сатлыкъ Яго!
Къан ичген парий!

Яго

Къарангыда бычакъ сугъуб биреуге, —
Къутулургъа къалай келди кёлюнге?
Къайдадыла адамла да сахарда,
Муну кёрген джетмезми да пашаргъа?!
Сиз а кимсиз, не сакълайсыз былайда?—

Лодовико

Иги къарагъыз.

Яго

Лодовико, сизмисиз?

Лодовико

Менме.

Яго

Кечигиз деб тилейме...
Кассиогъа тонаучула чабхалла.

Грациано

Кассиогъамы?

Яго

Къалайса?

К а с с и о

Бутумдан бошагъалла.

Я г о

О сыйлы аллах! Чыракъны.
Кёлегим бла байлайым.

Б и я н к а чыгъады.

Б и я н к а

Кимед кычыргъан?
Не болгъанд?

Я г о

Ма бу эди.

Б и я н к а

Мени Кассиом!..
Кассиом мени, Кассиочугъум!

Я г о

Эл уялтмагъан къахме!
Кимге ишеклисе?

К а с с и о

Кишиге да.

Г р а ц и а н о

Къалай аман болду, лейтенант,
сизни былай табсыз халда кёргеним.
Сизни излеб айланаем эртденли.

Я г о

Къумач кесек келтиригиз байларгъа,
Байлайыкъ да, терк элтейик къараргъа.

Б и я н к а

Оу, мен хариб, эсин ташлады!.. Кассио!

Я г о

Бу къахме да, ишек джокъду, аладанд...
Къайда энди,— узатыгъыз чыракъны,
Кимди экен ол ёлген а — тинтейик,
Андан сора ачыкъларбыз хар затны.
Тохтачыгъыз, мени тенгим Родриго
Болур дейме, Ах, не этейим, олду-ол!

Г р а ц и а н о

Венециячы Родригому?

Я г о

Тамам да кесиди.
Сиз аны таныймысыз?

Г р а ц и а н о

Хо... Таныйбыз!

Я г о

Кечигиз. Грациано, сизмисиз?
Бу пелах иш алгъанды да эсими,
Къарангыда эслемедим мен сизни.

Г р а ц и а н о

Кёргениме къууанчлыма.

Я г о

Хы, эс джыйдынгмы, Кассио?
Бир элтир зат келтирсегиз а бери.

Г р а ц и а н о

Родригомуд керти да бу?

Я г о

Олду!..

Къайда, ары бир салайыкчы муну.

Носилкагъа салалла.

А, марджала, тутугъуз да акъыртын,
Юйлерине бир элтигиз факъырны.
Мен эрлайна чабайым да, бусагъат
Ызыгъыздан джетдирейим дохтурну.

(*Биянкагъа*)

Бийче, санга кыйналыргъа джарамайд...
Джюйюсханла, тынгылагъыз, бу ёлюк
Тенгим эди, юлюш этер джюрекден.
О Кассио, бир айтыгъыз, тилейме,
Не зат болду сизни былай тюбетген?

К а с с и о

Соруунг бла алма мени онгуму.
Танымайма, ким эсе да, мен муну.

Я г о

(*Биянкагъа*)

Агъарыбса!... Къоратыгъыз ёлюкню.
Джюйюсханла, — эс ташларгъа керек тюлд.
Къарачыгъыз бет къутуна бу къызны,
Мындан чыкыгъан болурму экен бу итлик.
Узаймайын хар не зат да билинник
Болур, эшта, — болгъанды бу илгизлик.

Э м и л и я к е л е д и .

Э м и л и я

Не болгъанды? Не болгъанды, Яго?

Я г о

Кассиогъа Родриго бла башхала
Чабхалла да къарангыда-ташада,
Кассиоу этгендиле джаралы,
Родриго уа — джан бергенди, зауаллы!

Э м и л и я

О, джарлы Кассио! О, хариб Родриго!

Я г о

Саякълыкъны арты, ма-а, не болду!..
Сорчу бир Кассиогъа :
Бюгюн ким бла олтургъаненг де да...

(Биянкагъа)

Титиреймисе? Не айтаса энди?

Б и я н к а

Аны ючюн нек титирейме?!
Ол мени бла эди...

Я г о

Сени бла?! Сора сени тутаргъа керекди.

Э м и л и я

Уялмагъан, къахме!

Б и я н к а

Къахме тюлме,
Къалгъанлача тиширыума ма мен да.
Сени уа —
Къычырыкъдан ишленибди хар ненг да!

Э м и л и я

Бу озгъунлукъну кёремисе?!

Я г о

Джолдашла, келигиз, энд барайыкъ,
Кассиону джарасына къарайыкъ.

(Биянкагъа)

Келигиз, хапарынгы айтырса анда...
Эмилия, кёгюрчюнюм, къалагъа
Эрлай чаб да, хапар билдир алагъа.

(Бир джанына)

Алгъа!

Минг-минг шукурла ма бюгече кечеге,
Не кёлтюрюр, неда — джутар ичине!..

К е т е л л е.

Э К И Н Ч И К Е Р Ю Н Ю У

Къалада отоу.

Дездемона орунда. Чыракъ да джана.

О т е л л о киреди.

О т е л л о

Алайд борчум, алайд борчум, къыйынды бек,
Къабыр кибиш шыкъыртсызды тегерек.
Къызла кибиш къубулушхан джулдузла!—
Бетим джетмейд бу бедашни айтыргъа.
Къолум бармайд акъ этине тиерге,
Къалай болсун муну къанын тегерге.
Алая бу тыйыншлыды ёлюрге,
Къара тамгъа къалмаз ючюн ёмюрге.

Джау чыракъны джукълатханлай, бусагъат —
Дагъыда ол джанарыкъды олсагъат.
Бу мѣлек а, айырылса джанындан, —
Емюрде да джанарыкъ тюлд джангыдан.
Тамырындан юзюлгенлей гокка ханс,
Учду, кюйдю — дуниядан болду тас.

(Дездемонаны унна этеди.)

О къудурет! Биягъынлай турады,
Солууундан джандет тылпыу урады.
Энтда солу, энтда солу, — алай эт,
Джылыуунгу мени эрнимде къоя кет.
Ма бусагъат буайым да акъыртын,
Сюймекликден кюйюб кетсин акъылым.
Ахыр кере, ахыр кере бай этиб,
Санларынгы ийнакълайым, тюзетиб.
Кѣз алдайды ариулугъу къаныны,
Нюр джанарыкъ болур, эшта, къабыры.
Ахыр кере кысайым да къойнума,
Джылай-джылай узалайым бойнунга...
Ах, уянды да къалды!...

Дездемона

Сенмисе, Отелло?

Отелло

Хо, Дездемона.

Дездемона

Джатмаймыса бери?

Отелло

Джата туруб табынганменг,
Дездемона?

Дездемона

Хо, мени багъалым.

Отелло

Кечилмеген гюнахынг кьалгъан эсе,
Энтда табын...

Дездемона

Айтырынгмы бар эди...
Отелло, джаным...

Отелло

Дженгил кьурал. Мен кьарамай турайым...
Сени юсюнгде гюнахларынг тургъанлай
Къатылырча, пасыкъ тюлме туура алай.

Дездемона

Мени юсюмденми сёлешесе, Отелло?

Отелло

Хо. Сени юсюнгден.

Дездемона

Аллах, джазыкъсын!

Отелло

Амин аллах!

Дездемона

«Амин аллах» дединг эсенг манга сен,
Къоярынга ийнанама сау-эсен.

Отелло

Гм!..

Дездемона

Ташла кибик, тиедиле сёлзлеринг,
Чархла кибик, бурулалла кёзлеринг.

Сени аллында гюнахсызма сабийча,—
Болгъанмыды терслигими кӛргенинг?
Аллах, сен бирсе...

Отелло

Гюнахларынгы сагъышын эт!

Дездемона

Бир гюнахым барды джангыз юсюмде,
Ол да — таза суймеклигимди сеннге!

Отелло

Ма аны ючюн керексе сен ёлюрге.

Дездемона

Игимиди — суймеклиги ючюннге,
Толу базыб къарыууна, кючюне,
Терсин-тюзюн ёлчелемей базманны,
Къагъыб алыб айыбларгъа адамны.

Отелло

Сёлешме!

Дездемона

Тохтадым...
Не болгъанын бир айт...

Отелло

Саугъа этген джаулугъуму тоюнга
Кассио бла бургъанса сен оюннга.

Дездемона

Огъай, джаным, тюз туююлдю айтханынг,
Андан эсе, игид джерни къабханым!

Отелло

Алдатханса сен шайтаннга кесинги,
Табын энди, тобагъа бур эсинги.
Тюшгенсе сен энди ёлюм төшекге...

Дездемона

Къачан болса да тюшерикбиз биз анга.

Отелло

Огъай, къачан болса да тюл,
Ма бюгече тюшериксе сен анга, —
Саулугъунгда табыныб къал къадаргъа.
Дыф да деме, мен барын да билеме,
Мадар джокъду санга саулай къалыргъа.

Дездемона

Алай эсе,
Аллах, кесинг джазыкъсын...

Отелло

Амин дейме,
Гюнахларынг къорасын.

Дездемона

Сени аллынгда джокъду мени терслигим...
Кассиогъа ауруду эсе джюрегим,
Инджилгеннге болушургъа излеб, ол
Мурат бла айланганма салыб джол.

Отелло

Ма мен кесим кёрдюм анда джаулукъну, —
Алдагъанынг таш этеди джюрекни...
Джаиынги алыб — джаханимден джанынги
Къутхарыргъа болдум энди керекли.

Дездемона

Джаулукъ сора къайда эсе да табылгъанд, —
Ант этеме къабыры бла анамы.
Кесине сор, эштирсе, не айтханын, —
Кишиге да бермегенме мен аны...

Отелло

Ол айтырын эртде айтыб бошагъанд.

Дездемона

Не айтханд?..

Отелло

Сени бла саякълыгъын!

Дездемона

Зийна айлангандымы дейди?!

Отелло

Хо.

Дездемона

Чий ётюрюк!

Ол къайтарыб айталлыкъмыд да энди?

Отелло

Керги айтаса, айтмаз джерге тюшгенди.
Яго аны сёлешмезча этгенди.

Дездемона

Къоркъгъан къоркъууума тюшдюм,
кертиси да, ёлгенмиди Кассио?..

Отелло

Тюгю сайын бир джашауу болса да,
Бюгюн анга болушмазед бири да.

Дездемона

Ах, мен джазыкъ!
Бу пелахха бир къара,
Гюнахсызлай кетиб барад къабыргъа.

Отелло

О айланма! — айыб тюлмюдю санга,
Аны ючюн мени аллымда сарнаргъа!

Дездемона

Амал джокъду
Энди бизге джашаргъа,
Елтюрме да,
Къайры суйсенг, ары ашыр.

Отелло

Бедишлик, ёлюм да азды санга!

Дездемона

Тамблагъа дери бир тёз...
Бюгечечикни бир чыда...

Отелло

Демлеширге!

Дездемона

Джарым сагъатчыкъны!

Отелло

Огъай! Кечикгенсе. Бегигенд...

Дездемона

Энтда бир кесекчик!..
Табынмагъа къой!..

Отелло

Асыры кечди.

(Бууады)

Э м и л и я
(Сахнаны артындан)

Мени ары ийигиз, инарал! Ары!

О т е л л о

Таууш неди, — сау кёреме алкъын бу, —
Айгъа къараб аралыбды кёзлери.
Джан алыучу Азраил мен болсам да,
Термилтирге боллукъ тюлме, бил, сени,
Алайд, алай...

(Къылычны сугъады.)

Э м и л и я
(Сахнаны артындан)

Ары ийигиз, инарал, ары ийигиз!

О т е л л о

Кимсиз?!

Э м и л и я
(Сахнаны артындан)

Джангыз бир сёзчюк, инарал!

О т е л л о

Эмилия! Кассиону ёлгенин
Айтыргъа деб келе болур да чабыб,
Бусагъат... бусагъатдан ачайым...
Шош болгъанды бийче, ёлюмюн табыб.
Нед бу таууш... энтда да шыкъырт,
Энди туура, къабыр кибик, шош болду.
Эмилияны иейимми, огъесе...
Джашау манга, хауа кибик, бош болду.
Иймейим да къояйым бу ариуну,
Кёргенлей ол, — бийчем таба атылып!

«Бийчемми?» Не бийчеди ол? —
Джокъду кишим мени атымы сагъыныр.
Чарс басыбды кёзлерими гинджисин,
Джер ичине джутхан кибик болгъанма.
Кёрюнмейди жарыкъ ышан былайда.
Тар къабыргъа кесим тюшюб къалгъанма.
Ай да, кюн да бошалгъалла къармалыб,
Тёгерегим титирейди, чайкъалыб...

(Сахнаны артындан)

Э м и л и я

Бир ийигиз, марджа, инерал, ары!
Джетдирирге керекме бир хапарны.

О т е л л о

Эмилияды... Аны юсюнден унутуб
Нек къойгъанма, аны эшикде улутуб?..

(Эшикни ачады.)

Кел, джаным, кир.

Э м и л и я киреди.

Э м и л и я

Инарал!..
Орамда адам ёлгенди.

О т е л л о

Кертими айтаса?
Къачан?.. Бусагъатдамы?

Э м и л и я

Кёб болмай, инарал.

Отелло

Айны ишиди ол... Билиб кбал!
Джерге джууукъ келгенди да асыры.—
Тас болгъанды адамланы акъылы.

Эмилия

Родриго деген бир венециянлы
Кассиону кьолундан ёлгенди.

Отелло

Родриго да, Кассиодамы ёлгелле?

Эмилия

Огъай, Кассио сауду.

Отелло

Ол саудуму? Бошуна кьан тегюлдю.

Дездемона

Гюнахсызлай ёлгенди...

Эмилия

Кимни тауушуду ол?

Отелло

Не?.. Тауушму барды?

Эмилия

Ах, мен джазыкъ!
Бийченикиди таууш!
Болушлукъ.
Болушлукъ, марджала! Хайдагъыз!..
Не болгъанды?
Бир джукъ чыгъар ауузунгдан, о бийче!

Дездемона
Гюнахсызлай ёлеме...

Эмилия
Кимди мурдар?

Дездемона
Киши да. Кесим...
Эрим мени аман бла
Айтмасын энд атымы...
Боллукъ болгъанды меннге,
Сау кьал, джаным,
Насыб теджейме сеннге.

Еледи.

Отелло
Ким бошады бийчеден?!

Эмилия
Аллахды билген.

Отелло
Киши да огъай, дегенин эшитдинг да.

Эмилия
Эшитдим.

Отелло
Алдагъаны ючюн,
Джаханимде джанарыкъды джаны.
Менме ёлтюрген аны!

Эмилия
Алай эсе,
Ол болады — мёлекни мёлеги,
Сен боласа — ибилисни нёгери!

Отелло

Хауле джюрюб, алдаб тургъанды мени.

Эмилия

Алай болсун джашауунг!..
Этеринги этиб бошаб сен анга,
Джагъаргъамы излей эдинг
Кир, тамгъа?!

Отелло

Тюбсюз кёлча,
Къоркъуулуд халиси.

Эмилия

Файгъамбардан башха тюлед хар неси..
Шыбылача, чартлай тургъан бирсе сен,
Мунуча къыз туумагъанды — билсенг сен...

Отелло

Мени кёзюм тургъан чакъда «байланыб»
Кассио бла тургъанды бу айланыб.
Тюзюн билмей, тиерикмен мен анга,
Алдай эсем, — бар да сорчу Ягогъа...
Бу затланы айтмаз ючюн мен анга,
Кирир эдим джерни джети къатына.
Айтама да ,манга муну билдирген,—
Ол адамды — бар да бир сор эрингден.

Эмилия

Мени эримден?

Отелло

Хо, сени эрингден.

Эмилия

Окъ тийсин огъесе аны эринден!..
Зийна айлангандмы дейди ол?

Отелло

Хо, Кассио бла...
Бу бедиши болмай кълалса, мен аны
Дуниягъа бермез эдим тырнагъын.

Эмилия

Мени эримми айтханды?

Отелло

Туура да кеси... Ол сагъайтханды...
Эм биринчи ма ол ачды кѣзюмю,
Ол болмаса, келлик тюлед эсиме
Быллай адам бедиш ишни этер деб,
Намысымы басыб, теблеб ётер деб.

Эмилия

Мени эрим?! О, дуня къларгъагъан!

Отелло

Хо, сени эринг...
Не магъана — хаман созуб баргъандан.

Эмилия

Ах, асылыкъ — асыллыкъны тебледи,
Былай бла джабханды ол кѣблени.
Мени эрим ауузундан чыгъарыб,
Кълалай айтды быллай сѣзню, джыларыкъ!

Отелло

Айтама да, — джогъед мени хапарым,
Джашай эдим тынч-рахат, гѣзюмлю.
Сени эринг, — мени суйген нѣгерим, —
Яго ачды мени мынга кѣзюмю.

Э м и л и я

Кертиси да айтхан эсе ол алай,
Джашау джолун ийсин, тюзлюкге джылай.
Алдагъанды, зее этгенд болгъанны,
Кёкде джулдуз джерде къумгъа булгъанды.
Бийче, сени сие эдим джанымдан,
Иг Ягону сёзю бла джабылгъанд...

О т е л л о

А-ха!

Энди сылтау табылгъанд!

Э м и л и я

Бас кёлюнгю, суйгенингча кюл энди,
Айрымканны джарыкъ кюню сёнггенди.
Тюз бла терсни айырмагъан мурдаргъа
Боллукъмед быллай къыз бла джашаргъа?

О т е л л о

Устасыз сиз джаншаргъа!
Болдунг энди, тохтай кир.

Э м и л и я

Айтырыкъма, ненча суйсем, — аллай бир!
Не азаблаб кюрешсенг да сен мени.
Бу сагъатда къыйналгъанча, ёмюрде
Къыйналмазма, — болсун бу зат эсингде.
Къара тууар! Къая ташча, сезимсиз,
Атлагъанынг, оюмунг да джелимсиз.
Неди манга сени сауут-сабанг да,
Тохта, ашыкъма, — хазырда сени обанг да,
Джюз джеримден туурасанг да, мен тюзюн
Айтырыкъма — къалмагъанды чырт тёзюм,
О джамагъат! Болушугъуз, о хахай!
Мавр бизни бийчебизден бошагъанд.

Монтано, Грациано, Яго.

Монтано

Не болгъанды, инарал?

Эмилия

Бек таб тюшдюнг, Яго, сен да терк къурал!..
Биреу этген мурдарлыкъны кесинге
Нек аласа, нек таяса терсине?

Грациано

Не болгъанды?

Эмилия

Яго, сен — эркиши эсенг, ма чыкъ да,
Бу бетсизни ётюрюгюн ачыкъла.
Сен айтханса деб джармалайд бу адам,
Дездемона джюрюгенди деб харам.
Ётюрюкдю, ийнанмайма мен мынга,—
Бу пасыкъны ётюрюгюн айгъакъла!

Яго

Мен, эсимде не бар эсе, ма аны
Айтханем да, артда кеси тинтди да,
Сёзлерими тюзлюгюне ийнанды.

Эмилия

Дездемона
Некахха ассыды дебми айтханса?

Яго

Айтханма...

Эмилия

Барыб тургъан ётюрюкдю айтханынг,
Андан эсе, ашхыд джерни къабханынг.

Бийче бла Кассио!.. Бу затха бир тынгыла!
Кассиону бош такъмагъанд бу мынга.

Я г о

Айхай да, Кассио! Тилинги тый!

Э м и л и я

Тыярыкъ тюлме! Къалмагъанды сеиде сый...
Тюзюн айтыу — борчумду мени,
Оюнмуд бу, — кёремисиз бийчени,
Буту-къолу тюзелибди орунда...

Монтано бла Грациано

Алай деген неди?
Бу чотха къара!..

Э м и л и я

Сени ишингди бу!

Отелло

Сейирсинмегиз, тюз айтады.

Грациано

О, джаратхан аллах!

Монтано

Бу пелах тюшге бир къара!

Э м и л и я

Къалай итлик, къалай сыйсызлыкъды бу,
Бир зат мени хаман кемириб турду:
Сагъыш этиб, сагъыш этиб ол затны
Ангыладым, — энди белгили болду...
Къалай итлик, къалай пасыкълыкъды бу!

Яго

Нек шашаса?
Къора дженгил былайдан!

Эмилия

Алаймы келеед кѣлюнге! Уу джылан!..
О джамагъат, ма бу адам айтханнга
Хо деб турдум ма бюгюннге деричин,
Мындан ары тюлме нѣгер мен анга,
Айтырыкъъма, бир къарамай, кертисин.
Яго, энди сен мени джокъгъа сана,—
Джюрегиме салдынг ѳмюрлюк джара...

Отелло

О! О!! О!!!

(Орунга ауады.)

Эмилия

Ур кѣзюнге, къара тууар, бармакъны!..
Гокка хансча, таза къанлы бир джанны
Эссизлик бла юзюб къойдунг джашауун,
Айыралмай бир пасыкъны кѣзбауун.

Отелло

Гюнах ишни этгенди ол..
Сенмисе бу, ана къарнаш, ма сени
Таниялмай турама мен эртденли.
Майна, сени къарнашынгдан туугъанчыкъ,
Бузгъаны ючюн сѳймекликни джоругъун,
Къымсыз джатад айыбына джолугъуб.
Билеме мен, бек къыйынды, билеме,
Андан бошаб, джаханимде кюеме...

Грациано

О хариб бала уа!..
Иги болду къорагъаны атангы.
Санга кюе, болгъан эди джаралы.
Сау болуб ол, бу сагъатда бу ишни
Былай кёрсе, алай къаргъыш этеред,! —
Файхамбаргъа, аллахха да джетеред!..
Алай бла кесин ассы этеред...

Отелло

Не этейим, мен да ёлюк болгъанма,
Аллыгъызда кёлеккемди кёрюннген.
Кассио бла тослукъ тутад деб Яго,
Ийнанырча талай затны кёргюзтгенд:
Мен бийчеге саугъа этген джаулукъну
Кесим кёрдюм Кассиону кьолунда.
Ийнаныгъыз, ол да менлей этеред,
Башха адам болса мени орнумда.

Эмилия

О сыйлы аллах!

Яго

Тохта дейме да, мутлах!

Эмилия

Нек тохтайма! Айтырыкъма бютеулей,—
Мени ауазым шоркъа кибики бошлансын.
Энди мени джер да, кёк да тыялмаз —
Етюрюкню чыгы ычхыныб бошалсын!

Яго

Эс джый! Къора!

Эмилия

Къара!..

Къорарыкъ тюлме!

Эмилиягъа кылыч бла чабады.

Грациано

Бешиди бу!

Кылыч бла тиширугъа къалай чабаса?

Эмилия

О сыхырбаш Мавр!

Ангылай эсеиг, — джаулукъну

Джерде табыб, мен бергенем эрме,

Ол джаулукъну бир табыб бер манга деб,

Хар къуру да къалгъанында тилерге...

Ким билеед — уу болгъанын тилинде!

Яго

Бетсиз, тохта!

Эмилия

Бийче бергенд

Деб тураса джаулукъну!..

Огъай, тоба, —

Джангылгъанса бек уллу.

Яго

Алдайса, налат!

Эмилия

Алдамайма, болумуча айтама,—

Керекмиди быллай кюнде безирге.

Ах, сокъур а!.. Не этеригед алынмай,

Быллай джанны табса джашау нёгерге.

Отелло

Кёк да, джер да къалай тёзед бу ишге?! —
Джер джарылыб нек джутмайды ичине?!
О асыны асысы!..

Отелло Ягогъа къылыч бла чабады.

Алая Монтано аны кёолундан къылычын сыйырады

Яго Эмилияны джюрек ауузуна
бычакъны сугъуб къачады.

Грациано

Джыгъылды. Тиширыудан бошады бу!

Эмилия

Елеме... Бийчени къатына салырсыз...

Грациано

Бычакъны уруб къачыб кетди да!

Монтано

О мурдар!!!

Терк болугъуз, мен Маврдан сыйыргъан
Къылычны алыб сюелигиз джер-джерге.
Мен чабайым бу пасыкъны ызындан,
Онг бермегиз анга чыгъыб кетерге.

Отелло бла Эмилиядан
къалгъанла кетелле.

Отелло

Кетди энди санларымдан кючкъарыу. —
Сабийчик да хорлаяллыкъды мени.
Тюзлюк эди мен таяннган зат къуру, —
Тюзлюк кюйдю, — кюймеге къой хар нени!

Эмилия

Ангыладым, бийче, сени кюююгю...
Сени кибик, мен да джырлай кетейим.
Къанлы Мавр, джогъед аны терслиги,
Джаны кибик кёре эди ол сени.
Алдамайма... Бу сёзле бла ёлеме,
Бийче кибик, мен да тюзлей кетеме.

(Джан береди.)

Отелло

Бар эди да мени энтда къылычым,
Бузлу сууда къатдырылган ауузу...
Ма-а табдым, къайда, къарнаш, ары ий,—
Тёкмеге кьой къанын къанлы ауузну!

Грациано

(сахнаны артындан)

Къымылдама, сыйырылгъанд сауутунг, —
Къутулурча джокъду энди къарыуунг.

Отелло

Алай эсе, айтырым бард, бери кир, —
Къарыу джокъду сени бла демлешир.

Грациано

Не айтырынг барды, — айт!

Отелло

Мен сауутсуз тюлме,
Кёремисиз бу къылычны къолумда, —
Къылычланы эм джитисид, асылыд.
Бу нёгерим болган чакъда биргеме,
Киши меннге эталлыкъ тюлд асылыкъ.
Мен махтаныб айтмайма бу сёзлени, —
Уруш кюнле къалгъандыла узакъда.

Джазыуума тюлме энди мен ие,
Ма тюшгенме кьолугъузгъа тузакъгъа.
Бош кьоркъасыз энди менден, джюйюсхан,
Джетгенме мен энди джетер джериме,
Мени аллыма къаура чанчыб кьойсанг да,
Еталмайын сюелликме сериме.
Не этейим, ассы болдум дуниягъа,
Джан тенгими кеси кьолум бла буууб.
О, замансыз сѣнгюб кетген джулдузум!
Джатаса сен — акъ кебинден акъ болуб.
Къыямат кюн, халкъгъа соруу сорулса,
Ма мени да аллай кѣзюуюм джетер,
Ол сагъатда сени ма бу тюрсюнюнг
Джаханимге кесим чабарча этер.
Сууугъанса... Буз таш болгъанды этинг,
Табыллыкъ тюлд санга дарман, не дары,
Мѣлеклени мелеги эди иннетинг,—
Мен а болдум — мурдарланы мурдары!
О джинн сюрюу! Нек турасыз сирелиб,
Ойнатыгъыз къамчилени башымда.
Терк къыстагъыз мени шейит ёлюкден,
Джандырыгъыз джаханимни отунда.
О аллах! Дездемона! Дездемона!
Бошадым сенден. О!!! О!! О!

Лодовик о эмда башхала чыгъалла.
Кассиону носилкагъа салыб чыгъаралла.
Ягону тутуб келелле.

Лодовико

Ол насыбы кьуругъан хариб а
Не болду?

Отелло

Отелло дегенми? Ма аллыгъызда...

Лодовико

Ол уу джылан а? —
Бери келтиригиз аны!

Отелло

Мен туякъла кѳрмейме да былайда.
Тюш болургъа болур, эшта, ма бу зат.
Шайтан болур, — керти алай эсе уа,—
Истем тюлдю бизде болгъан къарыу-зат.
Къайда!..

Уруб Ягону джаралы этеди.

Лодовико

Саутун сыйыргъыз къолундан!

Яго

Къаным барад,
Джаным а — алкъын сауду.

Отелло

Санга былай ёлген насыбды, билсенг,
Азаб бла ёлюрге керек эдинг сен...

Лодовико

Бир заманда айтылыб тургъан
Джигит Отелло, бу адамны къолуна
Къалай тюшдюнг, айланджюкча бурула.
Не айтайым энди, тенгим, мен санга?!.

Отелло

Не суйсенг да айт, мурдар деме ансы;
Мен аны суймегенликден тюл,

Гюнахын ариулар ючюн деб,
Асыры суйгенден ёлтюргенме.

Лодовико

Билеме.
Бу пасыкъ айтханд барын да.
Кассиону да ёлтюрюрге дегенсиз.

Отелло

Хо... Тюз билгенсиз!

Кассио

Мени не гюнахым бар эди сора?

Отелло

Кечигиз,
Къалай халек алданганма...
Боллукъмамы берирге бу сорууну
Бу шайтанны ассы юзюгюне:
Мени не мурат бла шашдырды бу,
Кириб джюрегими нюзюрюне?!

Яго

Барын айтханма. Мындан ары энди,
Ауузума къара кирит тюшгенди,
Ауузуму да ачарыкъ тюлме...

Лодовико

Тамагъынга къылыч тирелсе дамы?...

Грациано

Азаб бла ачдырырбыз ауузунгу.

Лодовико

Толусу бла билигиз энд, инарал:
Родригону хурджунунда бу тонгуз

кеси кьолу бла джазгъан
къагъыт кесек табылгъанд.
Анга кёре, Яго аны юсдюрюб,
Родриго да алай бла джабылгъанд.

Отелло

О начас!!!

Кассио

Ол ишге бир къара!

Лодовико

Ма, джамагъат, экинчи да бир къагъыт,—
Родриго кеси кьойгъанды джазыб.
Ма бу ишге эмда къалгъан затлагъа
Бармагъаны джазылады ол базыб.
Алая бу терилтгенди, алдагъанд,
Хыйлалыкъ бла башдан акъылын алгъанд.

Отелло

Къара шайтан!..
Кассио, бир айт, марджа, бу джаулукуъ
Къалай тюшдю сени кьолунга барыб?!

Кассио

Джаулукуъну уа мен юйюмде табханем...
Тынгыласакъ Яго айтхан хапаргъа,
Бу атханды аны манга келтириб,
Экибизни арабызны бузаргъа.

Отелло

О, мен къалай сылхырма,
Къалай санчама!..

К а с с и о

Родриго билдиргеннге кёре, ол —
Бир да суйюб кёлтюрмегенд манга кьол.
Яго алыб муну бютеу акъылын,
Ма ол кече сеннге юсдюргенд акъырын.
Алай бла мени ишимден кьоратыб,
Ма сени да айтханына кьаратыб,
Кеси ох деб джашар мурат этгенди,
Алай бла кьара кьанла тькгенди.

Л о д о в и к о

Былайын ташлагъыз да, Отелло, сиз,
Бизни бла Венециягъа тебрегиз...
Кассио кьалад мында муну орнуна,
Аны энди тамадагъа тергегиз.
Кьул дегенинг — не десенг да, кьулду ол,
Былай ишни баджараллыкъ тюлдю ол.
Энди мынга кереклиси зийданды,—
Тайышханды акъылдан да, сыйдан да.
Тутугъуз да бугъоулагъыз кьолларын,
Энд кишиге тийирмезча заранын.
Биз сенатха билдиргинчи хапарны,
Къымылдарыкъ тюлсе, Мавр, бир джары.
Болду, тенгле, сёзюбюзню бошадыкъ,
Тутмакъланы кьоратыгъыз энди ары.

О т е л л о

Аллы бла айтайым да талай сёз,
Андан сора — суйсенг, асдыр, суйсенг, кес.
Керти кьуллукъ этгеними ма сизге,
Тургъанма мен хар кьайда да кььргюзте.

Тюздю энтда сизге мени джюрегим,
Бусагъатда барды санга тилегим:
Мени юсюмден билдирсегиз сенатха,
Къоратмагъыз, джукъ къошмагъыз бу затха.
Истемегиз, джазыкъсынмагъыз мени,
Болумуча, баямлагъыз хар нени.
Мавр, муну асыры бек суйгенден,
Чыкъгъанд, дегиз, акъылындан, эсинден.
Бийчени ол суйгенликге бек кемсиз,
Къызгъанмаед кишиден да керексиз,—
Деб хар нени ачыкъ айтыб алдаусуз,
Ма муну да билдиригиз джаллаусуз:
Джети кёкден буйрукъ келиб, факъырны
Аман бла кетди да дегиз ахыры.
Кече арада кириб джаньюар къабха,
Салгъанд, дегиз, мурдарлыкъ тамгъа.
Къагъыб алыб эм багъалы хазнасын
Суугъа атхан да, киед, дегиз, къарасын.
Къоркъуу ышан тюшюне да кирмеген,
Джыламукъну не болгъанын билмеген —
Мавр энди, араб терек балаууз
Тёкген кибик, тегед, дегиз, тохтаусуз.
Дагъыда сиз унутмагъыз бир затны,
Джюрегим бла борч этеме бек къаты:
Алеппода Венециялыны тюркю,
Алыб баргъанлай, аллына тюртюб,
Ызындаи джетиб бычакъ бла ма былай,
Ургъанед да...
Къойгъан эди, дегиз, къанына бояй!

Кеси кесине къылычны сугъады.

Л о д о в и к о

Бошалыб къалды да!

Грациано

Былай ишни ким кѳргенди!

Отелло

Уппа эте ѳлтюргенем мен сени,
Уу джыланни ууу бла ууланыб.
Уппа эте ѳлеме мен кесим да,
Сени ѳлю тѳнгегинге кѳабланыб...

(Орунга джыгзылыб джан береди.)

Кассио

Былай бир зат этеригин сезгенча,
Кѳоркѳуб турдум,
Этмей кѳатындан атлам...
Не десек да,—
Хар не тюрлю джаны бла
Онглу адам кѳре эдим бу адам!..

Лодовико

(Ягогѳа)

Спартан парий!..
Боран, не джел, джаханим, не эмина
Джукѳ да тюлдю сен этгенни кѳатында.
О асыны асысы, мыллыкчы кѳаргѳа,
Ол орунда ауурлукѳгѳа бир кѳара!
Шейитлени дуниядан этиб тас,
Неди умутунг, о фыргѳауун, о начас!
Кѳлюм бармайд орун таба кѳараргѳа,
О марджала, бир джууургѳан — джабаргѳа.
Грациано, суйсенг, кѳууан, суйсенг, кюй,
Санга кѳалад энди хар не, хабчюк, юй.

Джарашдырыб кьолунга ал да болгъанны,
Кёзлеринден кёрюб сакъла быланы...

(Кассиогъа)

Бу пасыкъны созма ишин сен артха,
Сюйгеннигча керегин бер налагны!
Мен бусагъат барайым да сенатха,
Болгъаныча, баямлайым хар затны...

К е т е д и.

КИТАБДА ИГИ АНГЫЛАШЫНМАГЪАН СЕЗЛЕНИ, АЙТЫМЛАНЫ ТЫЛМАЧЫ

Я г о — Бир кѳауум комментаторланы айтханларына кѳере, испанлыды, аты да амайгѳа ушайды. Ол бир-бирде испан тилде да ычхындырады сѳзлени.

М а в р — Шекспир джашагѳан ѳмјурде «Мавр» кенг магѳанада джјурјотјулгенди: «Кѳаралдым терили» адамланы барины да алай айтхандыла олсагѳатда. Шекспир Отеллону кѳа-лын эринли, (Родриго анга «кѳалынерин» дейди), кѳаралдым терили адамча кѳргјотјгенди.

Р о д о с б л а К и п р — Айрымканладыла; Венециян республиканы аскер-тенгиз базалары болуб тургѳандыла.

...К ѳ а р а у у л с у з , к е с и д ж а н г ы з — Шекспир джашагѳан ѳмјурде, тиширыула кѳой ѳсенг, эркишилеге да кѳоркѳуулу болгѳанды кече кѳарауулсуз джјурјоген. Орамлада джарыкѳ болмагѳаны себебли, тонаучула толу болгѳандыла. Дездемонаны кѳарауулсуз кеси джангыз Отеллогѳа кѳачханы аны батырлыгѳына шагѳатча кѳргјотјулгенди.

...Н е , М а р к Л у к е з е ш а х а р д а м ы д ы ? — Дожду бу со-рууну магѳанасы: ол мында болса, аскер башчы этиб Лукезени салыргѳа излеген болур — деб акѳыл ѳтебиз. Алая, не амал, ол

мында болмагъаны себебли, сюе-суймей эсе да, къаралдым терили Отеллоу салыргъа керек болады ол къулулукъгъа.

Къанатлы джелим — чайырча бир затды бу, — къанатлыланы муну бла тутхандыла. Былайда: «Мен Кассио бла Дездемонагъа къанатлы джелимни хазырлагъанма», дей болур Яго, эшта.

Стефан патчах аяулу болгъанд... — Яго былайда ол заманлада кенг джайылгъан аяулулукъну юсюнден джырны джырлайды. Бу джырда эри бла къатыны ушакъ этедиле: эри чилле бла дарийге бѣлениб джашаргъа излейди, къатыны уа аны аяулу джюрютюрге юретеди рыскыларын. Шекспирни заманында къартыракъ адамла джаш адамланы керексиз чомартлыкъларын джаратмагъандыла. XII ёмюрде джашагъан Стефан патчах ол замандагъы литературада аяулукъну, юлгюсюча болуб кѣрюнеди.

Кассио музыкантла бла чыгъады — Шекспирни заманында джангы юйленген адамланы арбазларында эртден бла эртде тюрю-тюрю къууанч тартыула согъуб алгъышлагъан адет болгъанды.

...Мангкъа таууш этелле — Неаполитанлыланы бурунлары бла сѣлешгенлерин къагъыб айтханлыгъыды.

Къызыныу, къызынчакъ, — Ревность деген магъанада бериледи.

Мандрагора — Мандрагораны тамыры адамгъа эм кючю джукъу бериучю дарманга саналгъанды.

Къалай мылыды! — Ол заманлада джайылгъан оюмгъа кѣре, мылы эмда джылы къол чекден озгъан сезимликини кѣргюзтгенди.

Къалдыгъызымы догъурамыз, мюйюзсюз? — Былайда Ягону мюйюз чыгъармай къойдунгму, дегенлиги болур Отеллогъа. Алай демеклик — къатынынга кесинги алдатханса деген магъананы тутады.

Джашил бусакъ — Шекспирни заманында халкъ джырлада эмда нарт сѣздеде — «джылагъан бусакъ» — суйген ада-

мы кѡюб кетген тиширыуну неда кѡызны джарсыууну белгисича бериледи. Дездемонаны бу джыры аллай джырланы бир тюрлюсюдю.

А й н ы и ш и — Ол заманлада бегиген оюмгѡа кѡре, адамны шашханы — айны кючюнден болгѡанды. Ай баргѡан джолундан бир джанына джанласа, болгѡанды алай, деб тургѡандыла.

О л с у у ч а к ѡ р к ѡ у у л у н э д и — Бу тенглештириу кѡб халкѡлада тюбейди: шаш, баргѡан терен суула тюблеринде аджалны асыраб турадыла, деген оюмну тутады бу.

С п а р т а н п а р и й — Шекспирни эмда аны заманында джашагѡан джазыучулары чыгѡармаларында спартан парий кѡндан тоймагѡан джыртхыч джаныуарча суратланады.

БАШЛАРЫ

Биринчи акт	5
Экинчи акт	43
Ючюнчю акт	83
Тёртюнчю акт	131
Бешинчи акт	177

БАГЪАЛЫ ОКЪУУЧУЛА!

Уллу ингилиз джазыучу В. Шекспирни бютеу дуниягъа белгили «Отелло» деген трагедиясы, къарачай тилге биринчи кере кёчюрюлюб, сизни къолугъузгъа тюшеди.

Бу китабны джасалгъаныны, джарашдырылгъаныны эмда кёчюрюлгенини юсюнден кёлюгюзге келген затланы тубюнде кёргюзюлген адрес бла джазыб перигизни излейбиз:

357100. Черкесск, пл. Кирова, 23,
Дом печати.

Карачаево-Черкесское отделение
Ставропольского книжного издательства.

ИБ 1211

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

ОТЕЛЛО

Пятиактная трагедия

На карачасво-балкарском языке

Редактор Н. М. Кагиева
Художник Н. Г. Крицкий
Худ. редактор М. П. Бертиник
Техн. редактор Г. М. Хомякова
Корректор К. А. Салпагарова

Сдано в набор 23.11.82.

Подписано в печать 10.03.83.

Формат 70x108¹/₃₂.

Бумага типографская № 1.

Гарнитура школьная.

Печать высокая.

Усл. п. л. 9,8. Уч.-изд. л. 8,8.

Тираж 2 000 экз. Заказ № 5303.

Цена 90 коп.

Карачасво-Черкесское отделение
Ставропольского книжного издательства,
357100, Черкесск,
пл. Кирова, 23, Дом печати.

Карачасво-Черкесская
укрупненная типография,
357100, Черкесск,
Первомайская, 47.

Ш 41

В. Шекспир. Отелло. Карачаево-Черкесское отделение Ставроп. кн. издат-ва, 1983.

224 с. с илл.

Гениальная трагедия В. Шекспира «Отелло» впервые публикуется на карачаево-балкарском языке.

Карачаевский поэт Ахмат Кубанов великолепно справился с переводом, показав себя не только незаурядным мастером родного языка, но и сумев сохранить кристальную ясность стиха трагедии. Он лиричен в описаниях природы и переживаний героев, ироничен в комических сценах, порывист в сценах борьбы.

И (Англ.)

Ш $\frac{470\ 3000000-56}{M\ 159(03)-83}$ 72-83